

MEZINÁRODNÍ A EVROPSKÁ OCHRANA DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ

prof. JUDr. Vladimír Týč, CSc. , JUDr. Radim Charvát, Ph.D.,
LL.M.

Verze 2015

**Mezinárodní aspekty ochrany průmyslových a
autorských právstr. 3 – 85**
**Průmyslová a autorská práva v mezinárodním
obchoděstr. 86 - 125**

p ř e h l e d první části (do str. 85):

I. Mezinárodní rozměr ochrany duševního vlastnictví

I.1. POJEM DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ

I. 2. OCHRANA DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ JAKO NEZBYTNÁ SOUČÁST MEZINÁRODNÍHO OBCHODU

I. 3. NÁRODNÍ (ASIMILAČNÍ) REŽIM JAKO ZÁKLAD CIZINECKÉHO REŽIMU V OBLASTI OCHRANY DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ

II. Základní mezinárodní úprava duševního vlastnictví: Od Pařížské unijní úmluvy (1883) k Dohodě TRIPS (1994)

II.1. PAŘÍŽSKÁ ÚMLUVA NA OCHRANU PRŮMYSLOVÉHO VLASTNICTVÍ (PAŘÍŽSKÁ UNIJNÍ ÚMLUVA)

II. 2. BERNSKÁ ÚMLUVA NA OCHRANU DĚL LITERÁRNÍCH A UMĚLECKÝCH VÝVOJ SMLUVNÍ ÚPRAVY V OBLASTI AUTORSKOPRÁVNÍ

II. 3. DALŠÍ MNOHOSTRANNÉ ÚMLUVY

II. 4. DOHODA O OBCHODNÍCH ASPEKTECH PRÁV K DUŠEVNÍMU VLASTNICTVÍ (TRIPS)

III. Jednotlivá průmyslová práva Tvůrčí práva

III. 1. PATENTY NA VYNÁLEZY

- a) Základní pojmy
- b) Ochrana tuzemských vynálezů v cizině a cizích vynálezů v tuzemsku
- c) Mezinárodní přihlášky patentů - Smlouva o patentové spolupráci (PCT)
- d) Překonání teritoriální omezenosti patentů. Evropský regionální patent. EU
- e) Patentová informace a dokumentace. Mezinárodní patentové třídění
- f) Budapešťská smlouva o mezinárodním uznávání uložení mikroorganismů pro účely patentového řízení

III. 2. UŽITNÉ VZORY

III. 3. PRŮMYSLOVÉ VZORY

Práva na označení

III. 4. OCHRANNÉ ZNÁMKY

- a) Základní pojmy
- b) Ustanovení Pařížské unijní úmluvy o ochranných známkách
- c) Další mezinárodní smlouvy obsahující úpravu známkového práva
- d) Mezinárodní zápis ochranných známek
Madridská dohoda o mezinárodním zápisu známek
- e) Mezinárodní známkové třídění
- f) Unijní ochranná známka

III. 5. OZNAČENÍ PŮVODU (ZEMĚPISNÁ OZNAČENÍ)

III. 6. OCHRANA OBCHODNÍHO JMÉNA

IV. Práva autorská a příbuzná

IV.1. OCHRANA AUTORSKÝCH DĚL

- a) Základní pojmy
- b) Mezinárodní aspekty autorskoprávní ochrany
- c) Bernská úmluva na ochranu literárních a uměleckých děl
- d) Všeobecná úmluva o právu autorském
- e) Smlouva o právu autorském (1996)
- f) Dohoda TRIPS
- g) Ochrana počítačových programů

IV. 2. PRÁVA PŘÍBUZNÁ

(práva k zvukovým záznamům, k výkonům výkonných umělců, k rozhlasovému a televiznímu vysílání) - Boj proti pirátství

I. Mezinárodní rozměr ochrany duševního vlastnictví

I.1. POJEM DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ

Vlastnictvím právní věda zpravidla označuje určitý vztah osoby, resp. jiného subjektu práva k věci, právu nebo jiné hodnotě. Vlastnictvím se ovšem také často míní objekt tohoto vztahu (ve smyslu "majetek"). V tomto druhém smyslu je tento pojem použit zde, a to i ve spojení *duševní vlastnictví*.

Pro jakékoli vlastnictví je příznačné, že bez dalšího je může užívat a jím disponovat výhradně vlastník. Jen on může dát svolení jiné osobě, aby jeho vlastnictví užívala nebo jím disponovala, i když v určitých případech může být výkon vlastnického práva omezen ex lege, tedy přímo zákonem, případně rozhodnutím státního orgánu opírajícím se o zákonné ustanovení.

V nejobecnější rovině lze rozlišovat podle předmětu tři druhy vlastnictví: k věcem movitým, k věcem nemovitým a *duševní vlastnictví*, jehož předmětem nejsou věci, nýbrž *nehmotné statky*. Jsou to výsledky tvůrčí činnosti lidí, jejich intelektu - myšlenky a jejich projevy.

Výčet jednotlivých druhů duševního vlastnictví obsahuje *Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví* z roku 1967. Podle ní duševní vlastnictví zahrnuje práva k literárním, uměleckým a vědeckým dílům, výkonům výkonných umělců, zvukovým záznamům, vysílání, vynálezům, vědeckým objevům, průmyslovým vzorům a ochranným známkám, obchodním jménům a názvům. Kromě toho zahrnuje ochranu proti nekalé soutěži a jakákoli jiná práva, která jsou výsledkem duševní činnosti na poli průmyslovém, vědeckém, literárním nebo uměleckém.

Tento dobový výčet sice nezachycuje novinky dalšího vývoje, avšak přesto ukazuje, že předmět duševního vlastnictví může být dvojitý. Jsou to jednak vlastní *myšlenky* realizovatelné ve výrobní oblasti (průmyslové vlastnictví), za druhé pak *projevy*, resp. *ztvárnění* myšlenek, které jsou zpravidla uměleckými, ale někdy i technickými výtvoři (autorská práva).

Duševní vlastnictví je nezávislé na hmotném substrátu, s nímž je spojeno. Nehmotný statek může být užíván kdykoli a kdekoli na celém světě, neomezeným počtem subjektů, bez újmy na své podstatě. Tato vlastnost je označována jako *potencionální ubiquita*.

Práva k duševnímu vlastnictví jsou založena na *zásadě teritoriality*. Uplatnění této zásady znamená, že práva vznikající na základě práva určitého státu jsou chráněna pouze na území tohoto státu. Vztahy k duševnímu vlastnictví se na území určitého státu řídí pouze právním řádem tohoto státu (zákon země ochrany - *lex loci protectionis*). Ochrana duševnímu

vlastnictví je tedy poskytována vždy jen na území toho státu, který dané právo chrání. Ochrana mezinárodní v pravém slova smyslu existuje zatím jen částečně, i když více než stoleté snahy o překonání územního principu již přinesly své ovoce. Především o nich pojednává tato publikace.

Odlíšná je situace u *dispozice s předměty práv duševního vlastnictví*. Tyto dispoziční vztahy jsou vztahy závazkovými a mohou se, jako každé jiné závazkové vztahy, řídit kterýmkoli právním řádem.

Celá oblast práv z duševního vlastnictví má tedy své dvě tradiční složky: **práva průmyslová** na jedné straně a **práva autorská a příbuzná** na straně druhé. V nejnovější době se objevují **specifická práva**, která nelze zařadit ani do jedné z uvedených kategorií, např. práva k topografiím polovodičových výrobků, práva k novým odrůdám rostlin nebo právo sui generis pořizovatele databáze.

a) Pojem průmyslového vlastnictví a internacionalizace ochrany průmyslových práv

Průmyslové vlastnictví je druhem duševního vlastnictví a vztahuje se tedy k výtvorům lidského intelektu. Týká se jejich podstaty, tedy vlastního řešení určitého technického problému, nikoli formy, v níž je toto řešení vyjádřeno vnímatelným způsobem. Zahrnuje především samy tyto výtvořiny, jako je například vynález nebo průmyslový vzor. Předmětem průmyslového vlastnictví však je kromě vlastního výtvořiny také označení výrobku (případně služby), adresované především spotřebiteli a určené k bližší specifikaci jeho původu. Výraz "průmyslové" je památkou na minulé století, kdy byla centrem pozornosti průmyslová výroba. Ta se ovšem pojímala velmi široce, takže zahrnovala i těžbu nerostů, zemědělskou výrobu a obchod.

Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví z roku 1883, platná s následnými změnami dodnes, uvádí tyto formy ochrany: (1) patenty, (2) užitné modely, (3) průmyslové vzory, (4) tovární a obchodní známky, (5) známky služeb, (6) obchodní jména, (7) údaje o původu zboží, (8) označení původu zboží a (9) potlačování nekalé soutěže. Dnes bychom k tomuto výčtu mohli přidat na příklad topografie integrovaných obvodů, nové odrůdy rostlin, případně, za jistých podmínek, i počítačové programy.

Ochrana vynálezů, známek a průmyslových a užitných vzorů má formu přiznání práva k výlučnému využívání majiteli tohoto práva. Úkon, který má tyto důsledky, je vlastně veřejnoprávní akt. Tak na příklad patent na vynález udělí ve správním řízení Úřad průmyslového vlastnictví, který je státním orgánem.

Z toho vyplývá již zmíněná **teritoriální povaha** průmyslových práv. Projevuje se tím, že na příklad udělené patenty nebo zápisy ochranných známek a průmyslových vzorů jsou účinné pouze na území státu, jehož orgán udělil patent nebo provedl zápis. Chce-li vlastník patentu, známky nebo průmyslového vzoru získat ochranu i v dalších státech, musí o ni, až na dále uvedené výjimky, žádat v každém z těchto států zvlášť.

Propojení ekonomik jednotlivých států, které existuje již řadu desetiletí ve formě mezinárodního obchodního styku a internacionalizace kapitálu, si však již před více než 100 lety vyžádalo alespoň částečné **překonání této teritoriální omezenosti** průmyslových práv. V současné době, kdy toto propojení národních ekonomik je v důsledku nových forem stále těsnější, snižuje se relativně význam pouhé národní ochrany a prudce roste význam ochrany v zahraničí. Patent udělený na významnější vynález jen v zemi původu má sám o sobě jen malý význam a ve skutečnosti nezaručuje žádoucí ochranu proti zneužívání vynálezu. O spolehlivé ochraně lze mluvit teprve tehdy, je-li vynález patentově chráněn ve všech státech, kde by

přicházelo v úvahu jeho využívání. Příkladem trestuhodně zanedbané ochrany v zahraničí je Rubikova kostka patentovaná zpočátku pouze v Maďarsku, čímž bylo umožněno její napodobování a výroba kdekoli jinde bez souhlasu autora vynálezu a tím i bez jeho podílu na obrovském zisku z jejího komerčního využití.

Snaha zaručit možnost získání řádné ochrany průmyslových práv svých občanů i v jiných státech vedla již před více než sto lety některé státy k sjednání mnohostranné mezinárodní úmluvy na ochranu průmyslového vlastnictví. Je jí *Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví*, podepsaná v r. 1883, která má z hlediska svého obsahu obecnou povahu. Postupem času byla na jejím základě sjednána celá řada speciálních smluv, upravujících každá vždy jen určité průmyslové právo.

Ideálním právním prostředkem účinné mezinárodní ochrany by byla internacionalizace průmyslových práv udělených v jednotlivých státech, tj. rozšíření jejich působnosti na více zemí. U ochranných známek a průmyslových vzorů již existuje, na základě mnohostranných mezinárodních smluv, možnost mezinárodního zápisu s účinností ve smluvních státech. U ochrany vynálezů došlo zatím k vytvoření regionálních patentů mezi některými zeměmi Evropy, Asie (býv. SSSR), jakož i Afriky.

Zmíněnou absolutní internacionalizací, zatím téměř nedosažitelnou, se však možnosti mezinárodní dimenze ochrany nevyčerpávají. I její skromnější formy představují velmi účinné prostředky k usnadnění pozice nositele průmyslového práva ve vztahu k zahraničí. Na příklad u patentů velmi pomáhá institut mezinárodních přihlášek patentů, i když samotné udělování patentů nadále náleží, až na výjimky, jednotlivým státům (viz dále PCT). I další instituty, jako např. právo priority, výrazně usnadňují ochranu ve více státech, kterou by jinak bylo obtížné nebo nemožné získat.

Za povšimnutí v této souvislosti také stojí zakotvení systému ochranné známky Evropského společenství (dnes Unie, tedy unijní ochranné známky) a průmyslového vzoru Společenství (dnes unijního průmyslového vzoru), čímž došlo k možnosti zajištění jednotné ochrany těchto předmětů průmyslového vlastnictví na území celé Evropské unie, jež dnes čítá 27 členských států.

b) Autorské právo a jeho internacionalizace

Pojem "**autorské právo**" lze chápat ve smyslu objektivním (souhrn právních norem upravujících autorskopravní vztahy) a subjektivním (právo autora nebo jiné oprávněné osoby k dílu - výlučné právo dílo užívat a disponovat s ním). Co do obsahu práva autorského rozlišuje se autorské právo v užším smyslu (ochrana autorských děl) a v širším smyslu (tj. navíc i práva výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a provozovatelů rozhlasového a televizního vysílání - tedy tzv. *práva příbuzná*).

Autorské právo podobně jako práva průmyslová je založeno na *principu teritoriality*. Vzhledem k technickému rozvoji komunikačních prostředků, k odstranění ideologických bariér a k tomu, že dnes již pro šíření děl mají hranice států jen velmi malý faktický význam, ochrana omezená na jediný stát (např. státní příslušnosti autora) by byla zpravidla naprosto nedostatečná a pro mnohá díla zcela bezvýznamná. Je proto vždy třeba usilovat o dosažení ochrany ve všech státech, kde může být dílo užíváno, a to pokud možno tak, aby ochrana byla všude obsahově stejná nebo podobná. To je úkolem mezinárodních smluv sjednávaných pro oblast práva autorského a práv příbuzných.

I. 2. OCHRANA DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ JAKO NEZBYTNÁ SOUČÁST MEZINÁRODNÍHO OBCHODU

Spolehlivá ochrana průmyslových a autorských práv a průmyslově právní a autorskoprávní čistota je nezbytnou podmínkou všech forem mezinárodního hospodářského a obchodního styku - od jednoduchých forem mezinárodního obchodu (výměna zboží) až po investice v cizích státech. Tím se tato oblast stává stále aktuálnější ve světě a dvojnásob v naší zemi.

Zejména v druhé polovině tohoto století došlo k velkému nárůstu světového obchodu s technologicky náročnými výrobky, tedy výrobky choulostivými z hlediska práv k duševnímu vlastnictví. Tyto výrobky dnes na příklad tvoří cca 25% celkového vývozu USA. V 80. letech se stala ochrana duševního vlastnictví klíčovou otázkou mezinárodního obchodu. Zejména nejvyspělejší státy se začaly potýkat s rostoucími ztrátami působenými padělateli a piráty, kteří zneužitím výsledků tvůrčí práce jiných dokázali v masovém měřítku produkovat výrobky vysoké technologické úrovně levněji a tudíž s větší schopností konkurence. Ukázalo se, že duševní vlastnictví je nejen důležitým zdrojem národních příjmů, ale při zneužití i příčinou obrovských ztrát.

Ukázkou toho, jaký význam se přikládá ochraně práv k duševnímu vlastnictví, může být *Dohoda o obchodních vztazích mezi bývalou ČSFR a USA* ze dne 12. dubna 1990. Tato dohoda, uzavřená ještě před reformou českého zákonodárství upravujícího ochranu průmyslových a autorských práv, velmi důrazně a podrobně zavazuje strany k zajištění jejich ochrany. Není nutné zvláště zdůrazňovat, že tato část Dohody byla adresována především tehdejší československé straně. Bez nadsázky je možno říci, že československá strana se Dohodou zavázala k ochraně, která je dnes v obou smluvních státech běžná, avšak tehdy ji nebylo možné v Československu okamžitě právně zajistit.

Podle článku X obě strany souhlasily se zavedením přiměřené a účinné ochrany pro patenty, ochranné známky, autorská práva, obchodní tajemství a topografie integrovaných obvodů. Tentýž článek jde dále do podrobností a vyžaduje poskytování autorskoprávní ochrany pro databáze a počítačové programy, ochranu tzv. audiovizuálních děl na 50 let od zveřejnění, stejnou ochranu zvukovým záznamům s ochranou proti nedovolenému rozšiřování, rozmnožování a dovozu, ochranu topografií integrovaných obvodů, ochranu všech výrobků a postupů ve všech oblastech techniky (včetně oblastí v tehdejší ČSSR vyňatých z patentové ochrany) a ochranu obchodního tajemství.

Touto formulací závazků však Dohoda nekončí. Ty jsou ještě dále velmi podrobně rozvedeny ve výměnných dopisech, které tvoří součást Dohody. Jejich obsah je velmi blízký dnešní platné české právní úpravě. V tehdejších poměrech si však americká strana ochranu, na níž nekompromisně trvala, musela zajistit alespoň takto smluvně. Včlenění těchto závazků do Dohody bylo podmínkou pro její schválení z americké strany. Jinak by nebyl dán souhlas s rozvojem a podporou, ani s usnadňováním vzájemného obchodu. Vyvážet své výrobky, služby a kapitál lze s minimálním rizikem jen do země, kde je ochrana průmyslových a autorských práv řádně zajištěna.

Dostatečná ochrana duševního vlastnictví pro vývozce technologie (ale i zboží podléhající ochraně autorskoprávní) má tak dva aspekty: a) zajištění ochrany práv v dovážejících státech tím, že tyto státy ochranu umožní stejně jako svým příslušníkům (tedy v

rovině veřejnoprávní) a b) možnost účinného vynucení těchto práv v jednotlivých konkrétních případech, přesné stanovení odpovědnosti a způsobů její realizace (v rovině soukromoprávní).

První z obou aspektů je rozebrán v následujícím textu, o druhém bude pojednáno v kapitole o závazkových vztazích.

I. 3. NÁRODNÍ (ASIMILAČNÍ) REŽIM JAKO ZÁKLAD CIZINECKÉHO REŽIMU V OBLASTI OCHRANY DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ

Národní režim (jinak též zásada národního zacházení, asimilační režim) znamená, že zahraniční subjekt může v daném státě získat ochranu svých práv k duševnímu vlastnictví na jeho území, a že zároveň *nebude diskriminován ve vztahu k subjektům domácím*. Znamená tedy, že na příklad ochrana průmyslového nebo autorského práva cizince může být odepřena pouze ze stejných důvodů jako vlastnímu příslušníkovi. V praxi států je tento národní režim *mezinárodními smlouvami* zajištěn tak, že příslušné vnitrostátní právní normy se vztahují na tuzemské příslušníky a zároveň ve stejném znění i na cizince ze smluvních států příslušných úmluv. Tyto mezinárodní smlouvy vylučují jakékoli uplatňování recipacity, která je ovšem naopak základem vztahů k příslušníkům států nesmluvních.

Národní režim je však jen prvním krokem k vytvoření spolehlivé ochrany. Musí být doplněn ještě alespoň minimálním standardem práv, která by měl každý stát zajišťovat. Je-li úroveň ochrany určená vnitrostátním právem jednotlivých států různá, národní režim na tom nic nezmění, neboť cizinci nezajistí více, než kolik je v daném státě obecně poskytováno. Proto mnohostranné úmluvy, které obsahují národní režim jako základní zásadu, zároveň obsahují další věcná ustanovení, jejichž cílem je harmonizovat vnitrostátní normy smluvních států (především hmotně právní) a zajistit tak všude alespoň minimální úroveň ochrany.

Právě uvedený důvod je v poslední době někdy používán jako argument proti národnímu režimu. Zajišťuje-li stát A svým příslušníkům určité právo, a stát B toto právo vůbec nezná, vede národní režim k faktické diskriminaci příslušníků státu A ve státě B, neboť tam toto právo neexistuje pro nikoho, zatímco ve státě A může toto právo uplatnit jak vlastní příslušník, tak i příslušník státu B.

II. Základní mezinárodní úprava duševního vlastnictví: Od Pařížské unijní úmluvy (1883) k Dohodě TRIPS (1994)

II.1. PAŘÍŽSKÁ ÚMLUVA NA OCHRANU PRŮMYSLOVÉHO VLASTNICTVÍ (PAŘÍŽSKÁ UNIJNÍ ÚMLUVA)

OKOLNOSTI VZNIKU

Ryze **teritoriální charakter průmyslových práv** vždy znesnadňoval jejich účinnou ochranu. Přihlášku k ochraně práva je nutno podávat v každém státě, kde je tato ochrana požadována, a to tak, aby všude byly splněny příslušné požadavky lišící se stát od státu. V některých státech nebyla cizincům zaručena stejná ochrana jako tuzemcům. U vynálezů mezi podmínky patentovatelnosti všude patří požadavek novosti. Vzhledem k tomu, že přihláška vynálezu je ve většině zemí zveřejněna, hrozí zde ztráta novosti, tedy vznik překážky patentovatelnosti vynálezu v dalších zemích.

Tyto praktické problémy ochrany průmyslového vlastnictví přesahující rámec jednoho státu vyvolaly ve druhé polovině devatenáctého století nutnost jejich řešení na úrovni mezinárodní. Ukázalo se, že určitá harmonizace právních předpisů jednotlivých zemí upravujících průmyslová práva je velmi žádoucí. Bezprostřední impuls dodala těmto snahám mezinárodní výstava vynálezů konaná v roce 1873 ve Vídni. Mnoho potencionálních vystavovatelů nepřijalo pozvání z obavy o nedostatečnou právní ochranu vystavovaných vynálezů, přestože Rakousko-Uhersko přijalo nový zákon poskytující dočasnou ochranu vystavovaných zahraničních vynálezů, známek a průmyslových vzorů a modelů.

Nejvýznamnějším počinem, který následoval po výstavě, bylo ještě v témže roce svolání Vídeňského kongresu pro reformu patentů. Tento kongres přijal řadu zásad, na nichž měla být založena účinná patentová ochrana. Vlády zúčastněných států byly vyzvány, aby usilovaly o vypracování mezinárodní úmluvy o patentové ochraně. V návaznosti na Vídeňský kongres byl svolán o pět let později do Paříže Mezinárodní kongres o průmyslovém vlastnictví. Jeho hlavním závěrem bylo doporučení státům uspořádat mezinárodní diplomatickou konferenci, která by přijala společnou úpravu ochrany průmyslového vlastnictví. Pařížská mezinárodní konference, která se sešla v r. 1880, schválila návrh úmluvy předpokládající vytvoření "unie" zúčastněných států. Další diplomatická konference byla svolána do Paříže v r. 1883. V jejím závěru byla mezi 11 účastníky schválena a podepsána *Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví* (krátce zvaná *Pařížská unijní úmluva*). V platnost vstoupila již v létě 1884 a koncem XIX. století činil počet smluvních stran 19. Smluvní státy Úmluvy tvoří tzv. *Pařížskou unii*. Dnes má tato Unie již 174 členů a Úmluva je stále páteří mezinárodního systému ochrany průmyslových práv. Československo k ní přistoupilo 5. 10. 1919.

Pařížská unijní úmluva byla několikrát **revidována**, a to na konferencích v Římě (1886), Madridu (1890 a 1891), Bruselu (1897 a 1900), Washingtonu (1911), Haagu (1925), Londýně (1934), Lisabonu (1958) a Stockholmu (1967). Každá z těchto následných konferencí přijala "akt revize" Úmluvy. Každý jednotlivý smluvní stát je vázán

tím zněním úmluvy, které odpovídá poslednímu aktu revize Úmluvy přijatému tímto státem. Česká republika je vázána stockholmským, tj. nejnovějším zněním, jako ostatně většina smluvních států. Text úmluvy je vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 64/1975 Sb. ve znění č. 81/1985 Sb.

OBSAH PAŘÍŽSKÉ ÚMLUVY

Pařížská unijní úmluva je velmi rozsáhlým a složitým smluvním dokumentem. Styl jejího textu je poplatný nejen složitosti upravované problematiky, ale i době vzniku. Úmluva je nejobecnějším mezinárodně právním dokumentem v oblasti ochrany průmyslového vlastnictví, které vymezuje takto:

- patenty na vynálezy, - užitné vzory, - průmyslové vzory a modely, - tovární a obchodní známky a známky služeb, - obchodní jméno, - údaje o původu zboží, označení původu, - potlačování nekalé soutěže.

Pro přehlednost lze ustanovení Úmluvy, vztahující se na průmyslové vlastnictví obecně, rozdělit do čtyř oblastí: postavení cizinců (cizinecký režim), unijní priorita, přímá smluvní pravidla průmyslově právní ochrany a institucionální rámec.

1. Právní postavení cizinců ve smluvních státech při ochraně průmyslových práv (národní režim)

Články 2 a 3 Úmluvy podrobují cizince tzv. **národnímu (asimilačnímu) režimu**. Znamená to, že každý smluvní stát musí zajistit příslušníkům kteréhokoli jiného smluvního státu stejnou ochranu, jakou poskytuje příslušníkům vlastním. Stejně postavení jako příslušníci smluvních států mají i jiné osoby s trvalým bydlištěm (resp. sídlem, jde-li o osoby právnické) ve smluvním státě.

Z pravidla národního režimu existují dvě výjimky. První je možnost uplatnění zvláštních procesních pravidel vůči cizincům, která se ovšem neuplatňují ve vztahu k tuzemcům (např. požadavek složení žalobní jistoty nebo povinnost určit zástupce). Druhou výjimkou je naopak určité zvýhodnění cizinců, kteří na rozdíl od tuzemců požívají některých dalších práv přímo z Úmluvy (např. právo na zápis známky tak, jak je proveden v jejich domovském státě - známka "telle-quelle").

2. Unijní priorita

Úmluva poskytuje přihlašovatelům průmyslových práv smluvních (unijních) států tzv. **právo priority (přednosti)** (článek 4). Znamená to, že na základě první řádné přihlášky k ochraně v jednom ze smluvních států může přihlašovatel v průběhu prioritní lhůty podat další přihlášky týkající se téhož vynálezu, průmyslového vzoru nebo téže známky v jiných smluvních státech. Přitom na tyto další přihlášky se hledí jako kdyby byly podány ve stejný den jako první přihláška. Jinými slovy, tyto další přihlášky mají přednost před eventuálními přihláškami podanými v průběhu prioritní lhůty jinými přihlašovatelemi pro stejný vynález, stejnou známku apod. Kromě toho tyto pozdější přihlášky původního přihlašovatele v dalších

smluvních státech nejsou dotčeny např. zveřejněním vynálezu nebo prodejem zboží označeném známkou, což jsou skutečnosti, které by za normálních okolností bránily v udělení ochrany.

Praktická výhoda práva priority spočívá v tom, že přihlašovatel nemusí podat přihlášky ve všech zemích, kde žádá o udělení ochrany, zároveň, ale může tak učinit v průběhu celé prioritní lhůty s vědomím, že rozhodným datem pro všechny další přihlášky je datum podání přihlášky první. Délka prioritní lhůty je 12 měsíců pro patenty a užitné vzory a 6 měsíců pro známky a průmyslové vzory.

Právo priority se neuplatňuje automaticky. Při každé další přihlášce je třeba se ho dovolat a zajistit odpovídající náležitosti. Těmi jsou především tzv. prioritní dokumenty, jimiž je prohlášení o uplatnění priority s uvedením rozhodných skutečností a ověřená kopie první přihlášky, která právo priority založila (eventuálně s příslušným překladem).

Právo priority může být uplatněno pouze pro stejný předmět ochrany. Předmět dalších přihlášek musí být tedy stejný jako předmět první přihlášky. Není možné na příklad do druhé přihlášky vynálezu uvést zdokonalené řešení a dovolávat se priority založené přihláškou první. Pro takovéto kombinace však Úmluva umožňuje uplatnění priority částečné nebo několikanásobné. Je rovněž možné použít první přihlášku vynálezu k patentové ochraně jako základ pro uplatnění priority pro následný zápis užitného vzoru a naopak, je-li předmět obou stejný.

3. Přímá smluvní úprava

Úmluva obsahuje některé **přímé normy**, které jsou přímo aplikovatelné v členských státech Unie. Nejdůležitější z nich jsou uvedeny v kapitolách věnovaných jednotlivým průmyslovým právům. S výjimkou toho, co je v úmluvě uvedeno, mají smluvní státy naprostou svobodu ve vnitrostátní právní úpravě průmyslového vlastnictví, tedy mohou se pohybovat v rámci nebo nad rámec minimálního standardu zajištěného Úmluvou.

4. Administrativní rámec

Pařížská unijní úmluva institucionalizuje sdružení smluvních států v tzv. **Pařížskou unii**. Tato Unie je vlastně mezinárodní organizací, která ovšem v mezinárodních vztazích nevystupuje samostatně, ale v rámci Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO), sdružující tuto a všechny další obdobné unie na ochranu jednotlivých průmyslových a autorských práv. Pařížská unie má své orgány, kterými jsou Shromáždění, Výkonný výbor a sekretariát v čele s generálním ředitelem, a má rovněž vlastní rozpočet. Další podrobnosti jsou uvedeny a celý systém orgánů je popsán v kapitole o Světové organizaci duševního vlastnictví.

Členy Unie jsou jak státy, které jsou smluvní stranou Stockholmského aktu (tj. poslední revize Úmluvy z r. 1967), tak i státy, které jsou stranou pouze některého z aktů předcházejících. Smluvní stát Stockholmského aktu je přitom povinen aplikovat stockholmské znění Úmluvy na všechny smluvní státy Úmluvy a naopak strpět, aby stát, který není stranou tohoto znění, aplikoval vůči němu to znění Úmluvy, jehož stranou se naposledy stal (zpravidla to bude lisabonské znění na základě Lisabonského aktu z r. 1958).

Jak již bylo naznačeno, úmluva předpokládá vznik dalších specializovaných smluv a unií, které z ní mají vycházet jako z obecného základu. Těchto smluv a unií dnes existuje celá řada. Je o nich pojednáno v dalším textu.

Každý smluvní stát má podle Úmluvy povinnost zřídit státní instituci zabývající se průmyslovým vlastnictvím, udělováním průmyslových práv a jejich zveřejňováním. V ČR je jí **Úřad průmyslového vlastnictví** v Praze (do rozdělení ČSFR jí byl Federální úřad pro vynálezy).

II. 2. BERNSKÁ ÚMLUVA NA OCHRANU DĚL LITERÁRNÍCH A UMĚLECKÝCH VÝVOJ SMLUVNÍ ÚPRAVY V OBLASTI AUTORSKOPRÁVNÍ

Potřeba mezinárodní ochrany autorských práv v dnešním pojetí vyvstala již v XIX. století. Jejím nástrojem byly zpočátku pouze dvoustranné mezinárodní smlouvy. Až počátkem 80. let byl zahájen proces překonávání zásady teritoriality na mnohostranném základě. Již tehdy existovala nevládní organizace známá pod zkratkou ALAI (Association littéraire et artistique internationale - Mezinárodní literární a umělecké sdružení), která iniciovala na rok 1883 svolání do Říma přípravného kongresu Mezinárodní unie na ochranu autorských práv k dílům literárním a uměleckým. Zde byl vypracován předběžný návrh mnohostranné mezinárodní úmluvy, který byl dále dopracován na dvou diplomatických konferencích svolaných do Bernu v letech 1884 a 1885. 9. září 1886 pak byla rovněž v Bernu podepsána hotová úmluva, nesoucí název *Bernská úmluva na ochranu děl literárních a uměleckých*. Úmluva založila *Unii na ochranu autorských práv k dílům literárním a uměleckým* (tzv. *Bernskou unii*), složenou ze smluvních států Úmluvy.

Úmluva vstoupila v platnost 5. prosince 1887 a byla doplněna v Paříži (1897) a v Bernu (1914) a revidována v Berlíně (1908), v Římě (1928), v Bruselu (1948), ve Stockholmu (1967) a v Paříži (1971). Ve svém nynějším znění bývá často označována jako Revidovaná úmluva bernská. Česká republika je smluvní stranou posledního (pařížského) znění. Dnes má Úmluva 165 smluvních států.

Bernská úmluva byla vypracována na bázi vnitrostátních autorskoprávních úprav evropských států, které se v této oblasti dostaly nejdále (Francie, Itálie, Německo). Je tedy založena na kontinentálním pojetí autorského práva ("droit d'auteur"), pro nějž je charakteristická *neformální* (tj. *automatická*) ochrana, pokrývající nejen aspekt majetkový, ale i osobní. Stranami úmluvy se brzy stala většina evropských zemí a řada zemí mimoevropských, s výjimkou amerického kontinentu. Ten se ubíral specifickou cestou odpovídající americkému pojetí autorského práva ("copyright"), charakterizovanému strohou formálností ochrany uveřejněných děl a zdůrazněním především majetkového aspektu. Státy amerického kontinentu vytvořily paralelní mnohostrannou úpravu v podobě otevřené úmluvy sjednané v Montevideu (1889) a řady panamerických regionálních úmluv.

Vzhledem k tomu, že většina amerických zemí a zejména USA nebyly ochotny přistoupit k Bernské úmluvě, vznikly *dva samostatné systémy mezinárodní ochrany*, z nichž žádný nebyl univerzální. Tento důsledek byl považován za natolik vážný, že sama Společnost národů přijala v r. 1935 rezoluci pověřující tehdejší Mezinárodní institut pro duševní spolupráci v Paříži a Římský institut pro sjednocení soukromého práva, aby připravily novou úmluvu přijatelnou pro obě skupiny států, a to syntézou prvků Bernské úmluvy na jedné straně a *nové* panamerické Havanské úmluvy z r. 1928 na straně druhé. Vypuknutí války však znemožnilo projednání a přijetí návrhu, který byl během tří let vypracován.

Myšlenka přijetí nové mezinárodní úmluvy univerzálního charakteru však neupadla v zapomenutí. Na podnět OSN se jí ujalo po válce UNESCO (Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu). Vypracovaný návrh nové úmluvy byl přijat na diplomatické konferenci v Ženevě dne 6. září 1952, a to pod názvem *Všeobecná úmluva o právu autorském*. Slovo "všeobecná" v názvu úmluvy (v angličtině "universal") vyjadřuje zamýšlený univerzální charakter úmluvy co do okruhu smluvních stran.

Sjednáním Všeobecné úmluvy nebyl nikterak dotčen význam Úmluvy bernské. Úmluvy nejsou inkompatibilní a proto mnohé státy, včetně České republiky, jsou smluvní stranou obou zároveň. Eventuálním kolizím, které by přece jen mohly nastat ve vztahu mezi dvěma státy, které jsou současně stranami obou úmluv, zabráňuje Dodatkové prohlášení [členských států Bernské unie] k článku XVII Všeobecné úmluvy. Podle tohoto prohlášení se ve vztazích mezi státy vázanými Bernskou úmluvou Všeobecná úmluva nepoužije, pokud jde o ochranu děl, jejichž zemí původu je podle Bernské úmluvy některý stát Bernské unie.

OBSAH BERNSKÉ ÚMLUVY

Bernská úmluva je založena na dvou základních zásadách: **teritoriality a asimilace**. Podle zásady teritoriality se autorskoprávní vztahy řídí vždy právem státu, pro jehož území se ochrana uplatňuje (**lex loci protectionis**). Zásada asimilace znamená uplatnění **národního režimu**, tedy povinnost smluvního státu nakládat s příslušníky ostatních smluvních států jako se svými vlastními příslušníky.

Článek 2 Úmluvy vymezuje literární a umělecká díla jako všechny výtvořiny z literární, vědecké a umělecké oblasti, a to bez ohledu na způsob jejich vyjádření. Následuje podrobný výčet jednotlivých druhů děl z hlediska formy jejich vyjádření. Vnitrostátní právo smluvních států může stanovit, že podmínkou ochrany díla je jeho zachycení na hmotný záznam (nosič). Za původní díla jsou považovány i překlady, úpravy a podobná zpracování jiných děl, jakož i díla souborná (sborníky, encyklopedie). Zvláštní úprava je pro zákonodárství členských zemí vyhrazena pokud jde o ochranu úředních textů, děl užitého umění, politických proslovů, přednášek apod.

Subjekty ochrany jsou podle článku 3 Úmluvy autoři, kteří jsou občany některého ze států Bernské unie a autoři, jejichž dílo bylo poprvé uveřejněno v takovém státě. Autoři, kteří mají na území státu Bernské unie trvalé bydliště a nejsou jeho občany, mají postavení jeho občanů. Za uveřejněné dílo se považuje dílo vydané se souhlasem autora, pokud nabídka jeho rozmnoženin uspokojuje potřeby veřejnosti. Za uveřejnění se nepovažuje provozování díla dramatického, provedení díla hudebního, vysílání rozhlasem a televizí apod. Pokud jde o autory filmových děl, jsou chráněni podle Úmluvy, pokud výrobce díla má sídlo nebo trvalé bydliště v členském státu Bernské unie.

Článek 5 Úmluvy rozvádí **národní (asimilační) režim**. Autoři mají ve státech Bernské unie (kromě státu původu díla) práva stanovená zákony těchto států pro vlastní občany a navíc práva zvlášť přiznaná touto úmluvou. Rozsah ochrany a právní prostředky k uplatnění práv určuje právo státu, kde se uplatňuje nárok na ochranu (jedná se opět o *lex loci protectionis*, nikoli *lex fori*). Ochrana ve státě původu se řídí vnitrostátním právem.

Věcný obsah Úmluvy a navazující smluvní dokumenty jsou podrobně popsány v části o autorském právu.

II. 3. DALŠÍ MNOHOSTRANNÉ ÚMLUVY

Od 80. let minulého století bylo sjednáno postupně více než dvacet mnohostranných smluv týkajících se mezinárodní úpravy jednotlivých práv i mezinárodních procedur jejich udělování. Obrovský význam těchto smluv spočívá v tom, že poskytují zásady hmotně právní úpravy jednotlivých práv nebo stanoví mezinárodní postupy pro jejich udělování, jimiž lze alespoň částečně překonat jejich teritoriální omezenost. Je o nich pojednáno dále v kapitole o jednotlivých právech duševního vlastnictví.

Přes tento svůj nesporný význam však tyto smlouvy dostatečně neupravily otázku, která je hlavně v novější době prvořadá z hlediska praxe: zajištění efektivního vynucení chráněných práv.

Praxe současného mezinárodního obchodu tak zřetelně ukazuje, že nestačí právně upravit udělování práv a jejich obsah. Jejich porušování se stalo v celosvětovém měřítku natolik masové, že se touto otázkou začal urychleně zabývat bývalý GATT, jehož snahy vyústily u příležitosti založení Světové obchodní organizace v přijetí samostatného rozsáhlého smluvního dokumentu, jehož jeden z hlavních cílů je upravit právě efektivní ochranu práv z duševního vlastnictví.

II. 4. DOHODA O OBCHODNÍCH ASPEKTECH PRÁV K DUŠEVNÍMU VLASTNICTVÍ (TRIPS)

V roce 1948 vzniká zároveň s *Mezinárodním měnovým fondem* a *Světovou bankou* také *Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)*. Funkce této konference, která se později stala quasistálou mezinárodní organizací, bylo především 1. vytvoření pravidel o maximálních celních sazbách, 2. řešení sporů mezi státy v oblasti obchodu a 3. fórum pro další jednání o liberalizaci světového obchodu.

8. kolem jednání o liberalizaci světového obchodu bylo tzv. Uruguayské kolo, ukončené v dubnu 1994 v Marrakeshi. Na této konferenci byla zároveň provedena závažná institucionální změna - GATT nahradila nově vytvořená **Světová obchodní organizace (WTO - World Trade Organization)**. Zároveň bylo uzavřeno 25 mnohostranných mezinárodních dohod týkajících se mezinárodního obchodu, včetně *Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Trade Related Intellectual Property Rights - TRIPS)*.

Duševní vlastnictví bylo poprvé zmíněno jako aspekt obchodu uprostřed Uruguayského kola (1990), kdy se jednání o dohodě o aspektech duševního vlastnictví souvisejících s obchodem stala podstatným prvkem jednání v rámci tohoto kola. Bylo zejména uznáno, že výskyt *padělaného a pirátského zboží* podkopává obchod a že u zahraničních investic či transferovanou technologii musí být kladen dostatečný důraz na ochranu duševního vlastnictví.

Cílem Dohody je usnadnění mezinárodního obchodu omezením rušivých vlivů a překážek, podporou účinné a dostatečné ochrany práv z duševního vlastnictví a zajištěním, že opatření a procedury vedoucí k vynucení práv z duševního vlastnictví se samy nestanou

překážkami obchodu. Ochrana a vynucení těchto práv má přispět k podpoře technického pokroku a k rozšíření nových technologií na základě vzájemné výhodnosti pro producenty a uživatele technologických znalostí.

Z hlediska obsahu lze dohodu TRIPS rozdělit na tři části. První z nich obsahuje hmotně právní úpravu jednotlivých prvků duševního vlastnictví, druhá předepisuje smluvním státům národní prostředky pro vynucování práv z duševního vlastnictví a třetí se zabývá prevencí a řešením sporů mezi smluvními státy.

1. Hmotně právní ustanovení a cizinecký režim. Dohoda zajišťuje svými hmotně právními ustanoveními minimální standard ochrany duševního vlastnictví ve smluvních státech. V této souvislosti Dohoda odkazuje na čtyři mnohostranné úmluvy spravované Světovou organizací duševního vlastnictví, a sice na *Pařížskou unijní úmluvu na ochranu průmyslového vlastnictví*, *Bernskou úmluvu na ochranu literárních a uměleckých děl*, *Mezinárodní úmluvu na ochranu výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních organizací (Římská úmluva)* a *Smlouvu o duševním vlastnictví týkajícím se integrovaných obvodů*. Dohoda vyžaduje dodržování těchto smluv, a to s výjimkou práv osobnostních (morálních) v oblasti práva autorského.

Odkaz na uvedené smlouvy Dohoda doplňuje řadou vlastních pravidel, obsahujících úpravu v dřívějších smlouvách nedostatečnou nebo neexistující. Dohoda je tedy jakousi nadstavbou nad Pařížskou a Bernskou úmluvou.

Pokud jde o režim cizinců, Dohoda spočívá na dvou základních zásadách: a) každý smluvní stát je povinen zacházet s příslušníky jiných smluvních států stejně jako se svými příslušníky (*národní režim*), b) přizná-li smluvní stát *režim nejvyšších výhod* jinému smluvnímu státu, musí ho přiznat také všem ostatním.

Národní (asimilační) režim zabraňuje diskriminaci mezi cizinci a vlastními příslušníky, zatímco režim nejvyšších výhod zakazuje diskriminaci mezi cizinci navzájem. To posiluje zejména malé země ve vztahu k velkým. Cizinecký režim se netýká jen standardu ochrany jako takové, ale i věcí souvisejících s dostupností, rozsahem, možností udržování a vynucování práv z duševního vlastnictví, včetně Dohodou stanovených specifických věcí týkajících se využívání práv.

2. Vynucení práv z duševního vlastnictví je oblastí, kterou předcházející úmluvy buď neupravily vůbec nebo jen minimálně a tudíž nedostatečně, přestože v posledních desetiletích je právě tento aspekt v popředí zájmu světového obchodu. Dohoda stanoví v této souvislosti povinnosti smluvních států, které se zavazují respektování porušovaných práv zajistit. O prostředcích vynucení těchto práv podle Dohody je pojednáno v kapitole o právech vyplývajících z duševního vlastnictví a jejich vynucování.

3. Ochrana utajovaných informací. TRIPS je prvním mezinárodním dokumentem, který vyžaduje od smluvních států ochranu utajovaných informací, jimiž jsou *know-how a obchodní tajemství* (článek 39). Ochrana musí být poskytnuta informaci, která je tajná, má v důsledku utajení komerční hodnotu a je udržována v tajnosti. Utajovaná informace *není součástí duševního vlastnictví*. Způsob, jakým je informace zpřístupněna, musí být v rozporu s poctivou obchodní činností (např. musí jít o porušení smlouvy, získání této informace pomocí třetích osob, které o její tajnosti věděly apod.).

4. Předcházení sporům a jejich řešení. Dohoda obsahuje rovněž ustanovení o prevenci vzniku sporů mezi smluvními státy a jejich řešení (Část V Dohody, články 63 a 64). Prevence spočívá v tom, že smluvní státy mají rozsáhlou informační povinnost pokud jde o otázky upravené Dohodou. Je to velmi účinné preventivní opatření, neboť v praxi mnohé spory vznikají zbytečně v důsledku nedostatečné informovanosti států. Pro samotné řešení

vzniklých sporů Dohoda odkazuje na články XXII a XXIII GATT a na Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů.

5. Další ustanovení. Článek 62, který tvoří Část IV Dohody, ukládá závazek odstranit zbytečné komplikace při udělování ochrany u jednotlivých práv z duševního vlastnictví ze strany státních orgánů.

Přechodná ustanovení (články 65 a následující) stanoví pro jednotlivé kategorie smluvních států lhůty, v nichž musí začít plnit všechny závazky převzaté Dohodou. Pro země, které jsou v procesu ekonomické transformace od ústředně plánovaného hospodářství k tržnímu, lhůta končí 1. ledna 2000 za předpokladu, že zároveň strukturálně reformují svůj systém ochrany duševního vlastnictví a mají problémy s vypracováváním a implementací jednotlivých norem této oblasti. Pro rozvojové země platí tato lhůta bez dalších podmínek.

Podrobnější rozbor Dohody TRIPS je obsažen v dalších kapitolách.

III. Jednotlivá průmyslová práva

Tvůrčí práva

III. 1. PATENTY NA VYNÁLEZY

a) Základní pojmy

VYNÁLEZ

Vynález je výsledek technické tvůrčí činnosti lidí. Je to **myšlenka**, která umožňuje v praxi **řešení specifického problému v oblasti techniky** v nejširším slova smyslu. Může se vztahovat k výrobku nebo k výrobnímu postupu. Některé výsledky technické tvůrčí činnosti však právo za vynálezy nepovažuje (např. vědecké teorie, matematické metody, počítačové programy - viz § 3 odst. 2 zákona o vynálezech).

Vynález je patentovatelný podle práva prakticky všech zemí při splnění následujících tří podmínek: (1) řešení je nové, tj. dosud nikde nepublikované, jinými slovy *není součástí stavu techniky*, (2) řešení není zřejmé, tj. patrné kterémukoli odborníkovi bez tzv. vynálezecké činnosti (tj. tvůrčí cílevědomé činnosti, jejímž výsledkem vynález nutně musí být) a (3) vynález je průmyslově využitelný, tj. aplikovatelný pro tovární nebo jinou podobnou výrobu (nestačí jeho fungování v laboratorních podmínkách).

Zřejmost řešení byla definována v rozhodnutí Úřadu průmyslového vlastnictví ze dne 8. listopadu 1994 (č.j. PV 2995-92) takto: "Za zřejmé se považuje vše, co nepřekračuje hranice běžné řemeslné nebo inženýrské rutinní práce, vycházející z profesionálních schopností odborníka v dané oblasti techniky."

Uvedené tři podmínky může daný vynález za určitých okolností splňovat a za jiných okolností nikoli, proto se označují jako *subjektivní*. Kromě nich existují ještě podmínky *objektivní*, které vylučují patentovatelnost určitého vynálezu *vždy*. Mluvíme o *výlukách z patentovatelnosti*, týkajících se např. vynálezů, které jsou v rozporu se zásadami lidskosti a morálky nebo způsobů diagnostiky chorob a léčení (viz § 4 zákona o vynálezech).

PATENT

Patent je formou ochrany vynálezu. Je to veřejná listina, tedy dokument vydaný státním nebo mezinárodním orgánem (patentovým úřadem). Obsahuje mimo jiné vyčerpávající **popis vynálezu** a konstituuje **výlučné právo jeho majitele k jeho využití** (tj. k výrobě, použití, prodeji nebo dovozu). Patentovaný vynález může být využíván jinou osobou zásadně jen se souhlasem majitele patentu. Patentová ochrana je časově omezená (ve většině zemí nejvýše 20 let od podání přihlášky) a neobnovitelná.

PŘIHLÁŠKA VYNÁLEZU A ŘÍZENÍ O UDĚLENÍ PATENTU

Přihláška vynálezu (v jiných jazycích "přihláška patentu" - patent application, demande de brevet) je žádost o udělení patentu na vynález, podávaná k patentovému úřadu. Podává ji buď původce (autor) vynálezu nebo osoba jiná (např. v případě tzv. *podnikových vynálezů* jeho zaměstnavatel). Přihláška musí splňovat náležitosti formální a obsahové. Musí obsahovat čtyři hlavní prvky: žádost o udělení patentu, popis vynálezu (tak, aby ho na základě tohoto popisu dokázal realizovat odborník v dané oblasti), nároky a anotaci. Je-li to třeba, musí přihláška obsahovat také nákres.

Patentový nárok je z právního hlediska nejdůležitější částí přihlášky (a následně i uděleného patentu). Je vlastně definicí vynálezu specifikující, v čem je řešení nové a co tedy má být předmětem ochrany. Nároky jsou rozhodující pro stanovení *věcného rozsahu ochrany*. Nárok (definice) má obecnější *předvýznamovou část*, ve které se uvede nejbližší vyšší rod, do něhož předmět spadá, a *část významovou*, v níž jsou uvedeny odlišovací znaky. Obě části jsou odděleny výrazem "vyznačující se tím, že". Příklad: *Způsob výroby drobných výrobků z plastů, prováděný lisováním, vyznačující se tím, že roztavená hmota plastu se ze spodní strany zatlačuje přes kanálky desky do dutin formy a současně se tvaruje vrchní deska ...* Předmětem patentové ochrany tedy nebude výroba drobných výrobků z plastů jako taková, ale pouze její specifikovaný způsob.

Anotace neboli referát (anglicky *abstract*) je stručné resumé popisu vynálezu uvedené na první straně přihlášky. Slouží k rychlé orientaci uživatele patentového dokumentu, aby věděl, zda je pro něho zajímavý vlastní podrobný popis vynálezu uvedený na dalších stranách přihlášky.

Řízení se zahajuje podáním přihlášky vynálezu, která je nejprve podrobena **předběžnému průzkumu**, kdy patentový úřad zkoumá, zda předmět přihlášky je patentovatelný a zda je v přihlášce vysvětlen tak jasně, aby jej případně mohl odborník uskutečnit. Není-li předmět přihlášky patentovatelný, úřad ji zamítne. Přihláška je

zveřejněna zpravidla po 18 měsících od podání. Po jejím zveřejnění může kdokoli podat k úřadu připomínky k patentovatelnosti jejího předmětu.

Přihlašovatel může poté podat žádost o **úplný (věcný) průzkum**, při němž úřad zkoumá, zda předmět přihlášky splňuje výše uvedené tři subjektivní podmínky. V kladném případě úřad přihlašovatelovi udělí patent, zapíše ho do patentového rejstříku, zveřejní ho a oznámí v patentovém věstníku. Zveřejnění znamená, že kdokoli si může výtisk příslušného patentu opatřit. Obsah patentu jakožto veřejné listiny není chráněn autorským právem.

Uvedený postup řízení o přihlášce vynálezu odpovídá současné české právní úpravě a označuje se za *řízení s odloženým průzkumem*. V jiných zemích se můžeme setkat s řízením sestávajícím pouze z předběžného průzkumu (kdy věcný průzkum se pro určitou skupinu vynálezů, řidčeji pro všechny vynálezy vůbec neprovádí, tzv. "registrační systém"), nebo s řízením, kdy se naopak věcný průzkum provádí hned v rámci průzkumu úplného, a to automaticky bez žádosti přihlašovatele.

Majitelem patentu je zpravidla přihlašovatel, tedy často nikoli sám autor (původce) vynálezu. V současné době je velká část vynálezů vytvořena v rámci pracovního poměru a přihlašovatel, a tedy i majitel patentu jsou pak příslušní zaměstnavatelé (podniky, společnosti, tedy právnické osoby - srov. §§ 8 a 9 zákona o vynálezech). Jedná se o tzv. zaměstnanecký vynález.

ÚPRAVA OCHRANY VYNÁLEZŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ

Platnou českou úpravu obsahuje zákon č. 527/1990 Sb. o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích. Patenty uděluje Úřad průmyslového vlastnictví v Praze.

USTANOVENÍ PAŘÍŽSKÉ UNIJNÍ ÚMLUVY O PATENTECH

Pařížská unijní úmluva, stejně jako většina dalších mnohostranných úmluv z oblasti duševního vlastnictví, byla zamýšlena jako souhrn pravidel, která měly smluvní státy respektovat svým vnitrostátním zákonodárstvím. Úmluva však obsahuje rovněž některé přímo použitelné normy, které mohou být přímo aplikovány na příslušné vnitrostátní vztahy. Takovéto normy hmotně právní povahy označuje mezinárodní právo soukromé jako tzv. *přímé normy*. Přímou vnitrostátní účinnost pak tyto normy mají v zemích, kde byly příslušným způsobem začleněny do vnitrostátního práva (což zřejmě není případ ČR). Nejdůležitější z těchto přímých norem, které se týkají patentů, jsou následující:

- a) Patenty udělené v různých smluvních státech jsou **nezávislé**. Znamená to, že udělení či zamítnutí patentu v jednom státě nikterak neovlivňuje jeho platnost ve státě jiném.
- b) Původce (autor) vynálezu má právo, aby jeho **jméno** bylo v patentu uvedeno jako takové, což je praktické u patentů, jejichž majitelem je jiná osoba.
- c) Udělení patentu nesmí být odmítnuto jen proto, že v daném státě je **omezen nebo zakázán prodej** patentovaného výrobku nebo výrobku vyrobeného s použitím patentovaného postupu. Udělení patentu nesmí být rovněž odmítnuto nebo patent nesmí být zrušen jen proto, že majitel patentu v daném státě uvedl na trh patentovaný výrobek nebo výrobek vyrobený s použitím patentovaného postupu, pokud pochází z jiného, avšak smluvního státu.

d) Každý smluvní stát může přijmout legislativní opatření k zavedení **nucené licence**, směřující k zabránění zneužívání patentů (tzv. blokážní patenty). Nucená licence (tj. povolení k využívání vynálezu bez souhlasu majitele patentu) se uděluje na žádost po třech letech od udělení patentu, resp. po čtyřech letech od data podání přihlášky, a to proto, že majitel patentu znemožňuje jeho využívání (zcela nebo zčásti), aniž by k tomu měl legitimní důvody. Podrobnosti o nucené licenci jsou obsaženy v kapitole *Práva vyplývající z duševního vlastnictví*.

e) Úmluva předepisuje členským státům povinnost povolit alespoň šestiměsíční **poshověcí lhůtu** k zaplacení poplatků stanovených pro zachování práv průmyslového vlastnictví. Znamená to, že nezaplacením poplatku ani v poslední den lhůty právo nezaniká, avšak pouze za podmínky, že poplatek bude zaplacen nejpozději do konce dodatečné lhůty, a to případně s přírůžkou za prodloužení. Toto ustanovení umožňuje mimo jiné sladit tyto platby s termíny pro placení daní. f) Je-li patentované zařízení použito při konstrukci plavidla, letadla nebo vozidla, které se dostane náhodně nebo na přechodnou dobu na území smluvního státu, který patentovou ochranu poskytuje, nepovažuje se to za porušení práv majitele patentu.

USTANOVENÍ DOHODY TRIPS O PATENTECH

Dohoda TRIPS (články 27 a násl.) obsahuje řadu zejména hmotně právních ustanovení, která jsou sice v některých směrech podrobnější než v Pařížské unijní úmluvě, ale takto stanovený minimální standard je z hlediska českého práva samozřejmostí:

- Předmětem patentu může být jakýkoli vynález, ať se týká výrobku nebo výrobního postupu, splňuje-li objektivní podmínky patentovatelnosti. Výjimky z patentovatelnosti v závažných případech (ochrana veřejného pořádku, životního prostředí apod.) jsou v Dohodě taxativně vypočítány.
- Doba patentové ochrany je nejméně 20 let od data podání přihlášky.
- Patent je převoditelný a svolení k jeho využívání je možno udělit licenční smlouvou.
- Podmínky nucené licence jsou velmi podrobně upraveny v článku 31.
- Je-li předmětem patentu výrobní postup, má se za to, že shodný výrobek, vyráběný bez souhlasu majitele patentu, byl získán patentovaným postupem, je-li výrobek získán tímto postupem nový a/nebo je-li podstatná pravděpodobnost, že shodný výrobek byl vyroben výrobním postupem a že majitel patentu nemohl přes přiměřené úsilí určit skutečně užitý výrobní postup. Toto je ovšem vyvratitelná domněnka, kde může žalovaná strana prokázat opak.

b) Ochrana tuzemských vynálezů v cizině a cizích vynálezů v tuzemsku

DŮVODY PRO ZAHRANIČNÍ OCHRANU

Prvořadým důvodem ochrany nejen vynálezů, ale i dalších průmyslových práv v zahraničí je *ochrana českého exportu*. Bez dostatečné průmyslově právní ochrany si nelze představit exportní činnost do cizího státu, chce-li vývozce udržet a upevnit svou pozici, případně své monopolní postavení, je-li na daném teritoriu dobře zaveden. Průmyslově právní ochrana umožňuje jejich majiteli tato práva výlučně využívat a neomezeně s nimi disponovat, především prodávat zde své zboží těmito právy chráněné. To se týká dvojnásob předmětů inovačně významných, které nelze snadno nahradit jiným řešením. Průmyslově právní ochrana je důležitá i ve státech, kam výrobce hodlá exportovat své výrobky v budoucnu. Rozhodnutí v tomto směru je však již značně rizikové s ohledem na vysoké náklady spojené se získáním ochrany.

Dalším důvodem pro zajištění zahraniční ochrany je důvod licenční, tedy úmysl majitele práva poskytnout využívání svých práv dalším subjektům na určeném teritoriu. Tato ochrana má smysl především tam, kde se objeví o licenci zájemce. Jinak jde opět o značně rizikovou akci.

Zbývající důvody pro zajištění zahraniční patentové ochrany jsou spíše komerčně propagačního charakteru. Udělený patent, a to zejména ve vyspělém státě nebo v rámci Evropské patentové organizace, je velmi účinnou a levnou reklamou vynálezu, neboť patentové dokumenty jsou bezplatně šířeny po celém světě a všude rovněž studovány.

TRADIČNÍ SYSTÉM PATENTOVÉ OCHRANY

Pro patenty platí totéž, co pro jiné součásti duševního vlastnictví, tedy princip teritoriality. Prostorové účinky patentů jsou omezeny hranicemi příslušných států. **Tradiční systém ochrany vynálezů** vyžaduje proto *podání samostatné přihlášky v každém státě, kde je pro daný vynález patentová ochrana požadována*. Tyto přihlášky se doporučuje podat v průběhu roční prioritní doby stanovené Pařížskou unijní úmluvou, neboť jinak se nelze dovolávat priority. Neznamena to tedy, že po uplynutí prioritní doby nelze přihlášku podat vůbec, avšak podmínkou je její nezveřejnění, ke kterému v ČR dochází až po 18 měsících od podání. Rok má tedy přihlašovatel na to, aby posoudil nutnost ochrany svého vynálezu v jednotlivých zemích, pravděpodobnost úspěchu přihlášky v každé z nich, aby vypracoval, nebo spíše nechal vypracovat přihlášky pro jednotlivé země (každou podle specifických požadavků včetně překladů do příslušných jazyků) a všechny stihl podat. Ve skutečnosti je tato doba podstatně kratší (cca 6 - 9 měsíců), neboť technická příprava přihlášky, její ověřování a překlady si mohou vyžádat tři i více měsíců.

Uvedený postup je ovšem značně časově a zejména finančně náročný. Vyžaduje značné výdaje na zahraniční patentové zástupce, na znalce-tlumočníky, na poplatky spojené s podáním přihlášky a s řízením, které mohou být zcela ztracenou investicí v případě jejího neúspěchu. V průběhu prioritní doby přihlašovatel pochopitelně nemůže znát výsledek řízení ani o první z podaných přihlášek a může se tedy stát, že jeho vynález nebude na příklad

splňovat podmínku novosti a přihláška bude v důsledku toho všude zamítnuta. Je-li přihlašovatelem jednotlivec nebo malá firma, nemá zpravidla na takovou ochranu svého vynálezu v cizině vůbec prostředky a musí se buď ochrany vzdát, nebo najít vhodného investora, případně převést svá práva na jiný subjekt.

Každý jednotlivý patentový úřad, k němuž je přihláška podána, musí provést její průzkum. Tam, kde je součástí řízení o přihlášce úplný průzkum, každý z těchto úřadů musí provést příslušnou rešerši, musí posoudit vynález z hlediska patentovatelnosti a posléze rozhodnout o udělení patentu. Všechny úřady pracují pochopitelně nezávisle na sobě, každý podle svých pravidel.

Nebereme-li v úvahu v minulosti téměř nevyužívanou možnost žádat o tzv. evropský patent (viz dále), popsaná tradiční cesta byla až do roku 1991 pro československé přihlašovatele jedinou cestou, jak mohli získat patentovou ochranu v zahraničí. Byla to rovněž jediná cesta pro zahraniční přihlašovatele, kteří chtěli získat ochranu svých vynálezů v Československu.

Uvedený tradiční systém se kromě těžkopádnosti a nákladnosti vyznačuje i dalšími komplikacemi. Přihlášku vynálezu je třeba nechat přeložit do úředních jazyků všech zemí, kam bude podána. I v kladném případě bude výsledkem několik samostatných patentů s lišícími se patentovými nároky, tedy s nestejným rozsahem ochrany, i když jde o tentýž vynález. Každý z udělených patentů se řídí právem státu, kde byl udělen, tedy má v různých zemích různý režim. Je třeba platit opět do každé země zvlášť udržovací poplatky v příslušné výši a v příslušných lhůtách.

V šedesátých letech minulého století vzrostla především ve vyspělých zemích aktivita v přihlašování vynálezů k ochraně takovou měrou, že úvahy o internacionalizaci patentové ochrany bylo třeba rychle realizovat. Patentové úřady jednotlivých zemí začaly být přetíženy a hromadily se na nich nevyřízené přihlášky. Velká část těchto přihlášek byla podávána v různých zemích ve vztahu k témuž vynálezu, neboť jen tak bylo možno překonat teritoriální omezenost práv při potřebě ochrany vynálezu ve více zemích. Stejně úkony činěné jednotlivými patentovými úřady se tak mnohokrát opakovaly. Všude bylo třeba provést rešerši, podrobit přihlášku průzkumu, publikovat ji, případně udělit patent.

Uvedené problémy vedly ke snahám o vytvoření systému, v němž by se přihlašovatel mohl vyhnout zbytečným formalitám a zejména multiplicitě stejných úkonů u několika patentových úřadů, snížit tím náklady a před jejich vynaložením získat větší jistotu, že jeho přihláška bude v určených zemích přijata. Další snahy pak směřují k tomu, aby pro patentovou ochranu ve více státech stačil jediný ochranný dokument podléhající jedinému právnímu režimu, mezinárodní patent, tedy k překonání teritoriálního omezení ochrany.

c) Mezinárodní přihlášky patentů - Smlouva o patentové spolupráci (PCT)

Překonání teritoriální omezenosti patentových práv se ubírá naznačenými dvěma směry. Ambicióznější z nich se snaží o vytvoření patentu, který by měl **účinnost ve více státech**. To se svým způsobem již podařilo na **regionální bázi** zejména v rámci skupiny zemí Evropy a podobných seskupení v Africe a na většině území bývalého SSSR. V Evropě byl v 70. letech na základě *Evropské patentové úmluvy* vytvořen tzv. evropský patent. Vzhledem k tomu, že

Česká republika je od 1. července 2002 smluvní stranou uvedené úmluvy, je jí věnována zvláštní kapitola.

Druhý směr se snaží o internacionalizaci věcně užší, ale zato na širší teritoriální bázi: byl vytvořen institut **mezinárodních přihlášek patentů**, v jehož rámci byla velmi specifickým způsobem **internationalizována část procedury řízení o přihláškách (nikoli patentová ochrana samotná)**. Tento systém byl zaveden *Smlouvou o patentové spolupráci (Patent Cooperation Treaty)*, sjednanou ve Washingtonu v roce 1970, která vstoupila v platnost v roce 1978. Smlouva dala zkratkou svého anglického názvu (PCT) jméno celému systému jí založenému. Smlouva PCT je často označována za nejvýznamnější mezinárodně právní instrument v oblasti patentové spolupráce, a to od dob sjednání Pařížské unijní úmluvy. O značném významu této mezinárodní smlouvy svědčí mimo jiné počet jejich smluvních stran, kterých je 141 (stav ke dni 15. března 2009).

Smlouva PCT upravuje podání mezinárodní přihlášky vynálezu, rešerši, průzkum a šíření technických informací v přihlášce obsažených. Vlastní udělení patentu a obsah patentové ochrany zůstává plně v pravomoci smluvních států, respektive jejich patentových úřadů. Smluvní státy PCT tvoří *Unii PCT*, která je zvláštní unií ve smyslu ustanovení Pařížské unijní úmluvy. ČSFR ke Smlouvě přistoupila v roce 1991. ČR je smluvní stranou od svého vzniku dodnes (taktéž SR).

Hlavním cílem PCT je v zájmu přihlašovatelů i patentových úřadů zjednodušit, zefektivnit a zlevnit postup vedoucí k získání patentové ochrany vynálezu ve více zemích. Systém PCT spočívá v tom, že podání jediné (mezinárodní) přihlášky má tytéž účinky jako podání národních přihlášek ve všech smluvních státech, které si přihlašovatel zvolí. Přihlašovatel tak nemusí v rozmezí jednorocní prioritní lhůty vynaložit ve všech těchto zemích nezbytné náklady na překlady, zastoupení, poplatky apod. Tyto výdaje bude mít až mnohem později a zejména s představou o šancích na úspěšné ukončení řízení udělením jednotlivých národních patentů.

Podstata PCT spočívá v následujícím:

- a) namísto několika národních se podává jediná, **mezinárodní přihláška**, účinná ve všech smluvních státech, které přihlašovatel určil,
- b) zavádí se jediný **formální průzkum** mezinárodní přihlášky prováděný jediným patentovým úřadem,
- c) každá mezinárodní přihláška je podrobena **mezinárodní rešerši**,
- d) zavádí se centralizované **mezinárodní zveřejňování** mezinárodních přihlášek Mezinárodním úřadem (tj. sekretariátem Světové organizace duševního vlastnictví),
- e) poskytuje se (hojně využívaná) možnost **mezinárodního předběžného průzkumu** mezinárodních přihlášek.

Všechny právě popsané úkony tvoří dohromady tzv. **mezinárodní fázi řízení PCT**. Na ni navazuje tzv. **národní fáze**, která již probíhá před jednotlivými patentovými úřady určených smluvních zemí a která končí v pozitivním případě udělením patentu a jeho zveřejněním.

Mezinárodní přihlášku může podat právnická nebo fyzická osoba, která je příslušníkem smluvního státu nebo má na jeho území bydliště (sídlo), a to k patentovému úřadu tohoto státu (přijímající úřad). V ČR se mezinárodní přihláška podává k Úřadu průmyslového vlastnictví. Přihlašovatel nemusí být zastoupen patentovým zástupcem nebo advokátem, ale z důvodu náležitého zpracování mezinárodní přihlášky, nutnosti provedení případných změn v průběhu řízení, což může mít vliv na výsledek tzv. národní fáze

atp. lze zastoupení jen doporučit. Mezinárodní přihláška má od data podání stejné účinky jako přihláška národní podaná v každém z určených států.

První část mezinárodní fáze je upravena v **kapitole I PCT**. Přihlašovatel podává jedinou přihlášku k jedinému úřadu v jediném jazyce. V přihlášce bylo dříve třeba vyjmenovat smluvní státy, v nichž je ochrana požadována (**určené státy**). V současnosti se mezinárodní přihláška automaticky vztahuje na všechny členské státy PCT. Země ochrany přihlašovatel určuje až v tzv. národní fázi. Přijímající úřad stanoví tzv. mezinárodní datum podání a provede formální průzkum přihlášky, která je poté zaslána Mezinárodnímu úřadu do Ženevy (Světová organizace duševního vlastnictví - správce systému PCT). Kopie přihlášky je zároveň zaslána příslušnému (předem zvolenému) **orgánu pro mezinárodní rešerše**. Tento orgán provede rešerši na stav techniky a vydá **zprávu o mezinárodní rešerši**, ve které uvede všechny dokumenty a publikace, které mají vztah k přihlašovanému vynálezu. Zpráva neobsahuje žádné závěry ani doporučení, nicméně je k ní přiložen posudek určený pro přihlašovatele, jenž zahrnuje slovní vyjádření rešeršní zprávy (okomentovaná rešeršní zpráva).

Orgánů pro mezinárodní rešerše je v současné době 16, mezi něž patří patentové úřady Austrálie, Číny, Finska, Japonska, Kanady, Korejské republiky, Rakouska, Ruské federace, Španělska, Švédska, USA a Evropský patentový úřad (EPO) v Mnichově. Tyto úřady jsou povinně vybaveny tzv. minimální dokumentací PCT ("PCT Minimum Documentation"), jež zahrnuje úplnou patentovou dokumentaci vybraných zemí od roku 1920 do současnosti a více než 200 titulů vědeckých a odborných časopisů z celého světa. Česká republika zvolila pro rešerše svých mezinárodních přihlášek EPO. Z této volby vyplývá jazyk, v němž musí být přihláška podána. EPO má tři úřední jazyky, mezi něž patří angličtina, francouzština a němčina. Proto mezinárodní přihláška od českého přihlašovatele musí být zpracována v jednom z těchto jazyků podle jeho volby.

Pokud se přihlašovatel ze zprávy o mezinárodní rešerši dozví, že jeho vynález již byl v jiném dokumentu popsán a nesplňuje tedy podmínku novosti, zpravidla přihlášku vezme zpět, neboť nemá šanci na udělení patentu v určených státech. Není-li tomu tak, je přihláška spolu se zprávou o mezinárodní rešerši a s případnými změnami nároků zveřejněna Mezinárodním úřadem krátce po uplynutí lhůty 18 měsíců od data podání (resp. od data priority). Ihned poté je přihláška a zpráva o mezinárodní rešerši zaslána určeným úřadům, tj. patentovým úřadům smluvních států, v nichž přihlašovatel žádá ochranu. Poté následuje buď druhá část mezinárodní fáze nebo fáze národní.

Druhá část mezinárodní fáze je upravena v **kapitole II PCT**, která však neváže ty smluvní státy, které učinily výhradu. Pro jejich přihlašovatele je tedy vyloučená. I z hlediska přihlašovatele je její uplatnění fakultativní, na rozdíl od kapitoly I, podle které se postupuje ve všech případech.

Kapitola II umožňuje přihlašovateli požádat o **mezinárodní předběžný průzkum** své přihlášky, a to z hlediska kritérií patentovatelnosti (novost, nezřejmost a průmyslová využitelnost). V žádosti přihlašovatel zvolí smluvní státy, v nichž požaduje ochranu a v nichž hodlá výsledky průzkumu použít. Je pochopitelné, že nelze zvolit smluvní stát, který není kapitolou II PCT vázán. Žádost o mezinárodní předběžný průzkum musí být podána do tří měsíců od obdržení zprávy o mezinárodní rešerši nebo do 22 měsíců od vzniku práva přednosti podle toho, která lhůta uplyne později. Dříve se předběžný průzkum užíval v masivním měřítku, jelikož když se o průzkum požádalo, posunula se tím lhůta pro zahájení národní fáze o 10 měsíců (z 20 na 30 měsíců). To přihlašovatelům zajistilo více času pro rozhodování ohledně dalšího postupu. V roce 2005 došlo ke sjednocení lhůty pro vstup do národní fáze na 30 měsíců, a to bez ohledu na to, zda přihlašovatel o předběžný průzkum požádá či nikoli.

Předběžný průzkum provádějí orgány pro mezinárodní předběžný průzkum. Jsou to tytéž patentové úřady, které působí jako orgány pro mezinárodní rešerše, a navíc britský patentový úřad. Mezinárodní předběžný průzkum je obdoba běžného úplného průzkumu prováděného národními patentovými úřady. Podle jeho výsledku má přihlašovatel možnost úpravy přihlášky nebo uplatnění protiargumentů.

Zpráva o mezinárodním předběžném průzkumu je zaslána přihlašovatelovi a obdrží ji úřady těch zemí, v nichž přihlašovatel vstoupí do národní fáze. Její závěry nejsou pro nikoho závazné, avšak přihlašovatelovi poskytuje spolehlivé vodítko pro hodnocení jeho přihlášky z hlediska šancí na udělení patentu v jednotlivých zvolených státech.

V průběhu mezinárodní fáze podle kapitoly I může přihlašovatel podle výsledků mezinárodní rešerše změnit nebo doplnit nároky přihlášky. V průběhu mezinárodní fáze podle kapitoly II může přihlašovatel na základě písemného závěru examinátora během mezinárodního předběžného průzkumu měnit nebo doplňovat kteroukoli část své přihlášky.

Do národní fáze přihláška nevstupuje automaticky, nýbrž na základě určitých úkonů přihlašovatele. V první řadě musí být určeny země, v nichž přihlašovatel požaduje patentovou ochranu, a zaplacen u každého z určených úřadů národní poplatek. Dále musí být předložen překlad přihlášky do úředního jazyka každého z těchto úřadů. Lhůta pro tyto úkony je v jednotlivých státech 30měsíců od data podání přihlášky (nebo data priority). Nejsou-li tyto úkony provedeny ve stanovené lhůtě, přihláška ztrácí v daném státě účinnost.

Národní řízení o přihlášce PCT je stejné jako řízení o přihlášce podané přímo u národního úřadu. Ten také rozhodne o tom, zda se spokojí s výsledky mezinárodního předběžného průzkumu, byl-li proveden, nebo zda věcný průzkum provede ještě sám. I během národní fáze (v určené lhůtě) má přihlašovatel možnost změnit nebo doplnit popis vynálezu, nároky nebo nákresy.

Národní fázi lze kombinovat s regionální fází, kdy přihlašovatel určí země Úmluvy o udělování evropského patentu tvořící jeden region.

Systém PCT je v současné době celosvětově velmi oblíben, neboť racionalizuje práci patentových úřadů a šetří peníze přihlašovatelů. Počet podaných mezinárodních přihlášek vykazuje roční růst 15% a celkový počet podaných přihlášek od roku 1978 dodnes již výrazně přesáhl čtvrt miliónu, což představuje ekvivalent více než 6 miliónů národních přihlášek. Více než dvě třetiny přihlášek jsou podávány v angličtině.

Cesta PCT je výhodná především u vynálezů, kde přihlašovatel nemá jistotu o významu a případně o úrovni svého vynálezu. *Smyslem systému PCT je právě vytvořit optimální podmínky pro získávání patentové ochrany mimo jiné tím, že se maximálně oddaluje rozhodnutí o výběru států pro tuto ochranu.*

d) Překonání teritoriální omezenosti patentů. Evropský regionální patent (EPO)

Překonání teritoriální omezenosti patentů se doposud podařilo na bázi regionální. Regionální patenty existují kromě Evropy (viz dále) také v Africe (organizace ARIPO sdružující některé anglofonní státy, OAPI sdružující některé státy frankofonní) a na území bývalého SSSR (tzv. Eurasijská patentová organizace). Pro Českou republiku má bytostný význam regionální patent evropský, o němž je nyní podrobněji pojednáno.

V roce 1973 byla v Mnichově podepsána pod záštitou Rady Evropy *Úmluva o udělování evropských patentů* (běžně zvaná "*Evropská patentová úmluva*"). Úmluva stejně jako Smlouva o patentové spolupráci vstoupila v platnost v roce 1978 a byla doplněna čtyřmi protokoly a prováděcím předpisem. Úmluva je zvláštní dohodou ve smyslu Pařížské unijní úmluvy a zároveň smlouvou o regionálním patentu podle PCT.

Úmluva vytváří pro smluvní státy společné právo na udělování patentů na vynálezy (**tzv. evropských patentů**). Tyto evropské patenty mají v každém státě **stejně účinky, jako patenty národní**. Udělení evropského patentu lze požadovat pro všechny nebo jen pro některé ze smluvních států.

Úmluva vytvořila **Evropskou patentovou organizaci** tvořenou **Evropským patentovým úřadem** (European Patent Office/Office européen des brevets - **EPO/OEB**) a Správní radou. Sídlo má v Mnichově s pobočkami v Haagu, Berlíně a Vídni. Jazyky EPO jsou němčina, angličtina a francouzština.

Úmluva obsahuje četná **hmotně právní ustanovení** týkající se patentového práva. Jedná se vlastně o mezinárodní kodifikaci patentového práva, které platí vedle úpravy národní a které se aplikuje pouze na případy, kdy je podána přihláška evropského patentu. Tu může podat kterákoli osoba (fyzická i právnická). Nevyžaduje se žádný vztah k některému ze smluvních států, takže evropskou přihlášku může podat i osoba, která má bydliště nebo sídlo v nesmluvním státě. Ochrana lze však požadovat jen ve státech smluvních, přičemž jejich počtem se řídí výše poplatku. Doba platnosti evropského patentu je 20 let ode dne podání přihlášky. Evropský patent poskytuje svému majiteli v každém smluvním státě, pro který byl udělen, stejná práva, jaká by pro něho vyplývala z národního patentu uděleného v tomto státě. Je-li předmětem patentu výrobní postup, vztahuje se ochrana i na výrobky, které byly tímto postupem bezprostředně vyrobeny. Porušení evropského patentu se posuzuje podle práva smluvního státu, na jehož území k porušení došlo (*lex loci delicti*).

Evropská patentová přihláška má v určených smluvních státech účinky řádně podané národní přihlášky. Evropská přihláška poskytuje přihlašovatelovi ode dne zveřejnění předběžnou ochranu, kterou jsou tatáž práva, která by pro něho vyplývala z národního patentu uděleného pro příslušný stát.

Evropská přihláška, která se podává v některém jazyce Evropského patentového úřadu, tj. v angličtině, němčině nebo francouzštině, musí obsahovat žádost o udělení evropského patentu, popis vynálezu, nároky, výkresy a anotaci (referát). Pokud přihlašovatel požaduje ochranu ve více než sedmi státech Evropské patentové úmluvy, nemusí země určovat. V případě menšího počtu států než sedm tak učinit musí. Je to z toho důvodu, že za každou zemi se platí určovací poplatek. Jakmile počet zemí přesáhne sedm, poplatky se již nezvyšují, a proto není třeba státy uvádět. Přihláška zakládá povinnost k zaplacení přihlašovacího poplatku a rešeršního poplatku. Navíc je třeba ve výše uvedeném smyslu zaplatit následně (viz níže) za smluvní státy, ve kterých je ochrana požadována, zvláštní poplatky. Prioritu podle Pařížské unijní úmluvy je možno uplatnit obvyklým způsobem.

Řízení o přihlášce evropského patentu je řízením s odloženým průzkumem. Přihlašovací útvar EPO provede nejprve průzkum přihlášky, zda splňuje formální náležitosti. Rešeršní útvar poté připraví zprávu o evropské rešerši, která má obdobný formát jako zpráva o mezinárodní rešerši a jež rovněž obsahuje komentář. Přihláška je zveřejněna co nejdříve po uplynutí 18 měsíců ode dne podání přihlášky nebo ode dne přiznání práva přednosti. Zveřejněním se obsah přihlášky stává součástí stavu techniky a počíná předběžná ochrana vynálezu. Přihlašovatel může do dvou měsíců od doručení rešeršní zprávy upravit patentové nároky. Aby řízení mohlo pokračovat dál, musí přihlašovatel do šesti měsíců od zveřejnění rešeršní zprávy podat písemnou žádost o provedení úplného (věcného) průzkumu a ve stejné

lhůtě je povinen zaplatit poplatek za průzkum a poplatky za určené země, přičemž když zaplatí poplatky za sedm zemí (tj. 525,- EUR = 75,- EUR za jednu zemi), bude mít evropský patent účinky ve všech členských státech Evropské patentové úmluvy, jestliže zaplatí za méně než sedm zemí, bude mít účinky pouze v těchto určených zemích. Po provedení tohoto průzkumu průzkumový útvar rozhodne o udělení patentu. Jestliže žádost o věcný průzkum podána není, považuje se přihláška za odvolanou (tj. jako by nebyla podána).

Rozhodnutí o udělení evropského patentu nabývá účinnosti dnem, kdy je oznámeno v **Evropském patentovém věstníku**. Tímto dnem tak nastávají účinky evropského patentu. Proti takto oznámenému udělenému patentu je možno podat do 9 měsíců od oznámení písemné odůvodněné **námítky**, o kterých rozhoduje v kontradiktorním řízení námitkový útvar EPO. Pokud bude odpor vyhověno, ztratí evropský patent účinky na území, kde je získal. Jestliže odpor v devítiměsíční lhůtě podán není, lze požádat o zrušení patentu pouze v každé zemi zvlášť.

Proti rozhodnutím přihlašovacího, průzkumového, námitkového a právního útvaru lze podat **stížnost**, a to ve lhůtě dvou měsíců od doručení napadaného rozhodnutí. Ve lhůtě čtyř měsíců od téhož data musí být stížnost písemně odůvodněna. Stížnost má odkladný účinek a rozhoduje o ní stížnostní útvar EPO.

Kromě stížnostního útvaru působí v EPO **Velká stížnostní komora**, která rozhoduje o právních otázkách zásadní povahy. Její rozhodnutí jsou závazná pro stížnostní útvar při rozhodování o podaných stížnostech. Organizace obou orgánů má určité rysy organizace soudní. Při rozhodování o podaných stížnostech nepodléhají EPO.

Přihlašovatel nebo majitel evropského patentu může podat žádost o **změnu na národní patent** v případech, kdy evropská přihláška byla vzata zpět nebo zamítnuta nebo byl evropský patent odvolán. Mezinárodní přihlášky, podané podle Úmluvy PCT, mohou být předmětem řízení před EPO.

EPO vede Evropský patentový rejstřík. Zápisy do tohoto rejstříku se provádějí až po zveřejnění přihlášky. EPO rovněž vydává oficiální publikace, jako Evropský patentový věstník a Úřední list EPO.

Evropský patentový úřad patří mezi největší patentové úřady světa. V současné době má přes 6000 zaměstnanců, z toho přes 4000 lidí tvoří patentoví examinační. Hlavní sídlo je v Mnichově, část je dislokovaná v Rijswijku u Haagu a menší pobočky v Berlíně a ve Vídni.

Už ve stadiu podání přihlášky patentu se projevuje první velká výhoda integrovaného systému: namísto patentového průzkumu prováděného paralelně a stejně v každé zemi, kam by byl vynález přihlášen, provádí se jediný průzkum v EPO. Jedná se o velmi kvalifikovaný průzkum podstaty přihlášeného vynálezu, tj. jeho novosti a technické pokrokovosti. Znamená to ve svých důsledcích podstatné snížení nákladů na zpracování každé přihlášky, a to nejen z hlediska přihlašovatele, ale i členských států. K tomu je třeba dodat, že národní patentové úřady menších států nemají dostatečné prostředky pro kvalitní patentový průzkum a některé z nich ho ani neprovádějí (např. Švýcarsko, s výjimkou přístrojů pro měření času), čímž se snižuje kvalita a zvyšuje pravděpodobnost napadení uděleného patentu. Přesun řízení o přihlášce patentu na EPO vede ke snížení počtu národních přihlášek a k úsporám pracovních sil v národních úřadech. Pokud jde o přihlašovatele, v zásadě velké firmy dávají přednost evropskému patentu, zatímco drobní přihlašovatelé volí přibližně z poloviny cestu národních patentů ve vybraných členských státech.

Centralizace udržování platnosti patentu má obdobné výhody. Celková menší pracovní náročnost se odráží ve výrazně nižších udržovacích poplatcích, než by byly ty, které by držitel patentu musel zaplatit dohromady ve všech příslušných národních úřadech.

Hlavními příjmy rozpočtu EPO jsou poplatky za zpracování přihlášky a za udržování platnosti patentu. V r. 1982 přešel EPO na samofinancování, tj. od této doby neplatí členské země žádné členské příspěvky. Dimenze EPO umožňují nasazení nejmodernější techniky při zpracování přihlášek vynálezů a pro vedení a využívání obrovského objemu dokumentace. Veškerá činnost je komputerovaná. Již dnes jsou přihlášky evropských patentů přijímány především v elektronické formě a automaticky vkládány do informačního systému. Ten zahrnuje nejen proceduru zpracování těchto přihlášek až do stadia udělení patentu, ale je také informační databází vědeckotechnické informace obsažené v patentových dokumentech EPO.

Výhody evropského patentu spočívají především v následujícím:

- Vynález je chráněn jediným patentem v kterémkoli členském státě (podle práni přihlašovatele).
- Náklady na získání evropského patentu jsou podstatně nižší než by tomu bylo při získávání patentů v jednotlivých členských státech.
- Přihláška se podává v jediném jazyce; do jazyků států, v nichž byla ochrana požadována, se překládá až udělený patent.
- *Vysoká kvalita rešerší a zejména věcného průzkumu zaručuje udělení "silného" patentu, jehož úspěšné napadení je velmi nepravděpodobné.*
- Evropský patent má i propagační význam, neboť je pro potenciaální obchodní partnery zárukou kvality patentovaného vynálezu.

EPO je velmi zdařilým prvkem v evropské integraci. Daří se naplňovat cíle Mnichovské dohody o udělování evropských patentů, jimiž jsou především usnadnit a posílit ochranu vynálezů v členských státech při současném snížení nákladů na obdržení a udržení této ochrany. Přihlašovací a udržovací poplatek se platí sice vyšší, než v kterémkoli národním úřadě, ale nesrovnatelně nižší, než by byl součet národních poplatků v zemích, v nichž se ochrana požaduje, jsou-li více než dvě. Poplatek za řízení o průměrné přihlášce včetně udělení patentu účinného v 8 členských státech činí cca 3 600 EUR. Nejsou ovšem eliminovány obrovské náklady na překlady do národních jazyků, které jsou podmínkou pro registraci evropského patentu v jednotlivých členských státech, a tím pro samotnou patentovou ochranu. Tento závažný handicap se snaží vyřešit další krok - patent EU (viz dále).

I když EPO ve své původní podobě nemá žádnou právní ani institucionální návaznost na Evropské společenství, resp. na Evropskou unii, považuje se za velmi důležitý element evropské hospodářské integrace a proto Dohoda o přidružení ČR k ES uložila České republice vstup do této organizace, který nastal s účinností od 1. července 2002.

Členské státy Evropské patentové úmluvy (stav ke dni 1. ledna 2013): Albánie, Belgie, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Dánsko, Irsko, Itálie, Finsko, Francie, Chorvatsko, Island, Lichtenštejnsko, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Kypr, Maďarsko, Makedonie, Malta, Monako, Německo, Nizozemí, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, San Marino, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Velká Británie (celkem 38).

Státy, na jejichž území je možno rozšířit účinky evropského patentu (stav k 1. říjnu 2010): Bosna a Hercegovina a Montenegro.

Z evropských států chybí jen Rusko, Ukrajina, Bělorusko a Moldávie.

Z hlediska právní konstrukce evropský patent není patentem jednotným. K tomu, aby působil v určeném členském státě, musí být provedena tzv. validace. Ta spočívá v tom, že již udělený evropský patent musí být přeložen do jazyka příslušného státu a poté vyhlášen v jeho patentovém věstníku. Proto je metaforicky označován jako "svazek národních patentů". Tato skutečnost je v současnosti předmětem značných praktických obtíží, které vedou ke snahám vytvořit "patent EU", koncipovaný zcela jinak.

Krise současného evropského patentu. Snaha o vytvoření patentu EU

Počáteční euforie a velká oblíbenost evropského patentu udělovaného EPO v Mnichově pomalu opadají. Důvodem jsou praktické potíže, které souvisejí s povinnou validací v určených státech. Postupem času se začínají velmi podstatně prodražovat povinné překlady do jazyků států, v nichž má být evropský patent účinný. Překlady musí pořizovat zvlášť kvalifikovaní překladatelé, kteří jsou schopni zaručit obsahovou a terminologickou konformitu překladu s originálem, což je velmi nákladné. Navíc většina států vybírá ještě validační poplatek za vyhlášení patentu v národním věstníku. Patentová ochrana v Evropě se tak stává příliš nákladnou, a to i přes úspory, které přináší evropský systém oproti tradičnímu systému klasických národních patentů.

Členské státy EPO reagovaly na tento neutěšený stav tím, že se snaží eliminovat nutnost překladů do národních jazyků. V roce 2004 byla uzavřena Londýnská dohoda o aplikaci článku 65 Evropské patentové úmluvy, který překlady vyžaduje. Podle této dohody překlady nebudou vyžadovány, resp. budou se překládat pouze patentové nároky, nikoli celý text patentu. Dohoda vstoupila v platnost v r. 2009 mezi 14 státy.

Česká republika patří mezi země, které s přístupem k Londýnské dohodě váhají. Z právního hlediska je totiž těžko představitelné, že by na území našeho státu existovala veřejná listina, zakládající povinnosti erga omnes, pouze v cizím jazyce. Pokud by práva z takového patentu byla na území ČR porušena, tedy nerespektována, porušitel by pravděpodobně v eventuálním soudním sporu uspěl s poukazem na to, že obsahu práv z patentu neporozuměl, nebo porozuměl jinak, neboť text neměl k dispozici ve vlastním, tedy srozumitelném jazyce, na který měl nárok, neboť patentová ochrana je veřejnoprávní. Určitou analogii můžeme najít v unijní judikatuře Evropského soudního dvora, který rozhodl, že předpis práva EU, jehož oficiální znění v kritické době neexistovalo v češtině, nebyl v této době na území ČR účinný (Skoma-Lux, C-161/06).

Snaha o zlepšení a lepší zpřístupnění patentové ochrany vytvořením opravdu jednotného patentu EU je patrná již velmi dlouho. Ještě v době Evropského hospodářského společenství (1979) byl učiněn první pokus o uzavření patentové úmluvy EHS, který zcela ztroskotal. Od té doby jsou tyto snahy obnovovány. V současné době, kdy pravomoc k vytvoření jednotného unijního patentu spadá do pravomoci Evropské unie, je již přijato řešení.

Evropský patent s jednotným účinkem v EU

Problémy, které dnešní systém udělování evropských patentů přihlašovatelům z EU přináší, vyplývají z nutnosti validovat evropský patent ve všech státech, v nichž je ochrana požadována (tzv. určené státy), což vede k několika velmi závažným potížím:

a) Patentový spis je nutno přeložit do jazyka každého určeného státu. V dnešní Evropské unii existuje při 28 členech 24 úředních jazyků, tedy při požadavku ochrany v celé EU by bylo třeba přeložit patentový spis do 23 jazyků, což představuje astronomické náklady. Ceny překladů pořizovaných velmi specializovanými překladateli v posledních dvaceti letech totiž podstatně stouply a kvalitní strojové překlady jsou stále ještě hubdou daleké budoucnosti. Přičteme-li k tomu překlady do ruštiny a vybraných mimoevropských států nepoužívajících angličtinu (např. Čína, Japonsko, Jižní Korea), jsou náklady na překlady, a tudíž i na účinnou mezinárodní patentovou ochranu, neúnosně vysoké. Pro srovnání - k ochraně na celém americkém kontinentu lze vystačit s třemi jazyky (angličtina, španělština a portugalština), tedy s pouhými dvěma překlady.

b) Roční udržovací poplatky je nutno platit v každém tomto státě zvlášť, což vyžaduje velkou obezřetnost při sledování lhůt a je to rovněž administrativně náročné.

c) I když byl patent udělen jediným úřadem (EPO), není to patent jednotný ve smyslu podmínek ochrany. Jeho další osud se v každém určeném státě řídí jeho vlastním právem, jako by šlo o národní patent. To je rovněž velmi náročné sledovat.

Důsledkem je tak přísná selekce, případně přímo redukce určených států, kde bude ochrana požadována, což se týká především malých a středních podniků, které nedisponují pro ochranu svých vynálezů dostatečnými prostředky. Patentová ochrana pak není poskytována všude, kde by to bylo potřebné, což je nežádoucí a zhoubné pro fungování vnitřního trhu EU.

Řešení, které v EU bylo přijato, nezahrnuje Itálii a Španělsko, které ho odmítly. Proto bylo konstruováno jako tzv. posílená spolupráce, což je právní institut umožňující v nutných případech obejít odpor některých členských států přijetím opatření jen pro ty členy, které o ně mají zájem a souhlasí s ním v předložené podobě. Zahrnuje tedy všech ostatních 26 členů (*tzv. zúčastněné členské státy*) a je obsaženo v těchto právních dokumentech:

- nařízení č. 1257/2012, kterým se provádí posílená spolupráce v oblasti vytvoření jednotné patentové ochrany,

- nařízení č. 1260/2012, kterým se provádí posílená spolupráce v oblasti vytvoření jednotné patentové ochrany, pokud jde o příslušná ustanovení o překladu,

- Dohoda o Jednotném patentovém soudu EU.

Vychází z těchto předpokladů:

1. EU nebude mít vlastní patentový úřad, který by patenty uděloval. Nebude tedy vytvořen "unijní patent", ale bude využito stávajícího evropského patentu (EPO), kterému bude na žádost udělován jednotný účinek pro celou EU. Nevzniká tedy jednotný patent, ale jen jednotný účinek v EU pro stávající patent evropský.

2. Přihlašovatel, kterému byl udělen běžný evropský patent, může tedy nově požádat o jeho jednotný účinek v celé EU. Udělení evropského patentu se nadále řídí Úmluvou o udělování

evropských patentů z r. 1973, která se nemění. Evropský patentový úřad není nikterak začleňován do systému EU. Pouze jednotný účinek uděleného evropského patentu v celé EU je pak již záležitostí práva EU.

3. Jednotný účinek evropského patentu ve skupině členských států EPO umožňuje Úmluva o udělování evropských patentů ve svém čl. 142 na základě speciální dohody těchto států, za kterou EU považuje obě uvedená nařízení.

4. Základní novinkou je **zrušení požadavku validace v zúčastněných členských státech EU**. Evropský patent tak má v zúčastněných členských státech EU jednotnou povahu a tím i **jednotný účinek, a to automaticky bez dalšího** jen na základě udělení patentu ze strany EPO a žádosti přihlašovatele. To se týká jen udělených patentů se stejným souborem nároků, tedy stejného rozsahu požadované ochrany ve všech zúčastněných státech. Znamená to, že ochrana vynálezu je jednotná, tedy omezení, zrušení nebo převod patentu mají stejné účinky ve všech zúčastněných státech. Licence je naopak možné udělovat pro jednotlivé státy zvlášť. Nucená licence se řídí národním právem státu, který ji uděluje.

5. Odstranění požadavku validace rovněž odstraňuje nutnost překladu patentu do jazyků všech zemí, kde má být chráněn. Přihláška bude podávána v jednom z jazyků EPO (tj. v angličtině, francouzštině nebo němčině) a do dalších dvou z uvedených jazyků se budou překládat jen nároky patentu. Po dobu přechodného období, tedy než budou k dispozici kvalitní strojové překlady, se k žádosti o jednotný účinek přikládá úplný překlad evropského patentového spisu do angličtiny, pokud je jazykem řízení francouzština nebo němčina, nebo do kteréhokoli úředního jazyka Unie, pokud je jazykem řízení angličtina. Pro ČR to znamená, že zde budou účinné patenty nedostupné v českém jazyce, avšak jejich respektování se bude pochopitelně vyžadovat. Je to zcela nepřirozený stav, kdy soukromoprávnímu subjektu se ukládá určitá obecně stanovená právní povinnost (zdržet se užití patentovaného řešení), aniž by tato povinnost byla formulována v jazyce příslušného státu. Překlady budou pořizovány až v případě sporu.

6. Pokud jde o vyčerpání práv k patentu, je jasně potvrzeno unijní vyčerpání práv: *Práva vyplývající z evropského patentu s jednotným účinkem se nevztahují na činnosti týkající se výrobku, na něž se vztahuje patent, které jsou prováděny v zúčastněných členských státech, v nichž má patent jednotný účinek, poté, co byl výrobek uveden na trh v Unii majitelem patentu nebo s jeho souhlasem, pokud ovšem neexistují oprávněné důvody k tomu, aby majitel patentu bránil dalšímu obchodnímu využívání výrobku (čl. 6 nař. 1257/2012)*. Připomínáme, že vyčerpání práv se týká jen obchodní činnosti, nikoli výroby patentovaného výrobku nebo použití patentovaného výrobního postupu.

7. Celý systém jednotných účinků evropského patentu bude účinný až od doby, kdy dostatečný počet členských států EU ratifikuje Dohodu o Jednotném patentovém soudu, aby vstoupila v platnost. Bez této dohody jednotný účinek nemůže nastat.

Jednotný účinek evropského patentu v EU nepochybně usnadní udělování patentové ochrany v celé EU, a to jak subjektům z EU, tak ze třetích států (tedy i firmám americkým, japonským, čínským apod.). Dopad na ostatní subjekty, které se těmito patenty musí řídit, bude ale opačný. V EU přibude patentů z nečlenských zemí, což si vyžádá větší množství licencí a kromě toho tyto subjekty si budou muset na vlastní náklady zajišťovat překlady jednotných patentů, aby jim rozuměly a mohly je dodržovat.

e) Patentová informace a dokumentace. Mezinárodní patentové třídění

PATENTOVÁ DOKUMENTACE JAKO ZDROJ TECHNOLOGICKÉ INFORMACE

Patentové dokumenty (příhlášky vynálezů, udělené patenty, dodatkové patenty apod.) neplní jen ochrannou funkci, ale slouží i dalším právním, technickým a ekonomickým účelům. Jsou především *hlavním zdrojem technologické informace*, přičemž ve srovnání s jejími ostatními prameny mají četné výhody:

1. V době svého vydání obsahují patentové dokumenty *nejnovější technologické informace*. Je to pochopitelné, neboť jejich předchozí zveřejnění by znamenalo ztrátu novosti.
2. Patentové dokumenty různých zemí mají převážně *unifikovanou strukturu*, což usnadňuje využití jejich informační hodnoty.
3. Patentové dokumenty převážně obsahují informace, které nejsou zveřejněny v jiných pramenech, a to ani později. Odhaduje se, že v celosvětovém měřítku více než 80% technologických informací je obsaženo právě v patentových dokumentech a pouze necelých 20% je publikováno v odborném tisku. Patentová dokumentace je tedy naprosto nezbytným pramenem informací pro veškerý technický výzkum a vývoj, ať ho provádí kdokoli kdekoli na světě. Patentová dokumentace je pochopitelně potřebná i pro patentové úřady, které by bez rešerše a průzkumu nemohly posuzovat příhlášky nových vynálezů.
4. Patentové dokumenty uvádějí *zatřídění vynálezů*. Jednotlivé patentové úřady třídí patentové dokumenty podle oborů techniky, k nimž patří. Za pomoci klasifikačních symbolů lze tak rychle vyhledat právě ty dokumenty, které jsou předmětem zájmu.

ŠTRASBURSKÁ DOHODA O MEZINÁRODNÍM PATENTOVÉM TŘÍDĚNÍ

Přístup k patentové informaci (tj. informaci obsažené v patentových dokumentech) je podmíněn přístupem k těmto dokumentům, jakož i jejich pokud možno snadným použitím - potřebné dokumenty by měly být rychle a spolehlivě vyhledatelné a údaje v nich obsažené by měly být co nejsrozumitelnější.

Pokud jde o vlastní přístup k patentové dokumentaci, má většina patentových úřadů vlastní fondy, pokrývající kromě vlastních dokumentů i určitý počet cizích zemí. Na příklad český Úřad průmyslového vlastnictví má ve svém fondu přes 20 miliónů patentových dokumentů zahrnujících přibližně 40 zemí. Tento fond je veřejně přístupný a je využíván především těmi zájemci, kteří nepoužívají služeb zahraničních komerčních patentových databází.

Odhaduje se, že celosvětový objem patentových dokumentů činí zhruba 40 miliónů, přičemž na jeden vynález připadá v průměru 9 patentových dokumentů v různých zemích. Patentové dokumenty jsou vydávány ve více než 100 zemích. Počet těchto dokumentů publikovaných každý rok dosahuje v celosvětovém měřítku přibližně jeden milión. Vynálezy vznikají ve všech oblastech vědy a techniky, a to nejvíce v oblastech chemie, elektřiny a mechaniky. Masa technologických informací obsažených v patentových

dokumentech je obrovská a pokrývá prakticky všechny oblasti. Tyto informace musí být dostupné všem, kdo je potřebují. Pouhá publikace a rozšíření dokumentů nestačí, neboť jejich počet je příliš vysoký a rozmanitost jejich obsahu příliš velká. Je proto třeba mít k dispozici systém, který by umožnil **určit a vyhledat patentové dokumenty**, které se vztahují k určitým oblastem techniky.

Každý stát proto musí používat **třídící (klasifikační) systém**, který dovoluje každý jednotlivý vynález zařadit pod určitou položku a podle klasifikačního symbolu této položky jej pak opět vyhledat. Na světě bylo dosud vytvořeno několik národních klasifikačních systémů. Československo nevypracovalo nikdy svůj vlastní systém. Jako svůj národní systém používalo v minulosti velmi rozšířený systém německý.

Šíření patentových dokumentů jednotlivých zemí však nezná hranic. Patentové dokumenty jsou mezi patentovými úřady jednotlivých zemí vyměňovány a ten, koho zajímá stav techniky v určité oblasti, musí konzultovat nejen dokumenty domácí, ale i zahraniční. Bylo proto velmi žádoucí vypracovat mezinárodně jednotný systém třídění vynálezů. To se stalo *Štrasburskou dohodou o mezinárodním patentovém třídění*, uzavřenou dne 24. března 1971, jež nabyla účinnosti 7. října 1975. Dnes má tato dohoda, doplněná v roce 1979, 60 smluvních stran (stav ke **dni 15. dubna 2009**), mezi nimiž je i Česká republika. Mezinárodní patentové třídění (MPT, anglická zkratka IPC) je však fakticky užíváno celkem v asi 70 zemích.

Hlavním závazkem smluvních stran je používat MPT pro třídění vynálezů a uvádět klasifikační symboly na všech patentových dokumentech. Hlavním právem smluvních stran je podílet se na práci při zdokonalování tohoto třídícího systému.

MPT rozděluje celou oblast techniky na 8 *oddílů (sekcí)* označených velkými písmeny, z nichž každý tvoří jeden svazek oficiální publikace MPT. Jsou to:

- A. Lidské potřeby
- B. Průmyslové techniky a doprava
- C. Chemie a hutnictví
- D. Textil a papír
- E. Stavebnictví
- F. Mechanika. Osvětlování a topení. Vytápění. Zbraně. Práce s trhavinami
- G. Fyzika
- H. Elektřina (elektrotechnika)

Nejvíce vynálezů je přihlašováno z oblasti odpovídající oddílu C (chemie), následuje H (elektrotechnika) a F (mechanika). Oddíly se dále člení na *třídy*, ty dále na *podtřídy, skupiny a podskupiny* několika řádů. MPT obsahuje v současné verzi přibližně **70 000** základních položek.

Vývoji techniky je nutné přizpůsobovat také MPT, které je tak každých pět let novelizováno. S ohledem na rychlý rozvoj vědy a techniky začaly být revize MPT každých pět let nedostatečné, a proto od 1. ledna 2006, tj. od 8. vydání dochází k důležitým změnám. Jedná se o největší změny MPT od jeho zavedení. Poslední verze MPT, která byla činěna po pětiletých obdobích, má číslo 7. Toto 7. vydání pozbylo účinnosti 31. prosince 2005 (o rok později, než mělo). Od 1. ledna 2006, s nástupem 8. vydání, mimo jiné dochází k zavedení

dvou úrovní třídění, a to základní úroveň (core level) a rozšířenou úroveň (advanced level). Základní úroveň je revidována každé tři roky (9. verze třídění tedy začala platit od 1. ledna 2009, tj. po třech letech od 8. vydání) a revize rozšířené úrovně jsou činěny průběžně. Změny struktury třídění a způsobů jeho revize a používání byly potřebné pro zajištění účinného a efektivního užívání třídění v elektronickém prostředí.

f) Budapešťská smlouva o mezinárodním uznávání uložení mikroorganismů pro účely patentového řízení

Jednou z podmínek udělení patentu je popsání vynálezu, který je jeho předmětem. Je-li vynález tvořen **průmyslovým produkčním mikroorganismem**, nestačí jeho slovní popis. Vzorek mikroorganismu musí být uložen u specializované instituce vybavené příslušným zařízením. Při podávání přihlášky ve více zemích by k tomu muselo dojít ve všech těchto zemích, což by znamenalo zbytečnou duplicitu a podstatné zvýšení nákladů pro přihlašovatele.

Tuto situaci řeší *Smlouva o mezinárodním uznávání uložení mikroorganismů pro účely patentového řízení*, uzavřená v Budapešti dne 28. dubna 1977 (vstup v platnost 19. srpna 1980). ČR je její smluvní stranou a tedy i členským státem tzv. Budapešťské unie.

Základem smlouvy je povinnost států, které připouštějí nebo ukládají uložení mikroorganismu pro účely patentového řízení, aby toto uložení mohlo být provedeno u kteréhokoli "**mezinárodního ukládacího orgánu**" - tedy u jediného pro všechny státy, kde je přihláška vynálezu podána. "Mezinárodní ukládací orgán" je vědecká instituce, někdy zvaná "sbírka kultur", kde mohou být mikroorganismy uloženy a skladovány. Jedním z těchto orgánů je i Československá sbírka mikroorganismů Masarykovy univerzity v Brně.

III. 2. UŽITNÉ VZORY

Užitný vzor nebo **model** je technické řešení, které nedosahuje dimenze vynálezu, které však nicméně přesahuje rámec pouhé odborné dovednosti. V České republice je ochrana užitných vzorů upravena zákonem č. 478/1992 Sb. o užitných vzorech. Ochrana se užitému vzoru poskytuje na základě zápisu do rejstříku užitných vzorů, vedeného u Úřadu průmyslového vlastnictví.

Užitné vzory se někdy v systematice průmyslových práv řadí do kategorie průmyslových vzorů. Svou podstatou však mají blíže k patentům. Tomu odpovídá také celosvětový trend, který řadí užité vzory k patentům a v některých zemích jsou dokonce užité vzory považované za "malé patenty". Pařížská úmluva uvádí "užitné modely" ve výčtu elementů průmyslového vlastnictví.

III. 3. PRŮMYSLOVÉ VZORY

a) Základní pojmy

POJEM PRŮMYSLOVÉHO VZORU

V právu EU a dalších zemích lze nalézt vymezení pojmu "průmyslový vzor". V obecné rovině **průmyslový vzor** chrání výsledek tvůrčí činnosti, jímž je určitý vzhled výrobku (nebo jeho části), určený potencialem spotřebitelům. Vzhled může spočívat ve znacích linií, tvaru, v obrysu, ve vzoru (kresbě), struktuře, v materiálu, barvě výrobku nebo v kombinaci těchto znaků. Musí být proto vnímatelný zrakem. Aby mohla být průmyslovým vzorem, musí být ve smyslu článku 25 odst. 1 Dohody TRIPS vnější úprava výrobku nová a původní, resp. originální (dle práva EU se v případě druhé podmínky jedná o tzv. individuální povahu). Průmyslovým vzorem *není technické nebo konstrukční řešení výrobku* (jedná se tedy o tzv. "**vkusový vzor**").

Unijní a po jeho vzoru i české právo výrobkem rozumí průmyslově nebo řemeslně vyrobený předmět, včetně součástí určených k sestavení do jednoho složeného výrobku, obal, úprava, grafický symbol a typografický znak, s výjimkou počítačových programů. Z právě uvedeného plyne, že je možné chránit vzhled nejen průmyslově, ale i řemeslně zpracovaného výrobku, který nemusí mít vždy identickou podobu, jelikož se jedná o rukodělnou práci. Příkladem řemeslně zpracovaných výrobků mohou být proutěné výrobky. Podstatné ovšem je, že se musí jednat o řešení, které je opakovatelné, tzn. nespádají sem výrobky, které nelze vyrobit opakovaně, což má svoji logiku, jelikož by postrádalo smysl poskytovat ochranu na něco, co nelze vyrobit opětovně. Umělecké dílo tedy nemůže být průmyslovým vzorem, ale mohou jím být reprodukce tohoto díla.

Vzhled výrobku je jedním z faktorů, které na trhu odlišují výrobky téhož druhu a obdobných parametrů, pocházející od různých výrobců. Spotřebitel si v těchto případech bude vybírat podle kritéria estetického.

Některé vzory však mohou mít vliv na užité vlastnosti výrobku, na příklad tvar střenky nože, vzorek na pneumatice, tvar boty, tvar karosérie automobilu apod., nebo mohou dokonce být jednodušším technickým řešením. Takové vzory mají zcela jiný charakter. Jsou označovány jako "**vzory užité**" a blíží se kategorii vynálezů. Předmět ochrany je u nich stejný jako u vynálezu - technické řešení, tedy funkčnost určující užitnou hodnotu výrobku bez ohledu na estetický aspekt. Často se u jednoho výrobku kombinuje ochrana cestou užitého a průmyslového vzoru.

Ochrana průmyslového vzoru tedy dopadá na případy, kdy vzor je zpracován do výrobku (např. jako jeho tvar) nebo reprodukován na jeho povrchu (např. ve formě ornamentu). Nedopadá naproti tomu na situace, kdy jiní výrobci produkují stejné nebo podobné výrobky stejných funkčních vlastností a přitom nepoužijí ani neaplikují elementy tvořící součást chráněného vzoru.

Terminologicky se někdy rozlišují **průmyslové "vzory"** a "**modely**". Toto rozlišení, které reflektuje i Pařížská úmluva ve svém článku 1 odst. 2, dle něhož do výčtu předmětů průmyslového vlastnictví patří průmyslové vzory nebo modely, je typické pro frankofonní státy a je založeno na tom, zda předmět vzoru je dvojrozměrný nebo trojrozměrný. Tak kresba bude vzorem, zatímco tvar předmětu modelem. Francouzská terminologie proto používá

pojmu "dessins et modèles industriels", jehož anglickým ekvivalentem je vždy jen "industrial designs".

Průmyslové vzory jsou chráněny, podobně jako ochranné známky, prostřednictvím **zápisu v rejstříku vzorů**. Hlavními podmínkami pro zápis jsou novost a původnost a soulad s veřejným pořádkem v dané zemi. Vlastní novost se ovšem chápe úžeji než v případě vynálezů: obvykle se zkoumá pouze novost v daném státě, nikoli celosvětová. V rámci EU se jedná o tzv. unijní novost, jak je pojednáno v části o průmyslových vzorech Společenství.

Novost vzoru se někdy chápe spíše jako *původnost*, obdobně jako ve smyslu autorskoprávním. Někdy jsou pochybnosti o původnosti vzoru, při jehož vytvoření (modelování) bylo použito počítače. Převládá názor, že počítač je pracovní nástroj a jeho použití nemá vliv na původnost. Např. podle britského Copyright, Designs and Patents Act z r. 1988 "v případě vzoru vytvořeného počítačem (computer-generated design) je za původce vzoru považována osoba, která učinila k vytvoření vzoru potřebné kroky" (sect. 214 odst. 2).

Druhou podmínkou je originalita, resp. původnost. Dle práva EU se jedná o individuální povahu, která je splněna, jestliže celkový dojem, který vyvolává u informovaného uživatele, se liší od celkového dojmu, který u takového uživatele vyvolává průmyslový vzor, který byl zpřístupněn veřejnosti přede dnem podání přihlášky nebo přede dnem vzniku práva přednosti. Stejně jako u odborníka v případě patentového práva, tak i v případě informovaného uživatele se nesetkáváme s definicí těchto pojmů. Předpokládá se, že daný informovaný uživatel zná všechny předchozí vnější úpravy příslušných výrobků. Vymezení "informovaného uživatele" provedl Soudní dvůr ve své judikatuře, o níž je stručně pojednáno v části zaměřené na problematiku průmyslových vzorů Společenství.

Výrobek chráněný průmyslovým vzorem může být *zároveň* chráněn autorským právem jako autorské dílo. Nejdůležitější rozdíly mezi oběma druhy ochrany jsou následující:

- a) Vzor je chráněn až na základě zápisu, který může být v některých zemích po dřívějším zveřejnění odmítnut. Autorské dílo je chráněno bez ohledu na zveřejnění a bez formalit (s výjimkou USA a některých dalších zemí amerického kontinentu).
- b) Délka ochrany průmyslového vzoru je kratší (5 let s případnou možností obnovy, například na další čtyři pětiletá období, tj. maximálně 25 let, dle harmonizované úpravy na základě směrnice EU č. 98/71 o právní ochraně (průmyslových) vzorů), zatímco autorské dílo je chráněno nepoměrně déle (zásadně 70 let po smrti autora).

Řízení o zápisu začíná podáním přihlášky, která musí obsahovat žádost o zápis, identifikaci přihlašovatele, vyobrazení každého průmyslového vzoru, o jehož registraci přihlašovatel žádá, určení okruhu výrobků, na nichž bude vzor používán a zařídění těchto výrobků v rámci příslušného systému třídění. Při podávání přihlášky lze uplatnit prioritu podle Pařížské unijní úmluvy, která činí u průmyslových vzorů 6 měsíců.

Přihláška průmyslového vzoru je podrobena **průzkumu**, a to buď jen formálnímu, nebo i úplnému. Je-li výsledek řízení pozitivní, průmyslový vzor je zapsán do rejstříku průmyslových vzorů a přihlašovatel obdrží osvědčení o zápisu.

Vlastník průmyslového vzoru tak získává výlučné právo využívat svůj vzor nebo udělovat k tomu svolení jiným subjektům. Třetí strany především nesmí bez jeho povolení kopírovat vzor při výrobě a nesmí dovážet, nabízet k prodeji ani prodávat výrobek obsahující chráněný vzor. Vzory se zapisují zpravidla na 5 let a zápis je možné v omezeném rozsahu obnovit (např. čtyřikrát na dalších 5 let - česká úprava harmonizovaná s právem Evropského společenství).

Sluší se podotknout, že ochranu průmyslovým vzorům poskytují nejen národní právní řády a mezinárodní smlouvy, ale také právo EU, které kromě již výše uvedené směrnice zakotvilo nařízením systém vzoru Společenství (Unie), neboli komunitárního vzoru, o němž bude pojednáno níže.

b) Mezinárodní úmluvy týkající se průmyslových vzorů

PAŘÍŽSKÁ UNIJNÍ ÚMLUVA

Tato úmluva pouze stanoví smluvním státům povinnost průmyslové vzory chránit, a to jakýmkoli způsobem, tedy i jen v rámci ochrany proti nekalé soutěži. Většina zemí však průmyslové vzory chrání jako samostatné průmyslové právo, jak je tomu i v ČR.

DOHODA TRIPS

Dohoda TRIPS obsahuje ustanovení týkající se zejména podmínek ochrany a její délky. Dle článku 25 odst. 1 jsou členské státy povinny poskytnout ochranu nezávisle vytvořeným průmyslovým vzorům, které jsou nové a původní. Státy mají možnost určit, že podmínka novosti nebo původnosti není splněna v případě neexistence podstatné odlišnosti od známých vzorů nebo kombinace znaků známých vzorů. Ochrana se rovněž nemusí vztahovat na vzory určené technickou funkcí. Článek 26 odst. 1 přiznává vlastníkům průmyslových vzorů právo zabránit třetím osobám, aby bez jeho souhlasu komerčně prodávaly nebo dovážely výrobky, v nichž je ztělesněna napodobenina chráněného vzoru. Minimální doba ochrany je stanovena na 10 let.

MEZINÁRODNÍ ZÁPIS PRŮMYSLOVÝCH VZORŮ HAAGSKÁ DOHODA O MEZINÁRODNÍM ZÁPISU PRŮMYSLOVÝCH VZORŮ

Haagská dohoda o mezinárodním zápisu průmyslových vzorů je založena na obdobných principech jako Madridská dohoda o mezinárodním zápisu známek. Mezinárodní přihláška podaná prostřednictvím národního úřadu průmyslového vlastnictví k Mezinárodnímu úřadu v Ženevě má účinky národních přihlášek ve všech státech, které přihlašovatel specifikoval jako státy, v nichž má o ochranu zájem. Na rozdíl od Madridské dohody se zde nevyžaduje, aby mezinárodní přihlášce předcházela zápis vzoru v zemi původu. Haagská dohoda byla sjednána v r. 1925 a několikrát doplněna a revidována. Smluvní strany tvoří *Haagskou unii*. Česká republika není smluvní stranou. Haagskou dohodu o mezinárodním zápisu průmyslových vzorů tvoří tři akty: Londýnský (1934), Haagský (1960) a Ženevský (1999). Tyto tři akty jsou na sobě nezávislé a smluvní strany mají možnost volby stát se členy jednoho, dvou nebo všech tří aktů, přičemž se vždy automaticky stávají členem Haagské unie. Stejně jako došlo k propojení Madridského systému mezinárodního zápisu ochranných známek a komunitární (unijní) ochranné známky, nastalo takové propojení i mezi komunitárním a Haagským systémem, o čemž je pojednáno níže.

LOCARNSKÁ DOHODA O MEZINÁRODNÍM TŘÍDĚNÍ PRŮMYSLOVÝCH VZORŮ

V roce 1968 byla v Locarnu sjednána dohoda, která zavedla *mezinárodní systém třídění průmyslových vzorů*. Vstoupila v platnost o tři roky později a v roce 1979 byla doplněna. Její smluvní státy, mezi něž patří i Česká republika, tvoří *Locarnskou unii*.

Locarnské mezinárodní třídění průmyslových vzorů usnadňuje řešerše průmyslových vzorů a odstraňuje nutnost reklasifikace dokumentů vyměřovaných na mezinárodní úrovni. Státy, které toto mezinárodní třídění používají, nepotřebují vlastní třídící systém. Členské státy Locarnské unie jsou povinny uvádět na úředních dokumentech týkajících se přihlášky nebo zápisu vzoru čísla tříd a podtříd mezinárodního třídění, do nichž náleží výrobky obsahující vzor. Locarnské mezinárodní třídění je používáno rovněž Mezinárodním úřadem při mezinárodním zápisu průmyslových vzorů podle Haagské dohody.

Třídění obsahuje seznam výrobků v pořadí podle tříd a podtříd, jakož i abecední seznam výrobků obsahujících vzor s uvedením příslušné třídy a podtřídy. Oba seznamy jsou periodicky doplňovány nebo měněny Výborem expertů. Tříd je v současné desáté verzi účinné od 1. ledna 2014 32, podtříd je 219 a seznam výrobků obsahuje více než 7000 položek.

c) (Průmyslový) vzor Společenství (Unie) - komunitární vzor

1. Definice

Na rozdíl od české terminologie používá unijní právo k označení průmyslového vzoru jen termínu "vzor". Stejně jako u známek dále přetrvává označení "komunitární", i když Společenství bylo v r. 2009 nahrazeno Uníí. V této publikaci používáme unijní terminologii, byť nedůslednou, tedy "komunitární vzor". Úprava je obsažena v nařízení č. 6/2002.

Podle nařízení je vzorem „vzhled výrobku nebo jeho části, spočívající zejména ve znacích linií, obrysů, barev, tvaru, struktury a/nebo materiálů výrobku samotného a/nebo jeho zdobení.“ Výrobkem se rozumí „průmyslově nebo řemeslně vyrobený předmět, včetně součástí určených k sestavení do jednoho složeného výrobku, obal, úprava, grafický symbol a typografický znak, s výjimkou počítačových programů.“

Obecným příkladem průmyslového vzoru by mohl být zvláštní tvar karoserie automobilu nebo tvar kusu nábytku, např. židle. Nemusí se jednat o výrobek jako celek, např. atypické držadlo by mohlo pod ochranu vzoru spadat také.

2. Zapsaný a nezapsaný vzor

Na rozdíl od KOZ se nevyžaduje registrace KPV pro jejich ochranu ve Společenství. Ochrana KPV má podle nařízení č. 6/2002 dvě odnože:

1. nezapsané vzory, a
2. zapsané vzory.

Některé podmínky a udělená práva jsou odlišná pro každý druh, nicméně podstata vzoru jako vzoru komunitárního zůstává stejná.

Pro neregistrovaný KPV se nemusí podávat žádná přihláška. Ochrana je poskytnuta bez jakýchkoliv formalit, nicméně se vztahuje pouze na neoprávněné kopírování vzoru. Tento typ ochrany může být slabý, jelikož původce nemá žádný formální důkaz o registraci, mohl by mít potíže při obraně svých práv ke vzoru, pokud by někdo jiný okopíroval jeho vzor a začal jej užívat jako vlastní. Ochrana nezapsaného průmyslového vzoru navíc nedopadá na případy, kdy se jedná o nezávislou tvůrčí práci původce, u něhož se lze domnívat, že nebyl obeznámen s průmyslovým vzorem, který byl zpřístupněn jeho majitelem.

Výhodou zápisu je to, že všechny registrované vzory jsou publikovány. To konstituuje silný důkaz pro vlastníka KPV, že druhá strana věděla o jeho vzoru.

Délka ochrany se rovněž liší. Registrované vzory jsou chráněny po dobu pěti let ode dne podání přihlášky zpětně, avšak mohou být obnoveny na další čtyři pětiletá období, takže celková doba ochrany činí 25 let. U neregistrovaných KPV trvá ochrana tři roky od data, kdy byly poprvé zpřístupněny veřejnosti v rámci Společenství. Okamžik zpřístupnění je velice důležitý. Vztahuje se k datu, kdy byl vzor zveřejněn a od tohoto data je nezapsaný vzor chráněn.

3. Podmínky ochrany

Každý KPV musí splnit dva požadavky (viz článek 4 Nařízení č. 6/2002), aby mohl být chráněn:

- 1) musí být nový, a
- 2) musí mít individuální povahu.

Dle článku 5 (1) nařízení č. 6/2002 je vzor nový, pokud nebyl před tím známý veřejnosti, a to v případě:

- neregistrovaného vzoru před tím, než byl poprvé zpřístupněn veřejnosti,
- registrovaného vzoru před datem podání přihlášky nebo vznikem práva přednosti, pokud je nárokováno.

Individuální povahou se ve smyslu článku 6 (1) rozumí celkový dojem, který průmyslový vzor vyvolává u informovaného uživatele, se liší od celkového dojmu, který u takového uživatele vyvolává jiný průmyslový vzor. Časový mezník, kdy vzor musel mít individuální povahu je shodný s novostí (viz předchozí odstavec).

Musí být brána v úvahu „míra volnosti původce při vývoji vzoru“.

4. Úřad

Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu (OHIM) zřízený Nařízením č. 40/94 má pravomoci ve všech záležitostech vyplývajících z nařízení č. 6/2002. Úřad má na starosti jen registrované KPV, protože pro neregistrované vzory se přihláška nepodává. Přihlašovatelé začali mít možnost podávat přihlášky pro zapsané KPV od 1. dubna 2003.

Úřad spravuje Rejstřík komunitárních vzorů, který je pro veřejnost k dispozici k nahlížení, kromě přihlášek s odloženým zveřejněním.

Úřad také publikuje Věstník KPV obsahující zejména zápisy do rejstříku a Úřední věstník Úřadu, v němž se zveřejňují především sdělení a informace obecné povahy vydané prezidentem Úřadu.

5. Registrační proces

Schéma registračního procesu komunitárního (průmyslového) vzoru:

- podání přihlášky – přihlášku lze podat buď k:
 - OHIMu, nebo
 - národnímu úřadu průmyslového vlastnictví členského státu
- průzkum přihlášky pro formální náležitosti a absolutní důvody pro zamítnutí
- zápis
- zveřejnění

5.1 Přihláška

Přihlášku KPV lze stejně jako přihlášku KOZ podat buď k Úřadu nebo k národním úřadům členských států, avšak ty ji musí přeposlat Úřadu do dvou týdnů od jejího přijetí. Přihlašovatel může nárokovat právo přednosti (prioritu) pro svůj průmyslový vzor (nebo užitný vzor), pro který podal přihlášku v zemi, která je buď členem Pařížské úmluvy na ochranu průmyslového vlastnictví nebo Dohody o zřízení Světové obchodní organizace. Přihlášku pro KPV je třeba podat během šesti měsíců od data podání dřívější přihlášky. Datum vzniku práva přednosti se považuje za datum podání KPV za účelem určení, např. novosti, zveřejnění, důvodů pro neplatnost atp.

Úspora nákladů je značná, protože poplatek za registraci je dohromady 350,- EUR za pět let ochrany.

5.2 Odkladná lhůta

Nařízení č. 6/2002 stanovuje odkladnou lhůtu - tato odkladná lhůta se aplikuje pouze na registrované KPV. Původce nebo jeho nástupci mohou tedy zveřejnit vzor, např. ukázat na výstavě, uvést na trh, a to 12 měsíců před datem podání přihlášky KPV či datem přednosti. Takovým zveřejněním je i podání přihlášky na národní úrovni, tzn. v členském státě.

Během 12-ti měsíčního období může původce zjistit komerční využití svého vzoru a rozhodnout se, zda jej nechá zaregistrovat. I když není vzor zapsán, je stále chráněn po dobu tří let jako neregistrovaný KPV. Avšak to nezn., že by tříletá lhůta pro neregistrované KPV vedla k prodloužení jednorocní odkladné lhůty. Pokud by tudíž původce zveřejnil svůj vzor a podal přihlášku po delším období než 12 měsíců, jednalo by se o překážku v registraci. Jeho ochrana by skončila po třech letech od okamžiku zpřístupnění vzoru veřejnosti.

Vzhledem k tomu, že datem podávání přihlášek KPV je 1. Duben 2003, lze dojít k závěru, že vzory zveřejněné před 1. Dubnem 2002 nebylo možné zaregistrovat.

5.3 Zamítnutí a registrace

Článek 47 stanovuje pouze dva důvody pro zamítnutí přihlášky KPV:

- vzor nespadá do rozsahu definice (viz výše), nebo
- je v rozporu s veřejným pořádkem nebo veřejnou morálkou.

Pokud přihláška splňuje veškeré formální náležitosti a nezakládá žádný z důvodů pro zamítnutí, je vzor zaregistrován. Na rozdíl od KOZ se na přihlášky pro KPV neaplikuje rešerše nebo možnost podávání námitek.

Poté, co je KPV zapsán, je zveřejněn v Věstníku KPV.

6. Neplatnost komunitárního (průmyslového) vzoru

KPV (zapsaný i nezapsaný) lze prohlásit za neplatný z důvodů uvedených v článku 25 Nařízení č. 6/2002, např. vzor nesplňuje předepsané podmínky, konflikt se starším vzorem, v pozdějším vzoru je užito rozlišovací označení, vzor představuje neoprávněné užití díla chráněného autorským právem, neoprávněné užití prvků uvedených v článku 6ter Pařížské úmluvy atp.

Spolu s návrhem na prohlášení vzoru za neplatný je třeba uhradit poplatek ve výši 350 euro.

Neplatnost má stejný následek jako v případě KOZ.

7. Dispozice s komunitárním (průmyslovým) vzorem

Vlastník KPV jej může převést na jiný subjekt (článek 28 Nařízení č. 6/2002) či k jeho užívání udělit licenci (článek 32).

Zapsaný vzor Společenství může být poskytnut jako zástava a sloužit tak k zajištění závazku nebo může být předmětem věcných práv (článek 29).

8. Přistoupení ES (EU) k Ženevskému aktu Haagské dohody

Stejně jako došlo k propojení Madridského systému pro mezinárodní zápis ochranných známek a komunitární ochranné známky, uskutečnilo se takové provázání i v případě Haagského a komunitárního systému průmyslových vzorů. Společenství přistoupilo k Ženevskému aktu Haagské dohody dne 24. září 2007, přičemž účinky přistoupení nastaly dne 1. ledna 2008. Jakákoli fyzická osoba, která je příslušníkem některého členského státu Evropského společenství (dnes EU) nebo v tomto státě má bydliště či právnická osoba, jež má na území takového státu sídlo nebo skutečný a fungující podnik může podat mezinárodní přihlášku na základě Haagské dohody. Stejně tak lze v mezinárodní přihlášce určit EU jako jedno z území, kde má být průmyslový vzor chráněn. V takovém případě bude mít mezinárodní zápis průmyslového vzoru účinky i v těch členských státech EU, jež nejsou stranami Haagské dohody.

Práva na označení

III. 4. OCHRANNÉ ZNÁMKY

a) Základní pojmy

Značky k označování zboží s funkcí identifikovat a tím i rozlišovat jednotlivé výrobce nebo obchodníky se objevují s příchodem kapitalismu. Ochrannou funkci pak nabývají později, a to postupně v průběhu XIX. století.

Známka je označení, které slouží především k odlišení výrobků určitého výrobce od výrobků výrobců jiných. V češtině se vžil obecný pojem "*ochranná známka*", pokrývající všechny druhy známek a zdůrazňující jejich ochrannou funkci. Tento pojem v praxi odpovídá francouzskému "*marque*" a anglickému "*trademark*", i když z ryze jazykového hlediska nejde o zcela přesné ekvivalenty. Ochranné známky mohou být různého druhu: podle předmětu označení rozlišujeme známky *tovární*, *obchodní* a *známky služeb*. (Anglický pojem "*trademark*" zahrnuje v praxi nejen obchodní, ale i tovární známky.)

Známka se používá především tak, že se umísťuje přímo na výrobcích (resp. jejich obalech) a používána kdekoli jinde v souvislosti s komercializací těchto výrobků nebo služeb, např. ve všech druzích reklamy, v různých tiskovinách, v obchodech apod. Hlavní funkce známky jsou dnes následující:

- 1) **identifikační**, která napomáhá spotřebiteli vybrat si výrobek nebo službu vykazující požadované vlastnosti, zejména kvalitu, jakož i výrobek (službu) určitého původu,
- 2) **rozlišovací**, která umožňuje snadno odlišit výrobky různých výrobců nebo služby různých poskytovatelů,
- 3) **ochranná**, která znamená, že danou značkou bude označen právě jen ten výrobek, který byl vyroben příslušným výrobcem, a nikoli výrobek jiný (totéž platí o poskytovatelích služeb),
- 4) **reklamní**.

Známky mohou být z hlediska způsobu prezentace různého druhu, a to zejména slovní ("*Minolta*"), obrazové (značky automobilů, např. třícípá hvězda Mercedes Benz), číselné ("*4711*"), kombinované (nápis "*Pilsner Urquell*" ve zvláštním grafickém provedení na etiketách lahví), prostorové (trojrozměrné) (tvar láhve "*Coca-Coly*"), obrazové pohyblivé, případně i se zvukem (znělka filmů "*Metro Goldwyn Mayer*"). Uvedené prvky mohou být kombinovány nejrůznějším způsobem (slovo "*MORA*" s obrázkem plynového plamene). Stejný výrobek může být (a často je) chráněn několika známkami (např. slovní v různých jazycích a zároveň obrazovou, případně kombinovanou v různých jazycích apod.). Zvláštním druhem slovní známky je slogan ("*Kočky by kupovaly Whiskas*").

Podle dalších kritérií lze odlišovat zvláštní kategorie známek.

Kolektivní známky náležejí sdružení nebo právnické osobě. Jejich používání je vyhrazeno členům nebo společníkům této právnické osoby nebo účastníkům sdružení. Slouží k odlišování charakteristických vlastností výrobků nebo služeb členů nebo společníků právnické

osoby či účastníků sdružení od vlastností výrobků nebo služeb jiných výrobců (poskytovatelů). Mohou být použity zároveň s individuální známkou příslušného podniku.

Blokážní (obránné) jsou nepoužívanými známkami, a to variacemi nebo napodobeninami určité používané známky, vyžadující zvýšenou ochranu proti napodobení. Ochrana této používané známky je tak zvýšena ztížením možnosti jejího napodobení jiným subjektem, neboť původní podnik si vlastně nechává chránit nejen vlastní známku, ale i její případné napodobeniny. Použití blokážních známek je možné jen ve státech, jejichž známkové právonestavování užívání známky jako podmínku její ochrany.

Všeobecně známé (podle předchozí české úpravy **proslulé, notoricky známé**), jsou známky tak vžitě, že mají pro totožné nebo obdobné zboží (služby) rozlišovací způsobilost, i když nejsou zapsány. Takové známky jsou podle čl. 6 bis Pařížské unijní úmluvy chráněny v každém smluvním státě, v němž jsou pro takové zboží (služby) notoricky známy. Ochrana všeobecně známé známky je vždy známkoprávní, na rozdíl od nezapsané tzv. *známky světové*, která je chráněna známkoprávně pouze pro výrobky (služby) pro které je zároveň známkou proslulou, zatímco pro další výrobky (služby) je chráněna již jen z titulu ochrany proti nekalé soutěži a také na základě ochrany proti tzv. ředění (např. "Camel" pro cigarety a stejná známka pro boty).

Známky "telle-quelle" - podle čl. 6 quin. Pařížské unijní úmluvy jsou známky, které byly na základě zápisu v zemi původu přihlášeny k ochraně v jiné unijní zemi. Zde musí být zapsány tak (v takové formě - telle), jak (quelle) byly zapsány v zemi původu. Zásada telle-quelle se však vztahuje jen na provedení známky.

Certifikační ve skutečnosti ochrannými známkami nejsou. Mají podobný účel jako známky kolektivní. Mohou však být používány i podniky nenáležejícími do určené skupiny, pokud jejich výrobky nebo služby mají určené vlastnosti (symbol "*čistá strážní vlna*"). Tato známka má jedinou funkci: potvrzuje tyto vlastnosti a tím informuje spotřebitele.

Podmínkami způsobilosti známky pro **zápis** jsou: grafická znázornitelnost, rozlišovací způsobilost známky a neexistence výluk ze zápisu (například známka je druhová, popisná, klamavého charakteru, odporuje veřejnému pořádku či dobrým mravům). Zvlášť se posuzují případy, kdy jako známka má sloužit jméno (příjmení) osoby, zeměpisné označení, slogan, tvar obalu, barva, resp. kombinace barev.

Za **grafické znázornění** se považují zejména slova včetně osobních jmen, barvy, kresby, písmena, číslice, tvar výrobku nebo jeho obal, ale také hudební noty (notový záznam) vztahující se ke zvukovým známkám.

Požadavek **rozlišovací schopnosti známky** vyplývá z její rozlišovací funkce. Známkou proto nesmí být pouhým označením vlastního výrobku nebo jeho druhovým názvem. Tak například obrázek kávového zrna nebo slovo "káva" nemůže být samo o sobě známkou, neboť taková známka by splývala s druhovým označením a neodlišovala by produkt jednoho výrobce od produktů téhož druhu výrobců jiných. Ve většině zemí angloamerického systému práva se uznává i možnost nabytí rozlišovací schopnosti známky už jejím užíváním.

Za podobnou, resp. zaměnitelnou známku nelze považovat takovou, která obsahuje stejný nebo podobný prvek spočívající v zeměpisném nebo druhovém označení. Tak v rozhodnutí Úřadu průmyslového vlastnictví ze dne 12. dubna 1995 ve věci návrhu na výmaz známky "BOHEMIA BEAUTY FLACON", který podal majitel novější známky "BOHEMIA CRYSTALEX", se uvádí: "Navrhovatel si nemůže přivlastňovat slovní prvek BOHEMIA, který je pouze zeměpisným údajem, navozujícím místo původu zboží označeného ochrannou známkou, pro veškeré známky týkající se výrobků ze skla."

Známka dále **nesmí být klamavá**, tedy uvádět spotřebitele v omyl. Nelze na příklad užívat známku s obrázkem ovce k označování textilních výrobků z umělých vláken. Šlo by o klamání spotřebitele a tudíž o nekalosoutěžní jednání. O klamání spotřebitele jde tedy tam, kde známka sugeruje spotřebiteli určitou skutečnost, která neexistuje.

Právo ke známce vzniká zásadně **zápisem do známkového rejstříku** vedeného známkovým úřadem (úřadem průmyslového vlastnictví), a to po provedeném řízení. Zapsaná ochranná známka může být jako taková označena symbolem sestávajícím z písmene R v kroužku nebo z písmen TM nebo SM (bez kroužku), což znamená "trade mark" a "service mark". Může být případně doprovázena slovním odkazem na provedený zápis (např. "Registered Trade Mark").

O zápisu rozhodne úřad průmyslového vlastnictví na základě přihlášky majitele známky a výsledku řízení o této přihlášce. V některých zemích, zejména angloamerických, se známka může stát chráněnou již faktem svého předchozího užívání. Známky jsou zveřejňovány jednak v průběhu řízení o přihlášce (aby byla dána možnost uplatnění námitek), podruhé pak v úředním věstníku jako zapsané.

Známky se zapisují vždy **jen pro určité druhy výrobků nebo služeb** podle toho, co je předmětem označení. Toto je velmi důležité vymezení, neboť je tak zároveň určen rozsah ochrany. Na příklad známka ZETOR, zapsaná pro užitková vozidla (traktory), je chráněná jen pro výrobky této třídy a nikoli pro výrobky jiné. Z hlediska známkoprávního tedy kdokoli může používat známku ZETOR bez svolení jejího majitele např. pro označování potravinářských výrobků.

Zde je ovšem třeba si uvědomit, že všeobecně známé známky a známky s dobrým jménem požívají ochrany i proti shodným nebo podobným známkám i pro nepodobné výrobky či služby a navíc známkoprávní ochrana není jedinou ochranou, která se v těchto případech uplatní. Existuje rovněž **obecná ochrana v rámci postihu nekalé soutěže**, zamezující tzv. parazitismu na jiné známce, která je známá.

Známkoprávní ochrana spočívá ve **výlučném právu majitele ke známce**, tedy v právu užívání známky a dispozice se známkou. Zakládá konkrétní výlučná práva: užívat známku pro zapsané výrobky (služby) a bránit se proti užívání stejné či podobné známky pro identické nebo obdobné druhy výrobků (služeb).

Zápis známky má platnost jen po omezenou dobu (v ČR 10 let). Je však obnovitelný na další desetiletá období, a to neomezeně. Některé známky jsou tak zapsány a chráněny již více než 100 let. Zmeškání včasné obnovy může mít za následek její skončení a vymazání známky z rejstříku. Známkové zákony jednotlivých zemí v souladu s Pařížskou unijní úmluvou specifikují dodatečnou lhůtu, po kterou známka zůstává chráněná, je-li obnova do jejího ukončení provedena (zpravidla 6 měsíců, tzv. **poshověcí lhůta, délai de grace**).

b) Ustanovení Pařížské unijní úmluvy o ochranných známkách

Zápisy též známky v jednotlivých státech jsou na sobě **nezávislé**. Žádost o zápis známky nemůže být odmítnuta jen proto, že známka nebyla zapsána v zemi původu (neplatí pro mezinárodní zápis). Je-li však známka zapsána napřed v zemi původu, má přihlašovatel v jiném smluvním státě právo na zápis a ochranu známky v její původně zapsané formě ("telle-quel"), i když by to jinak nebylo v souladu s právním řádem tohoto dalšího státu. Výjimky z

této zásady lze připustit jen v taxativně vyjmenovaných případech. Důvodem je snaha o to, aby forma známky byla ve všech státech stejná.

Je-li v daném smluvním státě užívání zapsané známky povinné, zápis nesmí být zrušen pro neužívání známky dříve než po uplynutí přiměřené doby a jen není-li neužívání známky náležitě odůvodněno. Přiměřená doba není definována, záleží na právní úpravě v každé zemi. Článek 19 odst. 1 Dohody TRIPS určuje minimální tříletou nepřetržitou dobu neužívání.

Zápis známky nesmí být odmítnut jen proto, že v daném státě je omezen nebo zakázán prodej výrobků označených touto známkou.

Úmluva zavazuje smluvní státy k odmítnutí nebo zrušení zápisu, resp. k zákazu užívání známky, která je napodobením, reprodukcí nebo překladem všeobecně známé známky v této zemi a jež může vyvolat záměnu s touto všeobecně známou známkou. Tato "**všeobecně známá známka**" nemusí být ani zapsaná, ani užívaná, avšak musí být **všeobecně známá**. Stanovení, které známky se v daném státě považují za všeobecně známé, přísluší jeho správním nebo soudním orgánům. Těm také náleží posouzení, zda je splněna hlavní podmínka této ochrany všeobecně známé známky, tedy zda je další známka přihlášená k zápisu, zapsaná nebo používaná pro stejné nebo podobné výrobky.

Smluvní státy se zavazují k odmítnutí nebo zrušení zápisu či zákazu užívání známek obsahujících erby, vlajky, státní znaky a jiné symboly státní svrchovanosti, úřední zkušební, puncovní a záruční značky, jakož i napodobeniny z hlediska heraldického, stejně tak obdobné symboly, zkratky nebo názvy mezinárodních mezivládních organizací. Tento zákaz neplatí, jestliže příslušný orgán země nebo mezivládní organizace udělí k užívání takového symbolu jako ochranná známka souhlas.

Užívá-li majitel známku v podobě, která se liší svými prvky od podoby, v níž byla v některém ze smluvních států zapsána, nemá to žádný vliv na tento zápis a na ochranu, pokud tyto odlišnosti nejsou takového druhu, aby ovlivnily rozlišovací povahu známky.

Má-li dojít k **přechodu práv** ke známce na jiný subjekt, může vnitrostátní právo smluvního státu požadovat, aby zároveň na tento subjekt přešel i podnik, k němuž se známka váže.

Ochrana musí být poskytována i známkám služeb a kolektivním známkám. Úmluva dále předepisuje členským státům povinnost povolit alespoň šestiměsíční **poshovění** k zaplacení poplatků stanovených pro zachování ochrany (obnovení zápisu známky).

c) Další mezinárodní smlouvy obsahující úpravu známkového práva

Úpravu známkového práva obsahuje především **Dohoda TRIPS** (články 15 a násl.), jejímž ustanovením odpovídá česká úprava. V odst. 1 článku 15 jsou stanoveny požadavky na označení tvořící ochrannou známku, což je rozlišovací způsobilost a stanoví-li tak smluvní státy, i vnímatelnost zrakem. Pokud označení postrádá rozlišovací způsobilost, mohou členské země vyžadovat prokázání získání rozlišovací způsobilosti skrze užívání. Rovněž je na smluvních státech, jestli umožní zápis označení, která nejsou vnímatelná zrakem, typicky zvukové a čichové známky. Odst. 5 téhož článku ukládá povinnost zveřejnit přihlášku ochranné známky nebo její zápis za účelem podání námitek, resp. návrhu na prohlášení zapsané známky za neplatnou.

Dle odst. 1 článku 16 do obsahu práva vlastníka ochranné známky spadá zabránění třetím osobám, aby bez jeho souhlasu v obchodním styku užívaly shodná nebo podobná označení pro výrobky či služby, které jsou stejné nebo podobné těm, pro něž byla ochranná známka zapsána, jestliže by takové užívání vedlo k pravděpodobnosti záměny, přičemž V případě shodnosti označení a výrobků nebo služeb se pravděpodobnost záměny presumuje. V této souvislosti stojí dále za zmínku odst. 3 článek 16 týkající se *všeobecně známých známek*, kde se smluvní státy zavazují k ochraně těchto známek před zneužitím i v případech, kdy by šlo o jiné druhy zboží nebo služeb, než pro které je taková známka zapsána.

Právo vlastníka ochranné známky se nevztahuje na užívání popisných výrazů (článek 17).

Minimální délka ochrany činí dle článku 18 sedm let s možností neomezeného prodloužení.

Komplexní úpravu známkového práva obsahuje **Smlouva o známkovém právu**, uzavřená v rámci Světové organizace duševního vlastnictví v Ženevě v roce 1994. Jejím cílem je učinit řízení týkající se ochranných známek jednodušším.

Převážná většina jejich ustanovení upravuje řízení před úřady průmyslového vlastnictví a lze je rozdělit do tří částí: přihláška k zápisu, změny po zápisu a obnova zápisu. Pokud se týká obnovy, tato smlouva sjednocuje délku prvního období zápisu ochranné známky na deset let a délku každé obnovy rovněž na 10 let.

Přínosem této smlouvy dále je, že vyloučila legalizaci či ověřování podpisů dokladů, které jsou předkládány úřadům, s výjimkou případu vzdání se ochranné známky.

Na Smlouvu o známkovém právu navázala Singpaurská smlouva o právu ochranných známek, jež byla přijata na diplomatické konferenci v Singapuru v roce 2006. Jedná se o nezávislou smlouvu na Smlouvě o známkovém právu. Česká republika tuto smlouvu dosud neratifikovala.

Předmětem této úmluvy je rovněž harmonizace administrativních postupů týkajících se řízení ve věcech ochranných známek.

Smlouva reaguje na vývoj v oblasti nových komunikačních technologií, tj. možnost elektronické formy komunikace včetně elektronického podávání. Smluvní strana si může zvolit, jakou formu sdělení bude přijímat (zda jen papírovou nebo i elektronickou). Singpaurská smlouva ponechává velmi důležité ustanovení Smlouvy o známkovém právu, kterým je nemožnost požadovat legalizaci podpisů na předkládaných dokumentech.

Na rozdíl od Smlouvy o známkovém právu se tato úmluva vztahuje na všechny druhy ochranných známek, které mohou být zapsány podle práva smluvní strany, a to včetně netradičních (například 3D a pohybových). Prováděcí předpis stanovuje způsob znázornění těchto známek v přihláškách.

Novým rysem je zakotvení prostředků proti zmeškání lhůty v řízení před úřadem.

Smlouva obsahuje ustanovení o zápisu licencí k ochranným známkám a stanovuje maximální požadavky na žádosti o zápis, změnu nebo výmaz licence.

d) Mezinárodní zápis ochranných známek. Madridská dohoda o mezinárodním zápisu známek a Protokol k ní

A. Madridský systém (mezinárodní zápis ochranných známek)

I. Úvod

Na konci 19. století se na mezinárodních konferencích v Paříži intenzivně jednalo o ochraně průmyslového vlastnictví na mezinárodní úrovni, což vedlo k přijetí velmi důležité Pařížské úmluvy na ochranu průmyslového vlastnictví (dále jen Pařížská úmluva), vyvstala v rámci těchto konferencí také otázka mezinárodního zápisu ochranných známek, jenž by přihlašovatelům pomoci jediné přihlášky zjednodušil získání ochrany pro jejich ochranné známky v těch zemích, které by byly členy příslušné mezinárodní smlouvy. Na základě mezinárodních smluv (viz níže) přijatých ve smyslu článku 19 Pařížské úmluvy došlo k ustavení tzv. Madridského systému pro mezinárodní zápis ochranných známek.

Tento systém je založen na základě dvou mezinárodních smluv, jimiž jsou

Madridská dohoda o mezinárodním zápisu továrních nebo obchodních známek (přijata 14. dubna 1891, platnosti nabyla 15. července 1892 – dále jen Madridská dohoda nebo Dohoda)¹

Madridský protokol k Madridské dohodě (přijat v roce 1989, platnost 1. prosince 1995, zahájení fungování 1. dubna 1996 – dále jen Madridský protokol nebo Protokol).²

Madridská dohoda za svou existenci prošla řadou revizí. Protokol k Dohodě byl přijat zejména z důvodu modernizace a odstranění určitých rigidností Dohody, kvůli nimž k ní odmítaly přistoupit některé státy, zejména USA. K oběma dokumentům byla přijata nařízení stanovující podrobná pravidla, poplatky atp. (*Společný prováděcí řád*).

Madridský systém je spravován *Mezinárodním úřadem* Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO) se sídlem v Ženevě, který vede Mezinárodní rejstřík a vydává Věstník WIPO mezinárodních známek.

Každá země, která je členem Pařížské úmluvy, se může stát členem Madridské dohody, Protokolu nebo obou. Rovněž i mezivládní organizace mohou přistoupit k Protokolu (nikoli však k Dohodě), v důsledku čehož se Evropské společenství (dnes Evropská unie) stalo členem Protokolu.

Smluvní strany obou smluv zakládají *Madridskou unii*, což je speciální unie dle článku 19 Pařížské úmluvy, v němž je stanoveno, že „unijní země si navzájem vyhrazují právo sjednávat odděleně mezi sebou zvláštní dohody na ochranu průmyslového vlastnictví, pokud takové dohody neodporují ustanovením této úmluvy.“

¹ vyhláška č. 65/1975 Sb., ve znění vyhlášky č. 78/1975 Sb.

² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přístupu České republiky k Protokolu k Madridské dohodě o mezinárodním zápisu ochranných známek č. 248/1996 Sb.

II. Kdo může systém užívat

Pro využití systému je třeba spjatost přihlašovatele s některým z členských států Dohody nebo Protokolu. Mezinárodní přihlášku pro mezinárodní zápis mohou podat fyzické či právnické osoby, které:

- jsou státními příslušníky státu, který je členem Madridské dohody či protokolu, nebo
- mají v uvedené zemi bydliště či sídlo nebo skutečný a fungující průmyslový či obchodní podnik, nebo
- jsou státními příslušníky státu, který je členem mezivládní organizace, která je členem Protokolu, nebo
- mají bydliště či sídlo nebo skutečný a fungující průmyslový nebo obchodní podnik na území členského státu takové mezivládní organizace.

Úřad průmyslového vlastnictví té smluvní strany, vůči níž subjekt splňuje jednu či více výše uvedených podmínek spjatosti s daným územím, se nazývá *úřad původu*.

III. Mezinárodní přihláška

Lze ji podat pokud:

- známka již byla zapsána v zemi původu (tzv. *základní zápis*) – režim Dohody
- byla podána přihláška pro takovou známku (tzv. *základní přihláška*) či již byla zapsána v zemi původu – režim Protokolu.

Mezinárodní přihlášku je nutno podat k úřadu původu a nikoli přímo k Mezinárodnímu úřadu (jinak by byla vrácena a považovala by se za nepodanou). Úřad původu přihlášku zpracuje a zašle Mezinárodnímu úřadu. Úřad původu si může za zpracování a předání přihlášky účtovat poplatek, který v ČR činí 2.500 Kč. Jazykem mezinárodní přihlášky je angličtina, francouzština nebo španělština. Úřad původu může počet jazyky omezit. Úřad průmyslového vlastnictví této možnosti využil a omezil jazyk na angličtinu nebo francouzštinu.

Pro podání mezinárodní přihlášky nemusí být přihlašovatelé před Mezinárodním úřadem v Ženevě zastoupeni.

Mezinárodní systém zajišťuje pouze podání přihlášky. Vlastní řízení o přípustnosti k zápisu v dané zemi probíhá podle národního právního řádu toho kterého státu.

V mezinárodní přihlášce lze nárokovat právo přednosti dle článku 4 Pařížské úmluvy. Kromě potřebných náležitostí je třeba určit (designovat) smluvní státy, v nichž má být známka chráněna. Při určení zemí ochrany se uplatní následující pravidla:

- pokud je země úřadu původu členem pouze Dohody (např. Alžír) mohou být určeny jen země Dohody,
- pokud je země úřadu původu členem pouze Protokolu (např. Austrálie, Evropská unie, Irsko, Spojené království, USA), lze určit jen země, které jsou členy Protokolu,
- pokud je země úřadu původu členem Dohody a Protokolu, může být určen jakýkoli stát. Určení země se řídí příslušnou smlouvou (Dohodou či Protokolem). Pokud jsou smluvní strany členy obou smluv, řídí se určení Protokolem.

Za podání mezinárodní přihlášky a zápis se předem platí poplatky, a to ve švýcarských francích. Jedná se o následující poplatky:

- *základní poplatek* (angl. basic fee) – za podání mezinárodní přihlášky pro známku pro tři třídy výrobků či služeb (653,- CHF, resp. 903,- CHF v případě známky v barevném provedení)
- *dodatkový poplatek* za každou třídu přesahující tři (angl. supplementary fee) – 100,- CHF (od 1. září 2008, dříve 73,- CHF)³
- *doplňkový poplatek* za každou zemi (angl. complementary fee) – pouze u členů Dohody (100,- CHF – od 1. září 2008,)
- *individuální poplatek* za každou určenou zemi (angl. individual fee) – pokud je smluvní strana členem Protokolu, může si určit individuální výši poplatku, která nesmí přesáhnout výši poplatku pro zápis známky v dané zemi. Tím se však podstatně zvyšují náklady na získání mezinárodního zápisu.

Poplatky lze zaplatit buď přímo u Mezinárodního úřadu nebo u úřadu země původu, pokud tento přijímá tyto poplatky a rozesílá je příslušným úřadům. Úřad průmyslového vlastnictví ČR tyto poplatky nepřijímá a přihlašovatel je tedy musí platit separátně Mezinárodnímu úřadu zvlášť.

Určit další země ochrany lze i následně po podání přihlášky. Úřad původu musí potvrdit, že ochranná známka, její popis, barva (pokud je nárokována jako rozlišující prvek) je stejná jako v původním zápisu či přihlášce a výrobky nebo služby v mezinárodní přihlášce jsou zahrnuty v tomto seznamu pro původní zápis či přihlášku. Seznam výrobků a služeb musí být stejný, může být ale užší (nesmí být širší). Daný úřad musí rovněž potvrdit datum přijetí žádosti k předložení mezinárodní přihlášky. Dnem mezinárodního zápisu je den podání žádosti k předložení mezinárodní přihlášky u úřadu původu, pokud Mezinárodní úřad obdrží mezinárodní přihlášku do dvou měsíců od tohoto data. V ostatních případech je datem zápisu, kdy Mezinárodní úřad žádost o mezinárodní zápis obdržel.

Mezinárodní úřad poté zkontroluje, zda přihláška splňuje příslušné požadavky dle Dohody a Protokolu včetně určení výrobků a služeb a zaplacení poplatků. Pokud jsou zjištěny nesrovnalosti, musí být napraveny do tří měsíců, jinak bude přihláška považována za vzatou zpět.

Pokud přihláška splňuje všechny požadavky, Mezinárodní úřad zapíše ochrannou známku do mezinárodního rejstříku, což oznámí úřadu původu a úřadům smluvních stran, pro něž je požadována ochrana, a zašle potvrzení (certifikát) vlastníkovvi. Také zápis zveřejní ve Věstníku mezinárodních známek.

IV. Odmítnutí ochrany

Každá určená smluvní strana může během stanovené lhůty (12 měsíců podle Dohody, 18 měsíců podle Protokolu – ČR ponechala 12 měsíců) odmítnout ochranu dané známky. Předmětné odmítnutí musí úřad dané země zaslat Mezinárodnímu úřadu, který jej zaznamená do rejstříku a zveřejní ve Věstníku.

³ Tento poplatek se neplatí, jsou-li určeny pouze smluvní strany Protokolu, které požadují úhradu individuálního poplatku.

Přihlašovatel se může u národního úřadu, který rozhodl o pozastavení ochrany, bránit pomocí stejných opravných prostředků jakoby se jednalo o známku přihlášenou přímo v zemi, v níž k odmítnutí ochrany došlo. Pokud v řízení uspěje, známka v dané zemi platí, jinak nikoli.

V. Účinky mezinárodního zápisu

Od data mezinárodního zápisu (v případě následného určení země ode dne tohoto určení) je ochrana známky v určených zemích stejná jako kdyby byla předmětem přihlášky pro zápis podané u národního úřadu smluvního státu. Pokud není známka v určené zemi během stanovené doby odmítnuta, požívá v ní ochrany jako zapsaná známka.

VI. Závislost na základní známce

Od počátku byl mezinárodní zápis trvale závislý na existenci zapsané známky v zemi původu. Až od konference pořádané v Nice v roce 1957 byla tato doba zkrácena na pět let. Mezinárodní registrace je závislá po dobu pěti let od data zápisu na známce přihlášené nebo zapsané ve státě původu. Pokud během této doby národní známka v zemi původu přestane platit z jakéhokoli důvodu (je zrušena, předmětem vzdání se, prohlášena za neplatnou), mezinárodní registrace přestane být chráněna. Stejně tak pokud přihláška pro známku v zemi původu, na jejímž základě je podána mezinárodní přihláška, je zamítnuta nebo vzata zpět, bude zrušen v tomto rozsahu i mezinárodní zápis.

O těchto skutečnostech jsou povinny informovat národní úřady Mezinárodní úřad. Po pěti letech se mezinárodní zápis stává nezávislý na známce v zemi původu.

VII. Doba trvání ochrany a obnova mezinárodního zápisu

Mezinárodní zápis platí po dobu deseti let ode dne mezinárodního zápisu. Mezinárodní úřad zašle vlastníku (a jeho zástupci) upomínku k úhradě poplatku šest měsíců před uplynutím doby ochrany. Může být obnoven opětovně na další období deseti let, a to buď na všechny určené státy nebo jen některé z nich. Nelze však měnit seznam výrobků nebo služeb (výrobky či služby lze zúžit podáním zvláštního návrhu na jejich zrušení).

VIII. Výhody Madridského systému

Lze konstatovat, že Madridský systém pro mezinárodní zápis ochranných známek přináší následující výhody:

1. Poté, co je podána přihláška u úřadu původu nebo je u něj známka zapsána, vlastník této přihlášky či zápisu podá jen jednu přihlášku, v jednom jazyce, zaplatí jeden poplatek namísto podávání přihlášky v každé zemi zvlášť, v daném jazyce a placení individuálních poplatků.

2. Vlastník nemusí čekat na pozitivní rozhodnutí z úřadu průmyslového vlastnictví každé země. Pokud nedojde k odmítnutí během předepsané doby (viz výše), známka v takové zemi platí.
3. Následné změny v zápisu, jako je změna v adrese vlastníka či jeho zástupce, převod vlastnického práva (částečný nebo úplný) atp. lze provést na základě pouze jediného návrhu.

Za určitou okolnost, která tento přínosný systém znevýhodňuje, lze považovat individuální placení poplatků zemím, které o to požádaly, což získání mezinárodního zápisu značně prodražuje.

e) Mezinárodní známkové třídění

OBECNĚ

Ochranné známky se používají pro označování zboží a služeb. Ochrana se zpravidla neposkytuje pro známku jako takovou, ale jen v návaznosti na *určité výrobky nebo služby*, k jejichž označení je známka určena. V přihlášce známky k ochraně je proto třeba uvést zboží nebo služby, pro které má být příslušná známka zapsána. Bylo tedy třeba vytvořit systém, který by dovolil jednoznačně specifikovat oblasti, pro které má být známka chráněna, tedy systém, který by přehledně rozdělil do určitých kategorií nikoli známky samotné, ale zboží a služby, k nimž se známky váží.

K tomu, aby mohl náležitě fungovat mezinárodní zápis známek, musel být vytvořen spolehlivý *mezinárodní systém třídění* zboží a služeb. Stalo se tak *Nizzskou (Niceskou) dohodou o mezinárodním třídění výrobků a služeb pro účely mezinárodního zápisu známek*, podepsanou dne 15. června 1957. Tato dohoda převzala v revidované podobě systém vypracovaný již v roce 1935. Její význam není jen v tom, že nezbytně doplňuje Madridskou úmluvu o mezinárodním zápisu známek, ale také v tom, že poskytuje jednotlivým státům jednotný systém třídění i pro vnitrostátní použití, čímž zejména eliminuje rozdíly mezi národními systémy ve vymezení okruhu výrobků a služeb, pro které se známka v jednotlivých státech zapisuje.

Jiným problémem, který se objevil zejména v souvislosti se známkovými rešeršemi, bylo třídění obrazových známek, které nejsou vyjádřeny pomocí běžných symbolů (tj. písmen nebo číslic). Tak byl vypracován zpočátku právně nezávazný systém mezinárodního třídění obrazových prvků známek, který později dostal formu mezinárodní smlouvy s názvem *Vídeňská dohoda o zavedení mezinárodního třídění obrazových prvků známek* (podepsaná dne 12. června 1973). I zde platí to, co v předchozím případě: dohoda poskytuje jednotný systém třídění i pro vnitrostátní použití, čímž sjednocuje zařazení též známky v rejstřících různých států a tím i usnadňuje známkovou rešerši.

NIZZSKÁ DOHODA O MEZINÁRODNÍM TŘÍDĚNÍ VÝROBKŮ A SLUŽEB PRO ÚČELY MEZINÁRODNÍHO ZÁPISU ZNÁMEK (NIZZSKÉ TŘÍDĚNÍ)

Nizzská dohoda, revidovaná ve Stockholmu v r. 1967 a v Ženevě v r. 1977, zavedla *Nizzské třídění výrobků a služeb pro účely mezinárodního zápisu známek*. Smluvní státy tvoří i zde *Unii*, která je jednou ze zvláštních unií předvídaných Pařížskou unijní úmluvou. Jejím členem je i Česká republika.

Nizzské třídění je používáno povinně nejen při mezinárodním zápisu známky, ale i při národním zápisu známky v členském státě. Nic však nebrání tomu, aby paralelně bylo zároveň používáno i národní třídění, je-li považováno příslušným státem za nezbytné. Nizzské třídění je pak považováno buď za systém hlavní nebo za systém pomocný. Údaje Nizzského třídění musí být rovněž povinně uváděny ve všech úředních publikacích obsahujících údaje o mezinárodním zápisu. V současné době používá toto třídění více než 140 zemí a regionálních úřadů (například Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu EU).

Systém třídění je tvořen seznamem *34 tříd výrobků a 11 tříd služeb* obsahující výrobky a služby spadající do těchto tříd, jakož i abecedním seznamem výrobků a služeb uvádějícím u každé položky příslušnou třídu a její pořadové číslo v příslušném jazyce, jakož i v jazyce anglickém a francouzském, které jsou jedinými autentickými jazyky třídění. Příklad ze seznamu výrobků: 01-010573-Lepidla, tmely, pojiva pro obkládačky, což znamená, že položka "lepidla, tmely, pojiva pro obkládačky" má základní číslo 010573 a je zařazena do třídy 1 (Chemické výrobky, hnojiva, lepidla, hasicí přístroje apod.).

Text Nizzského třídění je každých pět let aktualizován Výborem expertů zřízeným při Mezinárodním úřadu (sekretariátu Světové organizace duševního vlastnictví). Tento orgán je složen ze zástupců všech členských zemí a Mezinárodního úřadu a má pravomoc rozhodovat o změnách a doplňcích třídění. 10. verze Niceského třídění vstoupila v platnost dne 1. ledna 2011. Od roku 2013 je každoročně zveřejňována nová verze třídění, každých pět let je zveřejňována nová edice tohoto třídění zahrnující změny a doplnění provedené v předchozích pěti letech.

Vlastní systém třídění není obsažen v dohodě, která na něj pouze odkazuje. Prakticky je jeho oficiální znění dostupné jako publikace Mezinárodního úřadu, a to v několika jazykových verzích. Třídění obsahující seznam výrobků a služeb také v českém jazyce je dostupný na internetových stránkách Úřadu průmyslového vlastnictví.

VÍDEŇSKÁ DOHODA O ZAVEDENÍ MEZINÁRODNÍHO TŘÍDĚNÍ OBRAZOVÝCH PRVKŮ ZNÁMEK (VÍDEŇSKÉ TŘÍDĚNÍ)

Tzv. *Vídeňské třídění obrazových (figurativních) prvků známek* bylo zavedeno Vídeňskou dohodou z 12. června 1973. Smluvní státy tvoří rovněž v tomto případě *Unii*, která je další ze zvláštních unií předvídaných Pařížskou unijní úmluvou. Jejím členem však Česká republika není, ačkoli Úřad průmyslového vlastnictví v Praze obrazové prvky ochranných známek zařazuje podle tohoto třídění.

Třídění sestává ze seznamu *29 tříd*, v jejich rámci *145 oddílů* a v jejich rámci dále *806 hlavních sekcí* a v rámci nich *903 pomocných sekcí* (esedmé vydání třídění platné od 1. ledna 2013). Seznam je řazen hierarchicky od nejobecnějšího ke zvláštnímu. Sekce jsou kromě hlavních i tzv. pomocné, které soustředí z hlediska účelnosti zvláštní kategorie vykazující specifický znak, které jsou však jinak již kryty některou ze sekcí hlavních. Na příklad vyobrazení děvčete, které jí, bude zařazeno do kategorie 2 (Lidské bytosti), oddílu 5 (Děti), hlavní sekce 3 (Děvčata) a pomocné sekce 18 (Děti, které jedí nebo pijí). Příklad zařazení

láhve od Becherovky: 19.7.1, což znamená: kategorie 19 (Nádoby a obaly), oddíl 7 (Láhve), sekce 1 (Láhve s horizontálním průřezem kruhovým nebo eliptickým).

Vídeňské třídění musí být používáno povinně při národním zápisu známky ve smluvních státech. Ani zde však nic nebrání tomu, aby paralelně bylo zároveň používáno i národní třídění, je-li považováno příslušným smluvním státem za nezbytné. Vídeňské třídění je pak považováno buď za systém hlavní nebo za systém pomocný. Údaje Vídeňského třídění musí být rovněž ve smluvních státech povinně uváděny ve všech úředních publikacích obsahujících údaje o zápisu. I v tomto případě je pravomoc přijímat změny a doplňky třídění svěřena Výboru expertů, jehož postavení je podobné jako v případě Nizské dohody. Počet smluvních zemí Vídeňské dohody je však velmi malý. Vídeňské třídění je aktualizováno každých pět let.

f) Ochranná známka Společenství (Unijní ochranná známka)

Systém ochranné známky Společenství byl vytvořen v roce 1994. V roce 2009 bylo Evropské společenství nahrazeno Evropskou unií, takže dnes hovoříme přesněji o unijní ochranné známce. V oficiálních dokumentech se ale používá nadále původní označení "komunitární ochranná známka", které proto používá i tato publikace.

I. Ochrana duševního vlastnictví na komunitární (unijní) úrovni

Tehdejší ES začalo nejprve provádět harmonizaci práv k duševnímu vlastnictví na základě směrnic. Například v oblasti ochranných známek se jedná o směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/95/ES, kterou se sblíží právní předpisy členských států o ochranných známkách (kodifikované znění) (dále jen „směrnice“). V oblasti průmyslových práv došlo k harmonizaci topografií polovodičových výrobků, ochranných známek a průmyslových vzorů.

Harmonizace práva duševního vlastnictví však v rámci EU není v dnešní době činěna jen za pomoci směrnic, jejichž cíle musí být implementovány členskými státy do jejich právních řádů, nýbrž jednoty v právní úpravě bylo dosaženo na úrovni celé EU rovněž skrze nařízení. Tato nařízení mají velkou důležitost, jelikož zakotvila ochranu práv k duševnímu vlastnictví uvnitř celé EU.

Komunitární právní rámec byl již vytvořen pro ochranné známky (nařízení č. 40/94 o ochranné známce Společenství – toto nařízení bylo s účinností ode dne 13. dubna 2009 nahrazeno nařízením č. 207/2009, jež představuje kodifikované znění nařízení o ochranné známce Společenství), průmyslové vzory (nařízení č. 6/2002 o (průmyslových) vzorech Společenství), označení původu a zeměpisná označení (pro zemědělské výrobky, potraviny, vína a lihoviny), zaručené tradiční speciality (pro zemědělské výrobky a potraviny) a odrůdy rostlin. Proto se v EU setkáváme například s ochrannými známkami Společenství, resp. komunitárními ochrannými známkami (dále jen „KOZ“) a průmyslovými vzory Společenství, resp. komunitárními průmyslovými vzory (dále jen „KPV“).

1. Výhody

Obecně řečeno, ochrana práv k duševnímu vlastnictví na unijní úrovni přináší řadu výhod:

- je třeba podat jen jednu přihlášku,
- platí se jen jeden poplatek (což výrazně snižuje náklady),
- ochrana platí ve všech členských státech a tedy po rozšíření i v nových zemích, tzn., že od 1. května 2004 je získaná ochrana platná celkem ve 25 zemích včetně ČR a nyní již ve 28 členských zemích EU,
- unijní systém je nezávislý na národních systémech a oba systémy existují souběžně vedle sebe, což v praxi znamená, že přihlašovatel ochranné známky (nebo průmyslového vzoru) může žádat o ochranu své známky či vzoru jen ve svém státě a nemusí podávat přihlášku pro komunitární známku (nebo vzor).
- KOZ a KPV mají jednotnou povahu (unitární charakter), jsou platné a mají účinky v rámci celé EU na základě jediné přihlášky, jež lze podat v kterémkoli z úředních jazyků EU. Přihlašovatel si ale musí vybrat druhý jazyk, který je jedním z pěti oficiálních jazyků Úřadu pro harmonizaci na vnitřním trhu (dále jen Úřad nebo OHIM), tzn. angličtina, němčina, francouzština, španělština nebo italština.
- KOZ má rovněž výhodu oproti Madridskému systému, protože známky podle Madridského systému zůstávají známkami národními. Jak již bylo řečeno výše, systém komunitární ochranné známky a národní známkové systémy členských států jsou v koexistenci a mají stejné postavení, tzn. neexistuje zde závislost na národní známce jako u Madridského systému. Dvojitá ochrana je tedy dostupná bez omezení. Totéž platí pro KPV z hlediska Haagského systému.

2. Nevýhody

- V některých případech je obtížné ochranu získat, zejm. z absolutních důvodů (např. popisnost byť jen v jednom z jazyků členské země) a relativních důvodů (tj. konflikt KOZ s jiným (dřívějším) předmětem duševního vlastnictví v jednom z členských států);
- nejistota z hlediska prohlášení KOZ či KPV za neplatný – i když je ochrana získána, lze KOZ či KPV prohlásit za neplatný z výše uvedených důvodů.

3. Úřad EU pro duševní vlastnictví (EUIPO) - bývalý Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu (Office for Harmonization in the Internal Market – OHIM)

Sídlo Úřadu se nachází ve španělském Alicante. EUIPO zastává důležitou roli v registračním řízení. Úřad je agenturou Unie a byl založen komunitárním právem. Má právní subjektivitu, což znamená, že může uzavírat smlouvy a jednat nezávisle s třetími stranami ve všech záležitostech nutných pro správné fungování Úřadu. EUIPO je úplně finančně soběstačný z poplatků za služby, které poskytuje. Úřad začal ve svém sídle pracovat 1. září 1994, avšak svoji činnost zahájil 2. ledna 1996.

II. Komunitární (unijní) ochranná známka

V této části nebude pojednáno o právech náležejících vlastníkům ochranných známek, jelikož tato se shodují s právy, která přísluší vlastníkům národních ochranných známek, ale budou přiblíženy základní principy, na nichž komunitární ochranná známka spočívá.

1. Definice

Článek 1(1) nařízení č. 207/2009 uvádí, že KOZ je ochranná známka pro výrobky a služby, která je registrována v souladu s podmínkami uvedenými v nařízení a způsobem v nařízení stanoveným. Obecně vzato, KOZ má stejnou funkci jako ostatní ochranné známky, tzn., že se jedná o označení, které je schopno odlišit výrobky či služby jednoho subjektu od druhého.

2. Označení, která lze zapsat jako komunitární ochrannou známku

Podle článku 4 nařízení taková označení musí kumulativně splňovat dvě podmínky:

- 3) musí být graficky znázornitelná (zejména slova, včetně vlastních jmen, kresby, písmena, číslice, tvar výrobku nebo jeho balení) a
- 4) musí mít rozlišovací způsobilost.

Grafické znázornění může zahrnovat rozmanité možnosti. Kromě uvedeného mohou být jako KOZ zapsány i zvuky, protože je lze znázornit pomocí not, čímž je splněn předepsaný požadavek.

Nutnost rozlišovací způsobilosti je ustálený princip, podle něhož ochranné známky musí mít schopnost odlišit produkty a služby jednoho podniku od ostatních, aby mohly sloužit jako tzv. určovatel původu výrobků či služeb pocházejících z konkrétního zdroje. Znamka nemusí sdělovat přesné údaje o výrobcí. V tomto ohledu postačuje, že známka příslušným spotřebitelům umožňuje odlišit výrobky či služby, které označuje, od výrobků nebo služeb majících jiný původ a dospět k závěru, že veškeré takto označené výrobky či služby jsou vyrobeny, prodávány nebo poskytovány pod kontrolou vlastníka ochranné známky a tento je odpovědný za jejich kvalitu.

3. Vlastník KOZ

Podle článku 5 se vlastníkem KOZ může stát „jakákoli fyzická či právnická osoba včetně institucí zřízených na základě veřejného práva.“ Další podmínky či jinou specifikaci subjektů článek 5 neobsahuje.

4. Úřad

Nařízení č. 40/94, resp. 207/2009 ve svém článku 2 zřizuje Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu (Úřad – anglická zkratka OHIM = Office for Harmonization in the Internal Market), který má na starosti řízení související s registrací komunitárních ochranných

známek (a rovněž průmyslových vzorů). OHIM spravuje tzv. rejstřík komunitárních ochranných známek, který je přístupný pro veřejnost k nahlédnutí. Periodicky publikuje Věstník ochranných známek Společenství, v němž jsou obsaženy zejm. záznamy učiněné do Rejstříku KOZ, a Úřední věstník Úřadu obsahující především sdělení a informace obecné povahy vydané prezidentem Úřadu.

5. Registrační proces

Schéma registračního procesu komunitární ochranné známky:

- 1) podání přihlášky – podává se u:
 - a. Úřadu, nebo
 - b. národního úřadu průmyslového vlastnictví členského státu
- 2) průzkum pro formální náležitosti a absolutní důvody pro zamítnutí
- 3) rešerše
- 4) zveřejnění přihlášky
- 5) podání námitek:
 - a. odůvodněné – zamítnutí celé přihlášky nebo zúžení výrobků a služeb
 - b. neodůvodněné OHIM zamítne – přihláška pokračuje bodem 6
- 6) zápis

5.1 Přihláška

Přihlášky pro registraci KOZ mohou být podávány buď přímo Úřadu v Alicante nebo národnímu úřadu průmyslového vlastnictví v členském státě. Přihláška podaná k národnímu úřadu má stejný účinek jako kdyby byla podána ve stejný den k OHIM, ale národní úřad má povinnost postoupit OHIMu přihlášku do dvou týdnů po dni podání přihlášky.

Od 1. května 2004 je možné podat přihlášku KOZ i skrze Úřad průmyslového vlastnictví v Praze. Principy zmíněné v předchozím odstavci jsou zakotveny v § 49 zákona o ochranných známkách (zákon č. 441/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Za předání přihlášky OHIMu je nutno zaplatit Úřadu průmyslového vlastnictví úhradu nákladů spojených s přijetím a předáním přihlášky ve výši 500,- Kč.⁴

Každá přihláška pro individuální ochrannou známku podléhá základnímu poplatku 900,- EUR. Od 1. května 2009 došlo k úpravě tohoto poplatku na 1.050,- EUR, přičemž se již neplatí poplatek za zápis KOZ do rejstříku, jak tomu bylo do 30. dubna 2009. Dodatečný poplatek ve výši 150,- EUR se platí za každou třídu zboží či služeb přesahující tři třídy. Přihlášku lze rovněž podat elektronickou cestou a v takovém případě poplatek činil 750,- EUR, poplatek za dodatečné třídy výrobků nebo služeb zůstává stejný. Od 1. května 2009 činí poplatek za podání přihlášky KOZ elektronickou formou 900,- EUR.

⁴ § 14 odst. 1 prováděcího předpisu zákona o ochranných známkách (vyhláška uveřejněná pod č. 97/2004 Sb.).

Přihlašovatel KOZ, který podal starší přihlášku ve státě, jenž je členem Pařížské úmluvy na ochranu průmyslového vlastnictví, může uplatnit právo přednosti (prioritu) z oné přihlášky, pokud podal přihlášku KOZ během šesti měsíců poté, co podal přihlášku dřívější.

5.2 Průzkum

OHIM provede průzkum přihlášky, jestli splňuje předepsané formální náležitosti a zda neexistují absolutní důvody pro zamítnutí přihlášky. Absolutní důvody nemohou být až na několik výjimek zhojeny a vedou přímo k zamítnutí (odmítnutí) přihlášky. OHIM k nim přihlíží z úřední povinnosti (ex offio). Mezi absolutní důvody patří následující:

a) označení, která nesplňují podmínky článku 4, např.:

- druhová označení (počítač pro počítač)
- vůně - Soudní dvůr v rozsudku případu *Sieckmann* sice výslovně nevyločil vůni jako označení, které může tvořit ochrannou známku, ale žádný ze způsobů včetně jejich kombinace (název chemické látky, její chemický vzorec, kde lze získat vzorky této látky a slovní popis vůně) nesplňuje podmínky grafického znázornění
- zvukové známky zapsat lze, pokud jsou znázorněny pomocí not a dokáží odlišit výrobky a služby (*Shield Mark v Joost Kist*).

b) ochranné známky, které nemají rozlišovací způsobilost;

- rozlišovací způsobilost je typickým znakem ochranné známky. Proto, aby mohla známka sloužit svému účelu, musí určovat původ výrobku a musí být rozpoznána spotřebiteli jako takový určovatel, tzn. spotřebitelé rozliší výrobek pocházející od určitého podniku od výrobků jiných podniků. Nedostatek rozlišovací způsobilosti vykazuje například samostatné písmeno nebo číslice bez zvláštního grafického ztvárnění, jednoduché geometrické tvary (například čtverec, kruh) atp;
- barva sama o sobě postrádá rozlišovací charakter, ale může být zapsána jako ochranná známka tehdy, pokud užíváním získala rozlišovací způsobilost (rozsudek ve věci *Libertel*), obdobné se týká abstraktní kombinace barev (rozsudek v případě *Heidelberger Bauchemie*)
- na rozdíl od trojrozměrných známek, jež neztělesňují samotný výrobek, jsou problematické trojrozměrné ochranné známky, které reprezentují samotný výrobek, poněvadž jak mimo jiné konstatoval Soudní dvůr ve spojených věcech *Henkel v OHIM* (mycí tablety obdélníkového tvaru skládající se ze dvou barevných vrstev), je třeba přihlídnout k tomu, že vnímání relevantní veřejnosti trojrozměrných známek sestávajících z tvaru a barev samotného výrobku nemusí být stejné jako u dalších druhů známek, jež nejsou tvořeny tvarem samotného výrobku, přičemž čím více se tvar, pro něhož je o zápis žádáno, podobá tvaru dotyčného výrobku, tím větší je pravděpodobnost, že tento tvar postrádá rozlišovací způsobilost

c) pouhá popisnost, tj. ochranné známky tvořené výlučně označeními nebo údaji, které mohou v obchodě sloužit k označení druhu, jakosti, množství, účelu, hodnoty, zeměpisného původu nebo doby výroby výrobku či poskytnutí služby nebo jiných jejích vlastností

- př. extra, nonstop, last minute, ihned, ležák, prvotřídní, rozměry (mega, mini)
- ovšem označení popisné, které je ztvárněno v distinktivní grafické podobě (nikoli například jen písmeny v rámečku), rozlišovací způsobilost má a lze jej zapsat. Je-li známka tvořena kombinací několika prvků, z nichž každý sám o sobě by neměl rozlišovací způsobilost, může být přesto známka jako celek distinktivní
- soudní dvůr rozhodl, že označení BABY-DRY pro dětské plínky není popisné (*Procter & Gamble v OHIM*), naproti tomu v pozdějším rozsudku shledal označení DOUBLEMINT pro žvýkačky za popisné (*OHIM v Wrigley*)

d) ochranné známky tvořené výlučně označeními nebo údaji, jež se staly obvyklými v běžném jazyce nebo v poctivých a zavedených obchodních zvyklostech, např. Z (pro řidiče automobilů - začátečníky), web (pro internetové služby), trs hroznů (pro víno)

e) tvar výrobku, tj. označení tvořená výlučně: i) tvarem, který je dán samotnou povahou výrobku, ii) tvarem výrobku, nezbytným pro dosažení technického výsledku, iii) tvarem, který dodává výrobku podstatnou hodnotu, např. kostka másla

f) ochranné známky, jež jsou v rozporu s veřejným pořádkem nebo dobrými mravy, např. hanlivá slova

g) klamavost - ochranné známky, která je takové povahy, že může klamat veřejnost, například ohledně povahy, jakosti nebo zeměpisného původu výrobku nebo služby, např. ochranná známka, která uvádí, že sklo, pivo atd. pochází z České republiky, i když ve skutečnosti tomu tak není.

h) ochranné známky, k nimž nedaly příslušné orgány souhlas a které budou zamítnuty podle čl. 6 ter Pařížské úmluvy, tj. výsostné znaky, vlajky, jiné státní znaky zemí Pařížské unie, úřední zkušební, puncovní a záruční značky u nich zavedené, jakož i každá napodobení z hlediska heraldického.

i) ochranné známky obsahující jiné znaky, emblémy nebo erby, než ty, na které se vztahuje čl. 6 ter Pařížské úmluvy, a které představují zvláštní veřejný zájem, pokud příslušný orgán nedal souhlas k jejich zápisu

j) ochranné známky pro vína a lihoviny, které obsahují nebo se skládají ze zeměpisného určení původu, jež identifikuje vína a lihoviny, které takový původ nemají. Tento důvod byl přidán nařízením č. 3288/95, jež novelizuje nařízení č. 40/94. Důvodem bylo sladění komunitárního práva s článkem 23 TRIPS (Dohody o obchodních aspektech k právům duševního vlastnictví). Tento důvod pro odmítnutí zajišťuje ochranu veřejnosti před klamáním způsobeným nepravdivým uváděním původu vín a alkoholických nápojů.

k) konflikt ochranné známky se zeměpisným označením nebo označením původu pro zemědělské výrobky nebo potraviny.

Článek 7 odst. 1 písm. k) nařízení č. 207/2009 odkazuje na článek 13 nařízení Rady (ES) č. 510/2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských výrobků a potravin. Vzhledem k tomu, že toto nařízení již neplatí, aplikuje se též článek 13 a 14 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1151/2012 ze dne 21. listopadu 2012 o režimech jakosti zemědělských produktů a potravin. Podmínkou je, aby žádost o zápis takového zeměpisného označení či označení původu byla podána před přihláškou ochranné známky Společenství.

Pokud známka postrádá rozlišovací způsobilost (b), je popisná (c) nebo má výlučně obvyklý charakter v běžném jazyce (d), Úřad neodmítne zápis, pokud ochranná známka získala rozlišovací způsobilost ve vztahu k nárokovaným výrobkům a službám jejím užíváním.

5.3 Rešerše

Pokud přihláška splňuje všechny formální náležitosti a žádný absolutní důvod pro zamítnutí se neuplatní, následuje rešerše upravená v článku 38 nařízení č. 207/2009. Úřad připraví rešeršní zprávu Společenství, neboli komunitární rešeršní zprávu obsahující zapsané KOZ a přihlášky KOZ, které by mohly být základem pro vznesení námitek proti zápisu z relativních důvodů (viz výše). Úřad zašle kopii přihlášky KOZ centrálnímu úřadu průmyslového vlastnictví každého členského státu, který informoval Úřad o svém rozhodnutí provádět rešerši ve svém rejstříku ochranných známek ve vztahu k přihláškám KOZ. Vzhledem k časovému prodloužení registračního procesu kvůli rešerši a také proto, že rešerši v národních rejstřících neprovádí Německo a Itálie, dochází od 10. března 2008 ke změně. OHIM vypracuje pouze komunitární rešeršní zprávu, ale rešerše v národních rejstřících ochranných známek jsou prováděny pouze na žádost přihlašovatele a nikoli obligatorně jako dříve.

5.4 Relativní důvody pro zamítnutí přihlášky

To, jestli se některý z těchto důvodů uplatní, závisí pouze na tom, zda některý z oprávněných subjektů podá námitky založené na takovém důvodu. OHIM k nim tedy nepřihlíží ex offo a ani z hlediska nich neprovádí průzkum přihlášky.

Během tří měsíců poté, co je přihláška zveřejněna, zainteresované strany, zejm. vlastníci starších (dřívějších) známek nebo osoby jimi zmocněné, mají právo vznést námitky proti zápisu z určitých důvodů (relativní důvody). Poplatek za vznesení námitek činí 350,- EUR. Staršími známkami se s ohledem na uplatněné právo přednosti rozumí:

a) zapsané známky následujících druhů s dřívějším datem podání než je datum podání pro přihlašovanou KOZ:

1. komunitární ochranné známky;
2. známky v členských zemích EU;

3. známky zapsané na základě madridského systému (Madridské dohody nebo Protokolu k ní) s účinky v členském státě. Jedná se o ochranné známky, které na základě mezinárodního zápisu platí v těch členských zemích, které byly v přihlášce pro tento zápis určeny, a v nichž ochrana nebyla zamítnuta;

4. známky zapsané v rámci madridského systému s účinky v Unii. Jde o ochranné známky, které jsou předmětem mezinárodního zápisu, kdy v přihlášce pro tento zápis bylo jako území určeno ES (EU) a ochrana pro tento region nebyla zamítnuta. Tato čtvrtá kategorie známek byla do nařízení č. 40/94, resp. 207/2009 inkorporována prostřednictvím nařízení č. 1992/2003 jakožto jeden z důsledků přistoupení Evropského společenství k Protokolu k Madridské dohodě o mezinárodním zápisu ochranných známek s účinností od 1. října 2004;

- b) přihlášené ochranné známky uvedené v bodu 1.-4. za podmínky, že budou zapsány,
- c) známky, které jsou k datu podání přihlášky pro KOZ v členském státě všeobecně známé.

Důvody pro námitkové řízení z hlediska vztahu mezi pozdějšími a staršími známkami jsou následující:

- 1) přihlášená (pozdější) známka je identická se starší známkou a zboží či služby, pro které má být přihlášená známka zapsána, jsou shodné s výrobky či službami spojenými s dřívější ochrannou známkou. Žádná pravděpodobnost záměny nemusí být přítomna.
- 2) Shodnost či podobnost známek a výrobků nebo služeb způsobuje pravděpodobnost záměny mezi spotřebiteli na území, kde je dřívější ochranná známka chráněna. Pravděpodobnost záměny zahrnuje pravděpodobnost asociace, tzn., že jde o situaci, kdy lidé, kteří narazí na výrobky nebo služby, jež nesou pozdější ochrannou známku, si ji budou spojovat se starší známkou.

Shodnost či podobnost známek se posuzuje podle tří základních kritérií, a to vizuálního, zvukového (fonetického) a významového (sémantického). Pro závěr o existenci pravděpodobnosti záměny může postačovat podobnost jen z hlediska jediného z uvedených kritérií.

Interpretaci pojmu pravděpodobnost záměny se dlouhodobě zabývá Soudní dvůr, a to jak v prejudiciálních řízeních, tak i v rámci řízení o přezkumu rozhodnutí Úřadu, potažmo Tribunálu. Vzhledem k formulační shodnosti směrnice a Nařízení KOZ ohledně pravděpodobnosti záměny má judikatura Soudního dvora stejný význam pro posuzování této otázky jak na národní, tak unijní úrovni. Rozhodnutí týkající se článku 4 odst. 1 písm. b) směrnice lze tedy aplikovat na článek 8 odst. 1 písm. b) Nařízení č. 207/2009 a naopak. Jedním z prvních významných rozhodnutí Soudního dvora v této otázce je *SABEL v Puma*, v němž se tento soud zabýval výkladem pojmu "pravděpodobnost asociace" dle článku 4 odst. 1 písm. b) in fine směrnice. Soudní dvůr v bodu 18 tohoto rozhodnutí uvádí, že z formulace článku 4 odst. 1 písm. b) směrnice plyne, že koncept "pravděpodobnosti asociace" není alternativou k "pravděpodobnosti záměny", ale slouží k vymezení jejího rozsahu. pravděpodobnost záměny musí být posuzována globálně s ohledem na veškeré faktory relevantní pro okolnosti případu, přičemž při posuzování zrakové, zvukové a významové podobnosti předmětných známek se vychází z dojmu, který ochranné známky vyvolávají, kdy je třeba brát zřetel zejména na jejich distinktivní a dominantní prvky. Rozhodující roli při globálním posouzení pravděpodobnosti záměny hraje vnímání známek ze strany relevantní veřejnosti ve vztahu k daným výrobkům nebo službám. Průměrný spotřebitel obvykle vnímá známku jako celek a nezkoumá její různé detaily.

Na případ *SABEL v Puma* navázal Soudní dvůr v rozhodnutí *Canon v Metro-Goldwyn-Mayer*. Soudní dvůr se mimo jiné zabýval tím, zda podobnost výrobků nebo služeb a rozlišovací charakter starší známky (zejména její dobré jméno, resp. pověst) mají být při posuzování

pravděpodobnosti záměny brány v úvahu společně nebo nezávisle bez jakémukoli přihlídnutí k distinktivnímu charakteru starší známky včetně její pověsti. S ohledem na ustanovení bodu 10 preambule směrnice a předchozí rozhodnutí případu *Puma* Soudní dvůr dospěl k závěru, že při posuzování pravděpodobnosti záměny je třeba vycházet ze vzájemné závislosti podstatných faktorů, zejména podobnosti ochranných známek a zboží či služeb.⁵ Nižší stupeň podobnosti výrobků nebo služeb tedy může být vyvážen vyšším stupněm podobnosti mezi ochrannými známkami a naopak. Navíc podle rozhodnutí *Puma* také platí, že čím vyšší je rozlišovací způsobilost starší známky, tím větší je nebezpečí záměny. Známky s vysokým rozlišovacím charakterem jako takovým nebo získaným na základě pověsti na trhu požívají širší ochrany než známky s menším distinktivním charakterem. Je však nutno zdůraznit, že i když je známka shodná s jinou známkou mající vysokou rozlišovací způsobilost, je stále třeba předložit důkazy o podobnosti výrobků a služeb.⁶

Za zmínku dále stojí rozhodnutí *Lloyd Schuhfabrik Meyer & Co. v Klijsen Handel*. Německá společnost Lloyd vlastní známku "Lloyd" zapsanou mimo jiné pro boty žádala po belgické společnosti Klijsen zákaz užívání známky "Loint's" pro shodné výrobky z důvodu sluchové podobnosti obou známek. Soudní dvůr v rámci prejudiciálního řízení dospěl k závěru o potřebě přihlídnout k tomu, že průměrný spotřebitel má jen zřídka možnost učinit přímé porovnání různých známek, ale musí se spolehnout na svůj neúplný obraz o nich, který si zachoval ve své mysli.⁷ Soudní dvůr rozhodl, že pouhá sluchová podobnost mezi ochrannými známkami může zakládat pravděpodobnost záměny.

Kromě shodnosti nebo podobnosti označení se musí také posoudit identita či podobnost výrobků a služeb. Vodítko, jak se má při komparaci postupovat, dal Soudní dvůr ve věci *Canon*. Je třeba opět brát v úvahu vztahující se k daným výrobkům a službám, kam spadá mimo jiné jejich povaha, koncoví uživatelé, způsob jejich užití a zda si navzájem konkurují nebo se doplňují.

Starším ochranným známkám s dobrým jménem je poskytována vyšší ochrana, kdy jejich vlastníci mohou podat námitky proti shodným nebo podobným pozdějším přihláškám ochranných známek pro výrobky či služby, které nejsou identické či podobné těm, pro něž je známka s dobrým jménem zapsána, pokud by užívání přihlašovaného označení nepoctivě těžilo z rozlišovací způsobilosti nebo dobrého jména starší ochranné známky nebo jim bylo na újmu.

Námitky mohou podat také vlastníci starších práv, tj. nezapsaných ochranných známek a jiných označení užívaných na trhu větším než jen místního významu (např. obchodní firma) platných v členských státech Unie.

5.5 Zápis a obnova

Když přihláška splní veškeré náležitosti předepsané v nařízení a nebyly podány námitky či tyto byly zamítnuty v konečném rozhodnutí, ochranná známka je zaregistrována jako KOZ. Zápis trvá po dobu deseti let. Musí být obnoven šest měsíců před každým uplynutím deseti let.

⁵ bod 22 rozsudku *Canon*

⁶ odstavec 22

⁷ odstavec 26

Poplatek za zápis byl 850,- EUR, přičemž jak uvedeno výše, od 1. května 2009 se tento poplatek ruší. Přihlašovatel musel tudíž zaplatit dohromady 1750,- EUR, resp. 1600,- EUR (při podání přihlášky elektronickou cestou) za podání přihlášky a za registraci. Od 1. května 2009 se platí 1.050,- EUR, resp. 900,- EUR. Poplatek za obnovení činí 1500,- EUR, resp. 1350,- EUR.

6. Neplatnost komunitární ochranné známky

Po zápisu KOZ lze podat návrh na prohlášení takové známky za neplatnou. Důvody jsou rovněž absolutní a relativní. Absolutní důvody jsou shodné s těmi pro zamítnutí (přistupuje navíc podání přihlášky ve zlé víře), což platí i pro relativní důvody (je pouze rozšířen okruh starších práv, na základě nichž lze návrh pro prohlášení neplatnosti podat).

7. Zrušení komunitární ochranné známky

Kromě prohlášení KOZ za neplatnou ji lze na základě návrhu zrušit z určitých důvodů, např. neužívání známky po dobu pěti let, známka se stala druhovou atp. (článek 51 nařízení č. 207/2009).

8. Dispozice s komunitární ochrannou známkou

Vlastník KOZ ji může převést na jiný subjekt (článek 17 nařízení č. 207/2009) či k jejímu užívání udělit licenci (článek 22). Licence se může vztahovat buď na všechny výrobky či služby nebo jen jejich část, stejně tak na celé území EU nebo pouze na některé členské státy.

KOZ může být poskytnuta jako zástava a sloužit tak k zajištění závazku nebo může být předmětem věcných práv (článek 19).

KOZ může být předmětem exekuce. Rovněž tvoří součást majetkové podstaty v rámci insolvenčního řízení.

Vše výše uvedené se týká i samotných přihlášek KOZ.

9. Přistoupení EU k Madridskému protokolu

Členem Protokolu (narozdíl od Dohody) se může stát mezivládní organizace, jakou je např. Evropské společenství (ES, resp. EU).

Bývalé ES přijalo nařízení č. 1992/2003, kterým se mění nařízení č. 40/94, aby nabylo účinku přistoupení ES k Madridskému protokolu a bylo tak umožněno propojení Madridského systému se systémem komunitární ochranné známky. Zmíněné nařízení vložilo do nařízení o ochranné známce Společenství novou část XIII.

Účinky přistoupení a propojení nastaly dne 1. října 2004. Od uvedeného data je možné podat přihlášku pro mezinárodní zápis ochranné známky podle Madridského protokolu na základě podané přihlášky pro KOZ či již zapsané KOZ. Rovněž subjekty ze smluvních stran,

jež jsou členy Madridského protokolu, mohou v přihlášce pro mezinárodní zápis ochranné známky určit ES jako celek a pokud Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu (dále jen Úřad nebo OHIM) neodmítne ochranu přihlašovanému označení, bude se vztahovat na všech 27 členských států ES jako kdyby byla přihláška podána přímo k Úřadu.

Příslušné poplatky jsou placeny Mezinárodnímu úřadu v Ženevě ve švýcarských francích a nelze je platit prostřednictvím Úřadu. Následně jsou uvedeny pouze ty poplatky, které souvisí s designací ES (EU). Individuální poplatky, jež platí přihlašovatel, který určil ES (EU) nebo vlastník mezinárodního zápisu, který určil ES (EU) následně:

- 1111,- CHF pro individuální známku do tří tříd výrobků a služeb
- 192,- CHF za každou další třídu
- 1533,- CHF pro obnovu individuální známky
- 511,- CHF pro obnovu za každou další třídu přesahující tři

Poplatek za podání mezinárodní přihlášky na základě přihlášené či zapsané KOZ je 300,- EUR. Tato částka se platí přímo Úřadu.

III. 5. OZNAČENÍ PŮVODU A ZEMĚPISNÁ OZNAČENÍ

a) Základní pojmy týkající se označení původu a zeměpisných označení

Označení původu výrobků má v mezinárodním obchodním styku velmi významnou úlohu. Každý obchodník se musí zajímat o to, odkud pochází zboží, které je předmětem jím prováděné obchodní transakce. V tomto případě však nemáme na mysli určení místa expedice zboží, které by mělo být patrné z dokumentů zboží provázejících. Zde nám jde o informaci o místě původu zboží, která vedle obchodníka zajímá také spotřebitele. Na příklad nečekaně nízká cena zboží může signalizovat jeho špatnou kvalitu, která se projeví až později. Údaj o původu zboží může toto podezření potvrdit, je-li určitá země v daném případě známá jako producent levného, ale nekvalitního zboží. Někdy je naopak cílevědomě vyhledáváno zboží pocházející z určité oblasti.

Označení původu lze obecně vymezit jako *označení zeměpisné oblasti, odkud výrobek pochází*. Účelem tohoto označení není na rozdíl od ochranných známek identifikace jednotlivého výrobce, ale odlišení výrobků různých výrobců téže zeměpisné oblasti od výrobků jiných, tedy pocházejících odjinud. Jako obecnější pojem se používá "**zeměpisná označení**", a to v plurálu, neboť tato označení jsou dvojího druhu.

1. Předně jde o prostý **údaj o původu výrobku**, který přímo na výrobku nebo častěji na jeho obalu sděluje, kde byl daný výrobek vyroben. Tento údaj má pouze informativní povahu a může ho použít kterýkoli výrobce na kterékoli zboží. Zpravidla se uvádí

země, někdy město či jiné místo. Nejčastěji se používá formulace "Vyrobeno v ..." ("Made in ..."). Některé státy používají jiné formulace, např. "Produit suisse", "Swiss made" ("švýcarský výrobek"). U piv se používá označení "Brewed in ...", "Brassé en..." ("Vařeno v ...").

U některých výrobků má pro spotřebitele význam i informace o tom, kde byl výrobek balen. Je to opět především u nápojů: "Plněno v ..." ("Bottled in ..." [do lahví], "Canned in ..." [do plechovek]), "Mise en bouteille dans le domaine" ("Plněno do lahví přímo ve vinařské oblasti"), což je typické označení pro francouzská vína. Některé státy označují své exportní výrobky údajem přímo v jazyce státu určení takto: "Importé d'Allemagne" ("Dovezeno z Německa").

Uvedené označení se v angličtině a francouzštině uvádí jako "indication of source" ("indication de source"), což se do češtiny překládá jako "**údaj o původu**", abychom je odlišili od skutečného **označení původu** ("appellation of origin", "appellation d'origine"). *Údaj o původu zboží* (na rozdíl od označení původu) *není chráněn jako průmyslové právo* a jeho zneužívání může být postiženo jen jako nekalosoutěžní jednání (typicky jako klamání spotřebitele).

2. Označení původu v tomto druhém smyslu znamená skutečné označení výrobku, nejen údaj o tom, odkud pochází. Je výrazem určité **souvislosti mezi výrobkem a prostředím, v němž vznikl**, a proto představuje určitou hodnotu, kterou se takto označené zboží vyznačuje. Je označením **geografické oblasti, odkud výrobek pochází**, přičemž *jeho jakost nebo znaky jsou dány výlučně nebo v převážné míře prostředím této oblasti*. Rozhodující může být činitel přírodní (víno, sýry), lidský (tradice a zručnost - výrobky ze skla), případně obojí (keramika).

Označení původu v tomto smyslu je průmyslovým právem a jako takové je chráněno. K tomu ovšem musí splňovat tyto podmínky:

- je *zeměpisným názvem*, tedy *geografickým označením* země, oblasti, místa nebo jinak vymezeného zeměpisného celku,
- je *názvem obecně známým*, a to buď ve veřejnosti (mezi spotřebiteli) nebo v odborných kruzích,
- označuje výrobek, který má určité *charakteristické vlastnosti nebo jakost danou zeměpisnými podmínkami místa vzniku*.

Jen ta označení původu, která splňují uvedené podmínky, mohou být zapsána do rejstříku a tím získat průmyslově právní ochranu.

Česká vnitrostátní úprava označení původu a zeměpisných označení je obsažena v zákoně č. 452/2001 Sb., který je v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1151/2012 ze dne 21. listopadu 2012 o režimech jakosti zemědělských výrobků a potravin. Uvedené nařízení derogovalo nařízení č. 510/2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských výrobků a potravin. Platí zde registrační princip - ochrana se poskytuje na základě zápisu do rejstříku označení původu a zeměpisných označení, který vede Úřad průmyslového vlastnictví. Podmínkou zápisu je, že kvalita nebo vlastnosti výrobku jsou dány výlučně nebo převážně geografickým prostředím původu či je lze tomuto původu alespoň přičíst. Přihlášku podává sdružení výrobců nebo zpracovatelů, příp. jednotlivá fyzická nebo právnická osoba, pokud jako jediná v době podání žádosti na daném území vyrábí, zpracovává a připravuje zboží (výjimečná situace). Doba ochrany není časově omezená.

Porušování označení původu a zeměpisných označení lze postihovat na základě zvláštní ochrany poskytované národními právními předpisy, a také jako nekalosoutěžní

jednání podle obecných předpisů. Spory většinou spočívají v tom, že porušitel považuje označení původu za vžitě druhové označení pro výrobky určitého typu nebo určité jakosti, jako např. víno šampaňské, koňak apod.

Příklady tuzemských označení původu jsou žatecký chmel, olomoucké tvarůžky, třeboňský kapr, české sklo, jablonecká bižuterie, karlovarský porcelán.

b) Mezinárodní smlouvy upravující zeměpisná označení

PAŘÍŽSKÁ UNIJNÍ ÚMLUVA

Pařížská unijní úmluva obsahuje jen velmi obecnou úpravu, která je vlastně rámcem národních úprav. Podle jejího článku 10 každý smluvní stát musí přijmout účinná právní opatření proti používání falešných údajů o původu zboží a falešných nebo nepravdivých označení původu zboží nebo údajů o výrobcí (údaj o zeměpisném prostředí původu zboží). Úmluva vyžaduje, aby členské státy činily všemožná opatření k zabránění používání falešných údajů, včetně zabavování takto označených výrobků.

MADRIDSKÁ DOHODA O POTLAČOVÁNÍ FALEŠNÝCH NEBO KLAMAVÝCH ÚDAJŮ O PŮVODU ZBOŽÍ

Tato dohoda byla sjednána na stejné konferenci a ve stejný den jako Madridská dohoda o mezinárodním zápisu známek, tedy 14. dubna 1891. Revidována byla v letech 1911 (Washington), 1925 (Haag), 1934 (Londýn), 1958 (Lisabon) a 1967 (Stockholm). Česká republika je smluvní stranou.

Dohoda se vztahuje na výrobky, označené falešným nebo klamavým údajem o původu, uvádějícím přímo nebo nepřímo smluvní stát nebo místo v tomto státu jako místo původu zboží. Rozvádí tak článek 10 Pařížské unijní úmluvy. Uvedené výrobky musí být při dovozu zabaveny, nebo alespoň musí být jejich dovoz zakázán, případně uplatněny další sankce. Dohoda zakazuje veškerou reklamu obsahující údaje, které jsou s to oklamat veřejnost pokud jde o původ zboží. Dohoda se nevztahuje na údaje, při nichž se používá názvů, které se staly názvy druhovými.

LISABONSKÁ DOHODA NA OCHRANU OZNAČENÍ PŮVODU A O JEJICH MEZINÁRODNÍM ZÁPISU

Lisabonská dohoda byla uzavřena dne 31. října 1958, revidována v roce 1967 ve Stockholmu a změněna v roce 1979. Česká republika je smluvní stranou.

Cílem dohody je zajistit ochranu označení původu. To je definováno v článku 2 dohody jako "zeměpisný název země, regionu nebo místa, určující výrobek který odtud

pochází, přičemž kvalita nebo vlastnosti tohoto výrobku jsou výlučně nebo z větší části dány zeměpisným prostředím, a to jeho faktory přírodními a lidskými". Porušením je neoprávněné užití označení, a to i s dovětkem "typ", "způsob", "druh", "imitace" apod. (např. "sýr typu camembert").

Tato označení původu jsou zapisována do rejstříku vedeného Mezinárodním úřadem v Ženevě, a to na žádost příslušného úřadu smluvního státu. Mezinárodní úřad notifikuje tyto zápisy všem smluvním stranám, které mohou do jednoho roku od této notifikace odmítnout ochranu tohoto označení původu odůvodněným prohlášením, přičemž proti tomuto odmítnutí se může žadatel bránit stejnými právními prostředky jako příslušníci dané země. Nestane-li se tak, jsou smluvní státy povinny zajišťovat ochranu zapsaného označení původu tak dlouho, dokud je chráněno v zemi původu. Podmínkou mezinárodního zápisu je předchozí zápis národní ve státě původu.

K 1. lednu 2013 bylo mezinárodně zapsáno 803 označení původu (z toho Francie 509 a ČR 75). Není to mnoho, neboť mezi 27 smluvními státy jsou z nejvyspělejších pouze dva (Francie a Itálie).

Spolehlivou mezinárodní ochranou označení původu jsou především dvoustranné dohody. Bývalá ČSSR je uzavřela se Švýcarskem, Rakouskem a Portugalskem.

c) Ochrana označení původu a zeměpisných označení a zaručených tradičních specialit v rámci Evropské unie

Ochrana označení původu a zeměpisných označení v Evropské unii

V EU existuje unijní ochrana zeměpisných označení a označení původu pro tři skupiny produktů: 1) zemědělské výrobky a potraviny, 2) vína a 3) lihoviny. U zemědělských výrobků a potravin je poskytována ochrana také zaručeným tradičním specialitám a v případě vín tradičním názvům.

Rozdíl mezi národní (českou), mezinárodní a unijní úpravou zeměpisných označení a označení původu tkví v tom, že národní a mezinárodní úprava neomezuje výrobky, na něž se ochrana vztahuje, kdežto unijní systém poskytuje ochranu pouze ve vztahu k zemědělským výrobkům a potravinám (dále také jako „produkt“ nebo „výrobek“) a dále vínům a lihovinám.

Ochrana označení, kterou lze získat na celém území EU, vyplývá z těchto nařízení:

nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1151/2012 ze dne 21. listopadu 2012 o režimech jakosti zemědělských výrobků a potravin

nařízení Rady (ES) č. 479/2008 ze dne 29. dubna 2008 o společné organizaci trhu s vínem, o změně nařízení (ES) č. 1493/1999, (ES) č. 1782/2003, (ES) č. 1290/2005 a (ES) č. 3/2008 a o zrušení nařízení (EHS) č. 2392/86 a (ES) č. 1493/1999

nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 110/2008 ze dne 15. ledna 2008 o definici, popisu, obchodní úpravě, označování a ochraně zeměpisných označení lihovin a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 1576/89

O zápisu označení pro výše uvedené produkty rozhoduje v konečné fázi Komise. OHIM v řízeních o zápisu nehraje žádnou roli.

Všechna nařízení upravují také výluky ze zápisu, mezi něž typicky patří druhovost (označení se stalo v EU běžným názvem daného výrobku), homonymnost (pokud by byli spotřebitelé uváděni v omyl) a konflikt s ochrannou známkou, která má dobré jméno nebo je proslulá, pokud by zápis označení mohl vyvolat omyl na straně spotřebitelů ohledně skutečného původu výrobku. V případě označení pro zemědělské výrobky a potraviny se ještě jedná o shodu s odrůdou rostlin nebo plemene zvířat schopnou vyvolat u spotřebitelů omyl ve vztahu k původu produktu.

Nařízení také ukládají členským státům určit kontrolní orgány kontrolující dodržování podmínek pro daná označení, přičemž stanoviska těchto orgánů hrají roli například i při řízení o zápisu těchto označení. Dle ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 52/2001 Sb. mezi tyto orgány patří Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Státní veterinární správa nebo Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský.

Níže bude pojednáno o hlavních rysech předmětné právní úpravy.

I. Zemědělské výrobky a potraviny

Právní rámec pro ochranu označení původu a zeměpisných označení a zaručených tradičních specialit týkajících se zemědělských výrobků a potravin je dán na základě nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1151/2012 ze dne 21. listopadu 2012 *o režimech jakosti zemědělských výrobků a potravin*. Toto nařízení vstoupilo s výjimkou několika málo ustanovení (viz níže) v účinnost dne 3. ledna 2013. Tímto nařízením došlo ke zrušení předchozí právní úpravy, a to:

- nařízení Rady (ES) č. 510/2006 ze dne 20. března 2006 *o ochraně zeměpisných označení a označení původu pro zemědělské výrobky a potraviny*, kterým bylo nahrazeno stejnojmenné nařízení Rady (EHS) č. 2081/92 ze dne 14. července 1992
- nařízení Rady (ES) č. 509/2006 ze dne 20. března 2006 *o zemědělských výrobcích a potravinách, jež představují zaručené tradiční speciality*.

Podstata předmětné ochrany zůstává shodná, nicméně toto nařízení přináší určité změny mimo jiné v řízení o žádostech o zápis.

Dané nařízení je jednou ze součástí legislativního balíčku týkajícího se jakosti zemědělských produktů, který Evropská komise připravila v roce 2010.

a) Zeměpisná označení a označení původu

1. Podstata

Označením původu (angl. Appellation of origin, designation of origin) se ve smyslu uvedeného nařízení rozumí název, který identifikuje produkt pocházející z určitého místa či regionu nebo ve výjimečných případech z určité země, jehož jakost nebo vlastnosti jsou zásadně nebo výlučně dány konkrétním zeměpisným prostředím s jeho vlastními přírodními a

lidskými činiteli a u něhož všechny fáze produkce (tj. výroba, zpracování a příprava) probíhají ve vymezené zeměpisné oblasti.

Za zeměpisné označení (angl. Geographical indication) se považuje název, který identifikuje produkt pocházející z určitého místa, regionu nebo země, jehož danou jakost, pověst nebo jiné vlastnosti lze přičíst především jeho zeměpisnému původu a u něhož alespoň jedna z fází produkce probíhá ve vymezené zeměpisné oblasti.

Z právě uvedeného vymezení příslušných dvou pojmů vyplývá, že pro označení původu se vyžaduje úzká spjatost vlastností zemědělského výrobku či potraviny s daným územím na rozdíl od zeměpisného označení, u něhož tato vazba nemusí být tolik těsná.

2. Žádost o zápis do rejstříku

Žádost o unijní ochranu označení původu a zeměpisných označení se může týkat jak zeměpisné oblasti v členském státě, tak i mimo EU. V prvním případě se žádost podává v konkrétním členském státě, přičemž pokud se tato oblast nachází v České republice, podává se žádost k Úřadu průmyslového vlastnictví (§ 19 odst. 1 zákona č. 452/2001 Sb., o ochraně zeměpisných označení a označení původu a o změně zákona o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů). Žádosti pocházející z nečlenských zemí se podávají buď přímo Komisi nebo prostřednictvím institucí dané třetí země. Název oblasti nacházející se ve třetí zemi musí být v tomto státě chráněn.

Žádost může podat:

- seskupení (tj. sdružení složené převážně z producentů nebo zpracovatelů stejného produktu), které se zabývá produkty, jejichž název má být zapsán,
- jednotlivá fyzická nebo právnická osoba, pokud je jediným producentem, který chce žádost podat, a pokud jde o chráněná označení původu a chráněná zeměpisná označení, vymezená zeměpisná oblast má charakteristiky, které jsou zjevně odlišné od charakteristik sousedních oblastí, nebo se vlastnosti daného produktu liší od vlastností produktů produkovaných v sousedních oblastech. To, že by žádost podávala jediná fyzická osoba, bude v praxi spíše výjimečné.

Žádost může podat i několik seskupení z členských států nebo třetích zemí jako žádost společnou.

Žádost pro zápis označení původu nebo zeměpisného označení zemědělských výrobků nebo potravin musí kromě dalších podkladů obsahovat ještě tzv. specifikaci produktu. Mezi náležitosti specifikace patří, například název, který má být chráněn jako označení původu nebo zeměpisné označení, popis produktu (včetně fyzikálních, chemických, mikrobiologických vlastností atp.), vymezení zeměpisné oblasti, důkazy prokazující původ z vymezené zeměpisné oblasti, údaj potvrzující souvislost mezi jakostí nebo vlastnostmi zemědělského výrobku či potraviny a zeměpisným prostředím (týká se označení původu), nebo je-li to vhodné, souvislost mezi určitou jakostí, pověstí nebo jinou vlastností zemědělského výrobku nebo potraviny a zeměpisným původem (týká se zeměpisných označení).

3. Přezkum žádosti v členském státě a námitkové řízení

Členský stát, resp. jeho úřad přezkoumá, zda je žádost oprávněná a splňuje podmínky stanovené nařízením. Následně žádost zveřejní za účelem možnosti podání námitek ze strany fyzických a právnických osob s oprávněným zájmem z tohoto členského státu. Nařízení

nestanovuje konkrétní délku lhůty pro podání námitek, má se jednat o lhůtu přiměřenou. Pro namítající osoby z České republiky činí tato lhůta tři měsíce od zveřejnění žádosti ve věstníku Úřadu průmyslového vlastnictví (§ 21 odst. 1 zákona č. 452/2001 Sb.). Námitky musí být odůvodněny a musí obsahovat důkazy o tom, že označení, které je předmětem žádosti, nespĺňuje podmínky stanovené nařízením. Jestliže jsou námitky oprávněné, Úřad průmyslového vlastnictví žádost zamítne.

Pokud má členský stát za to, že žádost splňuje podmínky stanovené v nařízením, a to i přes podané námitky, může žádosti vyhovět a předat ji spolu s příslušnými dokumenty Komisi, kterou informuje o přípustných námitkách od osob, které dané výrobky uváděly na trh v souladu s právem a používaly daný název nepřetržitě po dobu nejméně pěti let před zveřejněním žádosti. Členský stát dále zveřejní rozhodnutí o vyhovění žádosti a umožní proti němu podat ze strany osob s oprávněným zájmem odvolání. Podle ustanovení § 22 zákona č. 452/2001 Sb. Úřad průmyslového vlastnictví vydá rozhodnutí o postoupení žádosti Komisi, proti němuž lze podat rozklad.

Členský stát rovněž zveřejní specifikaci a zajistí přístup k ní elektronickou cestou.

4. Přezkum žádosti komisí

Komise rovněž žádost přezkoumá, zda je oprávněná a splňuje podmínky stanovené nařízením, přičemž přezkum by neměl trvat déle než šest měsíců s tím, že v případě překročení této lhůty je Komise povinná informovat žadatele o důvodech prodlání. Podle předchozí právní úpravy činila tato – spíše pořádková – lhůta 12 měsíců a neobsahovala povinnost pro Komisi informovat o důvodech jejího překročení. Komise každý měsíc zveřejní seznam názvů, které jsou předmětem žádostí o zápis, a datum předložení těchto žádostí Komisi.

Dospěje-li Komise k závěru, že jsou splněny podmínky stanovené nařízením, v Úředním věstníku zveřejní tzv. jednotný dokument, který je jednou z nutných součástí žádosti, a odkaz na zveřejnění specifikace; jinak žádost formou prováděcího aktu zamítne.

Pokud Komise neobdrží žádné přípustné námitky, zapíše název na základě prováděcího aktu do rejstříku. Zápis do rejstříku se zveřejní v Úředním věstníku.

5. Námitky

Do tří měsíců ode dne zveřejnění jednotného dokumentu a odkazu na zveřejnění specifikace může každý členský stát nebo třetí země nebo fyzická či právnická osoba mající oprávněný zájem (kromě osoby z členského státu, z něhož byla žádost podána) vznést u Komise námitky proti navrhovanému zápisu, které musí do dvou měsíců odůvodnit. Námitky lze podat z taxativně vymezených důvodů, například nesplnění podmínek pro vymezení označení původu či zeměpisného označení, název je druhový, jde o konflikt s názvem odrůdy rostlin či plemene zvířat, ochrannou známkou atp.

Komise vyzve namítajícího a žadatele, aby po dobu maximálně tří měsíců vedli příslušné konzultace za účelem dosažení dohody.

Nedosáhnou-li zúčastněné strany po příslušných konzultacích dohody, rozhodne o námitkách Komise. Rozhodnutí komise se zveřejní v Úředním věstníku.

6. Účinky zápisu a jeho ochrana

Zápis označení původu nebo zeměpisného označení do rejstříku chráněných označení původu a chráněných zeměpisných označení vedeného Komisí má v členských zemích stejné účinky jako zápis takových označení do národních rejstříků.

Chráněná označení původu a chráněná zeměpisná označení je oprávněn používat každý subjekt, který uvádí na trh výrobek, který vyhovuje odpovídající specifikaci.

Zapsané názvy jsou chráněny proti:

- a) jakémukoli přímému či nepřímému obchodnímu použití zapsaného názvu pro produkty, na které se zápis nevztahuje, pokud jsou tyto produkty srovnatelné s produkty zapsanými pod tímto názvem nebo pokud je při používání tohoto názvu využívána pověst chráněného názvu, včetně případů, kdy jsou tyto produkty používány jako přísada;
- b) jakémukoli zneužití, napodobení nebo připomenutí, a to i tehdy, je-li uveden skutečný původ produktů nebo služeb nebo je-li chráněný název přeložen nebo doprovázen výrazy jako "druh", "typ", "způsob", "jak se vyrábí v", "napodobenina" nebo podobnými výrazy, včetně případů, kdy jsou tyto produkty používány jako přísada;
- c) jakémukoli jinému nepravdivému nebo zavádějícímu údaji o provenienci, původu, povaze nebo základních vlastnostech produktu, který je použit na vnitřním nebo vnějším obalu, na reklamních materiálech nebo na dokladech týkajících se daného produktu, jakož i proti použití obalů, které by mohly vyvolat mylný dojem, pokud jde o původ produktu;
- d) všem ostatním praktikám, které by mohly spotřebitele uvést v omyl, pokud jde o skutečný původ produktu.

7. Zrušení zápisu

Komise z vlastní iniciativy nebo na základě podnětu od třetí osoby s oprávněným zájmem může formou prováděcího aktu zrušit zápis z těchto dvou taxativních důvodů:

- a) pokud není zajištěn soulad s podmínkami specifikace;
- b) pokud po dobu nejméně sedmi let není na trh uveden žádný produkt nesoucí označení dané chráněné označení původu nebo dané chráněné zeměpisné označení.

Komise může také zápis zrušit na žádost producentů produktu uváděných na trh pod zapsaným názvem.

b) ZARUČENÉ TRADIČNÍ SPECIALITY (Traditional Specialty Guaranteed)

Zemědělské výrobky a potraviny s atributem tradičnosti požívají v rámci EU ochrany stanovené nařízením.

Výrazem „tradiční“ se rozumí prokázané používání na domácím trhu po dobu, jež umožňuje předávání mezi generacemi, přičemž se jedná o dobu v délce minimálně 30 let.

Podle článku 18 nařízení může být název zapsán jako zaručená tradiční specialita, pokud popisuje konkrétní výrobek nebo potravinu, jež:

- a) jsou výsledkem způsobu produkce, zpracování nebo složení odpovídajících tradičním postupům pro dotýčný produkt či potravinu nebo
- b) jsou vyrobeny ze surovin nebo přísad, které jsou tradičně používány.

Takový název musí být navíc buď tradičně používán jako název konkrétního produktu, nebo označovat jeho tradiční povahu nebo specifickou vlastnost (kterou se jasně odlišuje od jiných podobných výrobků stejné kategorie).

Specifikace, která je součástí žádosti o zápis, musí obsahovat název navržený k zápisu v příslušných jazykových zněních, popis produktu (jeho vlastnosti dokládající jeho specifickou povahu), popis metody produkce a hlavní prvky vytvářející tradiční povahu výrobku.

Řízení o žádostech o zápis zaručené tradiční speciality má obdobný charakter a průběh jako v případě žádostí o registraci chráněných označení původu a zeměpisných označení.

V případě zaručených tradičních specialit se nejedná o spjatost s vymezeným územím, ale o zvláštní charakter daného zemědělského výrobku nebo potraviny.

Komise vede rejstřík chráněných označení původu a zeměpisných označení a zaručených tradičních specialit.

Závěrem lze ještě poukázat na to, že od 4. ledna 2016, kdy vstupuje v platnost ustanovení článku 12 odst. 3 a 23 odst. 3 nařízení, budou mít uživatelé chráněných označení původu, zeměpisných označení a zaručených tradičních specialit vztahujících se k výrobkům pocházejících z EU povinnost na etiketě ve stejném zorném poli jako zapsaný název produktu uvést symbol EU, přičemž ve stejném zorném poli by se měl nacházet i název výrobku. Mimo to lze na etiketě fakultativně uvést, že se jedná o chráněné označení původu, zeměpisné označení nebo zaručenou tradiční specialitu (případně zkratku „CHOP“, „CHZO“ nebo „ZTS“). U označení původu a zeměpisných označení lze dále uvést vyobrazení zeměpisné oblasti původu a grafické znázornění či symboly odkazující na členský stát nebo region, v němž tato oblast leží.

II. Vína

Právní úpravu zeměpisných označení, označení původu a tradičních názvů vín obsahuje nařízení Rady (ES) č. 479/2008 ze dne 29. dubna 2008 o společné organizaci trhu s vínem, o změně nařízení (ES) č. 1493/1999, (ES) č. 1782/2003, (ES) č. 1290/2005 a (ES) č. 3/2008 a o zrušení nařízení (EHS) č. 2392/86 a (ES) č. 1493/1999. Předmětná problematika se nachází v hlavě III kapitole III-V.

a) Zeměpisná označení a označení původu

1. podstata

Ochrana označení původu, zeměpisných označení a tradičních výrazů pro vína se vztahuje na výrobky vypočtené pod bodem 1, 3-6, 8, 9, 11, 15 a 16 přílohy IV (dále jen „výrobky“).

Konkrétně se jedná o víno, likérové víno, šumivé víno, jakostní šumivé víno, jakostní aromatické šumivé víno, perlivé víno, perlivé víno dosycené oxidem uhličitým, částečně zkvašený hroznový mošt, víno ze zaschlých hroznů a víno z přezrálých hroznů. V příloze IV nařízení se uvádí, co se pod těmito pojmy rozumí a jaké parametry tyto výrobky musí vykazovat. Pro ilustraci lze odcitovat vymezení "vína":

"Vínem se rozumí výrobek, který byl získán výhradně úplným nebo částečným alkoholovým kvašením čerstvých, rozdrčených nebo nerozdrčených vinných hroznů nebo hroznového moštu. Víno

- a) po případném použití postupů uvedených v části B přílohy V vykazuje skutečný obsah alkoholu nejméně 8,5 % objemových, jestliže bylo získáno výhradně z hroznů sklizených ve vinařských zónách A a B podle přílohy IX, a nejméně 9 % objemových v ostatních vinařských zónách;
- b) odchylně od jinak použitelného minimálního skutečného obsahu alkoholu, má-li chráněné označení původu nebo zeměpisné označení, vykazuje po případném použití postupů uvedených v části B přílohy V skutečný obsah alkoholu nejméně 4,5 % objemových;
- c) vykazuje celkový obsah alkoholu nejvýše 15 % objemových. Odchylně však
 - horní mez pro celkový obsah alkoholu může dosáhnout 20 % objemových u vín z některých vinařských oblastí ve Společenství, které se určí postupem podle čl. 113 odst. 2, vyrobených bez jakéhokoli obohacení,
 - horní mez pro celkový obsah alkoholu může překročit 15 % objemových u vín s chráněným označením původu vyrobených bez jakéhokoli obohacení;
- d) vykazuje celkový obsah kyselin, vyjádřený jako kyselina vinná, nejméně 3,5 gramu na litr nebo 46,6 miliekvivalentů na litr, s výhradou odchylek, jež mohou být přijaty postupem podle čl. 113 odst. 2."

Podstata pojmu „označení původu“, a „zeměpisné označení“ je shodná jako u těchto označení pro zemědělské výrobky a potraviny. Za označení původu se ve smyslu předmětného nařízení považuje název oblasti, konkrétního místa nebo ve výjimečných případech země, který se používá k popisu výrobků, jejichž jakost a vlastnosti jsou převážně nebo výlučně dány zvláštním zeměpisným prostředím zahrnujícím přírodní a lidské činitele, hrozny, ze kterých se vyrábí, pocházejí výlučně z této zeměpisné oblasti, jejichž výroba probíhá v této zeměpisné oblasti a získávají se z odrůd druhu réva vinná (*Vitis vinifera* L.).

Zeměpisným označením se rozumí označení odkazující na oblast, konkrétní místo nebo ve výjimečných případech na zemi, které se používá k popisu výrobků, jež mají určitou jakost, pověst nebo jiné vlastnosti, jež lze přičíst tomuto zeměpisnému původu, ii) nejméně 85 % hroznů použitých na jejich výrobu pochází výlučně z této zeměpisné oblasti, k jejich výrobě dochází v této zeměpisné oblasti, získávají se z odrůd druhu réva vinná (*Vitis vinifera* L.) nebo z křížení révy vinné s jinými druhy rodu *Vitis*.

Z těchto vymezení je opět zřejmý rozdíl spočívající v míře spjatosti vlastností výrobku s daným územím.

2. žádost o zápis do rejstříku

Předmětem žádosti o unijní ochranu označení původu a zeměpisných označení mohou být označení jednak ze zeměpisné oblasti v členském státě, ale i mimo EU. V prvním případě se žádost podává v konkrétním členském státě, přičemž pokud se tato oblast nachází v České republice, podává se žádost k Úřadu průmyslového vlastnictví (§ 19 odst. 1 zákona č. 452/2001 Sb.). Žádosti pocházející z nečlenských zemí se podávají přímo Komisi nebo prostřednictvím orgánů dané třetí země. Název oblasti nacházející se ve třetí zemi musí v tomto státě požívat ochrany.

Žádost může podat:

- dotčená skupina výrobců, která víno vyrábí,
- výjimečně jednotlivý výrobce.

V případě přeshraniční zeměpisné oblasti může podat společnou žádost více skupin výrobců. Jedním z podkladů k žádosti o zápis označení původu nebo zeměpisného označení pro vína, stejně jako pro zemědělské výrobky a potraviny, je tzv. specifikace výrobku. Mezi náležitosti specifikace patří, například název, který má být chráněn, popis vína (základní analytické a organoleptické vlastnosti atp.), vymezení zeměpisné oblasti, maximální hektarový výnos, označení moštové odrůdy, údaje potvrzující spjatost vlastností výrobků se zeměpisným původem.

3. přezkum žádosti v členském státě a námitkové řízení

Členský stát prověří, zda žádost splňuje podmínky stanovené v nařízení. Následně žádost zveřejní za účelem možnosti podání námitek ze strany fyzických a právnických osob s oprávněným zájmem z tohoto členského státu. Minimální délka lhůty pro podání námitek činí dva měsíce a počíná od zveřejnění žádosti. Pro namítající osoby z České republiky je tato lhůta tři měsíce od zveřejnění žádosti ve věstníku Úřadu průmyslového vlastnictví (§ 21 odst. 1 zákona č. 452/2001 Sb.). Námitky musí být odůvodněny, přičemž bližší obsahovou náplň námitek nařízení nestanovuje. V nařízení se pouze uvádí, že pokud označení nespĺňuje požadavky dle nařízení nebo je obecně neslučitelné s unijním právem, členský stát žádost zamítne. Dle ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 452/2001 Sb. musí být v námitkách označeny důkazy, že označení, o jehož zápis je žádáno, nespĺňuje podmínky stanovené nařízením. Jestliže členský stát shledá, že žádost splňuje stanovené požadavky, postoupí ji Komisi. Podle ustanovení § 22 zákona č. 452/2001 Sb. Úřad průmyslového vlastnictví vydá rozhodnutí o postoupení žádosti Komisi, proti němuž lze podat rozklad. Členský stát rovněž zveřejní jednotný dokument (shrnutí specifikace) a specifikaci alespoň na internetu.

4. přezkum žádosti komisí

Komise rovněž žádost přezkoumá, splňuje-li podmínky stanovené v nařízení. Nařízení však nestanovuje, jako je tomu u zemědělských výrobků a potravin, žádnou – byť pořádkovou - lhůtu, v níž má Komise přezkum provést. Shledá-li Komise, že jsou splněny podmínky stanovené nařízením, zveřejní jednotný dokument a odkaz na zveřejnění specifikace; jinak žádost zamítne.

5. námitky

Do dvou měsíců ode dne zveřejnění jednotného dokumentu a odkazu na zveřejnění specifikace může každý členský stát nebo třetí země nebo fyzická či právnická osoba mající oprávněný zájem (kromě osoby z členského státu, z něhož byla žádost podána) vznést u Komise odůvodněné námitky proti navrhovanému zápisu spočívající v nesplnění podmínek uvedených v nařízení. Vymezení dalších důvodů, s nimiž se setkáváme u zemědělských výrobků a potravin, nařízení nespecifikuje, stejně tak nestanovuje postup pro možnost smírného vyřešení námitek.

Komise buď rozhodne o udělení ochrany nebo žádost zamítne.

6. účinky zápisu a jeho ochrana

Zápis označení původu nebo zeměpisného označení do rejstříku chráněných označení vín má v členských zemích stejné účinky jako zápis takových označení do národních rejstříků.

Chráněná označení původu a chráněná zeměpisná označení je oprávněn používat každý subjekt, který uvádí na trh víno, jež bylo vyrobeno v souladu se specifikací.

Zapsaná označení jsou chráněna proti:

a) jakémukoli přímému či nepřímému obchodnímu použití chráněného názvu ve vztahu ke srovnatelnému výrobku, jež nevyhovuje specifikaci, nebo jde o zneužívání pověsti chráněného označení.

b) jakémukoli zneužití, napodobení nebo připomenutí, i když je uveden skutečný původ výrobku nebo služby nebo je-li chráněný název přeložen nebo doprovázen výrazy jako "druh", "typ", "způsob", "jak se vyrábí v", "napodobenina", "chut", "jako" nebo podobnými výrazy;

c) jakémukoli jinému nepravdivému nebo zavádějícímu údaji o provenienci, původu, povaze nebo základních vlastnostech výrobku použitému na vnitřním nebo vnějším obalu, na reklamním materiálu nebo na dokladech týkajících se daného vinařského výrobku, jakož i

proti použití přepravního obalu, který by mohl vyvolat mylný dojem, pokud jde o původ výrobku;

d) všem ostatním praktikám, které by mohly spotřebitele uvést v omyl, pokud jde o skutečný původ výrobku.

7. zrušení zápisu

Komise z vlastní iniciativy nebo na základě odůvodněného návrhu ze strany fyzické nebo právnické osoby, ale i ze strany členského či nečlenského státu, což v nařízení o s oprávněným zájmem, ale může zrušit zápis z důvodu nezajištění souladu výrobku se specifikací.

b) Tradiční výrazy

Pomocí nařízení jsou chráněny také tradiční výrazy kterými se rozumí výrazy tradičně užívané v členských státech u výrobků pro označení:

a) skutečnosti, že výrobek nese chráněné označení původu nebo zeměpisné označení podle práva EU či členského státu;

b) výroby nebo způsobu zrání nebo jakosti, barvy, místa nebo zvláštní události spojených s historií výrobku s chráněným označením původu nebo zeměpisným označením.

Komise na svých internetových stránkách zpřístupňuje databázi E-BACCHUS, v níž lze najít zeměpisná označení a označení původu pro vína chráněná v EU, včetně tradičních výrazů a dále označení třetích zemí chráněná v EU na základě bilaterálních smluv (s Austrálií, Jižní Afrikou a Chile).

III. Lihoviny

Právní úpravu vztahující se k zeměpisným označením pro lihoviny lze nalézt v nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 110/2008 ze dne 15. ledna 2008 o definici, popisu, obchodní úpravě, označování a ochraně zeměpisných označení lihovin a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 1576/89.

1. podstata

Dané nařízení se vztahuje na lihoviny uváděné na vnitřní trh, ať již vyrobené v EU nebo ve třetí zemi.

Nařízení ve vztahu k lihovinám operuje pouze s pojmem zeměpisné označení, kterým se rozumí *"označení identifikující lihovinu jako pocházející z území určité země, určitého regionu nebo určitého místa na tomto území, jestliže lze určitou jakost, pověst nebo jiné vlastnosti takové lihoviny přičítat v podstatě jejímu zeměpisnému původu."* Označení původu lihovin tudíž nařízením chránit nelze.

Nařízení již ve své příloze III obsahuje seznam zapsaných zeměpisných označení lihovin, mezi něž patří například Irish Whisky (Irsko) nebo Cognac (Francie). Tyto lihoviny musí být v souladu se všemi specifikacemi uvedenými v technické dokumentaci (viz níže). Členské státy jsou povinny ve vztahu k těmto označením do 20. února 2015 předložit Komisi technickou dokumentaci a zveřejnit ji. Pokud do tohoto data technická dokumentace předložena nebude, Komise dané označení vyškrtne z přílohy III.

2. žádost o zápis do rejstříku

Žádost o zápis zeměpisného označení do přílohy III se podává Komisi. Při posuzování žádosti se zde neuplatňuje dvojstupňový systém (členské státy-Komise) jako je tomu v případě zeměpisných označení a označení původu pro zemědělské výrobky, potraviny a vína.

Žádost podává buď členský stát (jde-li o zeměpisné označení v EU) nebo třetí země (jedná-li se o zeměpisné označení mimo EU). Zeměpisný označení ze třetí země musí být v této zemi chráněno. Žádost o zápis takového označení se podává buď přímo Komisi nebo prostřednictvím orgánů třetí země.

Každá žádost musí být řádně odůvodněna a musí být podložena technickou dokumentací obsahující specifikace, jímž musí daná lihovina odpovídat. Mezi tyto specifikace patří zejména název a kategorii lihoviny včetně zeměpisného označení, popis lihoviny včetně základních fyzikálních, chemických nebo organoleptických vlastností výrobku a zvláštních charakteristických vlastností dané lihoviny ve srovnání s příslušnou kategorií, definice příslušné zeměpisné oblasti, popis metody získání lihoviny, popřípadě ověřených a neměnných místních metod a údaje potvrzující souvislost se zeměpisným prostředím nebo zeměpisným původem.

Nařízení stanovuje povinnost Komisi posoudit, zda žádost odpovídá tomuto nařízení, a to do 12-ti měsíců ode dne podání žádosti. Pokud Komise shledá, že žádost odpovídá nařízení, zveřejní hlavní specifikace uvedené v technické dokumentaci v Úředním věstníku.

3. námitky

Do šesti měsíců od zveřejnění technické dokumentace jsou fyzické a právnické osoby, kterým svědčí oprávněný zájem, podati námitky proti zápisu označení do přílohy III. Jediným důvodem, o něž se námitky mohou opírat, je nesplnění podmínek stanovených v nařízení.

Jako v případě označení pro vína zde chybí úprava možnosti řešení námitek smírnou cestou. Komise s přihlédnutím k námitkám rozhodne o zápisu označení do přílohy III. Její rozhodnutí se zveřejní v Úředním věstníku.

4. účinky zápisu a jeho ochrana

Zeměpisná označení pro lihoviny zapsaná v příloze II platí ve všech zemích EU a požívají ochrany proti:

- a) jakémukoli přímému nebo nepřímému obchodnímu použití pro výrobky, na které se zápis nevztahuje, jsou-li tyto výrobky srovnatelné s lihovinou zapsanou pod tímto zeměpisným označením nebo pokud používání tohoto označení těží z dobré pověsti zapsaného zeměpisného označení;
- b) jakémukoli zneužití, napodobení nebo připomenutí, a to i tehdy, je-li uveden skutečný původ výrobku nebo je-li zeměpisné označení přeloženo nebo doprovázeno výrazy jako "jako", "typu", "stylu", "značky", "s příchutí" nebo podobnými výrazy. Na rozdíl od označení pro zemědělské výrobky, potraviny a vína se ochrana označení lihovin nevztahuje na služby;
- c) jakémukoli jinému lživému nebo klamavému údaji o provenienci, původu, povaze nebo základních vlastnostech výrobku použitému v jeho popisu, obchodní úpravě nebo označení, který by mohl vyvolat mylný dojem, jde-li o původ výrobku;
- d) všem ostatním praktikám, které by mohly spotřebitele uvést v omyl, pokud jde o skutečný původ výrobku.

5. zrušení zápisu

Komise rozhodne o zrušení zápisu, jestliže již není zaručena shoda se specifikacemi v technické dokumentaci. Nařízení nestanovuje, kdo je oprávněn návrh na zrušení podat.

Na internetových stránkách Komise je zpřístupněna databáze E-SPIRIT-DRINKS, v níž se nachází zeměpisná označení pro lihoviny chráněná v EU.

III. 6. OCHRANA OBCHODNÍ FIRMY (OBCHODNÍHO JMÉNA)

Obchodní firma je označením podnikatele, pod kterým vykonává svou podnikatelskou činnost. Týká se jak osob právnických, tak fyzických. Slouží k identifikaci nikoli výrobků, ale celých podniků. Symbolizuje pověst podniku jako celku. Je součástí zápisu do obchodního rejstříku.

Ochrana spočívá v tom, že nikdo nesmí užívat obchodní firmu shodnou nebo zaměnitelnou s obchodní firmou jiného podnikatele. Postižený subjekt se může domáhat ochrany svého práva proti tomu, kdo jeho jméno nebo napodobeninu neoprávněně užívá.

Je možno se domáhat následujícího:

- a) zdržení se neoprávněného užívání obchodní firmy,
- b) odstranění závadného stavu (uložení povinnosti porušiteli změnit svou obchodní firmu),
- c) náhrady případné škody, a to včetně ušlého zisku,
- d) náhrady morální újmy formou zadostiučinění, e) zveřejnění rozsudku, což může požadovat i domnělý porušitel, vyhrál-li spor.

Pařížská unijní úmluva v článku 8 stanoví, že obchodní jméno musí být ve smluvních státech chráněno bez formalit, tedy bez přihlašování a bez zápisu. V článku 9 jsou stanoveny sankce na protiprávní použití obchodního jména při označování zboží. Takto označené zboží může být při dovozu zabaveno, nebo alespoň musí být jeho dovoz zakázán.

IV. Práva autorská a příbuzná

IV.1. OCHRANA AUTORSKÝCH DĚL

a) Základní pojmy

Autorská práva jsou prostředkem právní ochrany určitých projevů tvůrčí činnosti člověka. Jeho předmětem jsou **autorská díla**, podle povahy členěná na *literární, vědecká a umělecká*. Zjednodušeně lze říci, že autorská práva, jakož i tzv. práva příbuzná, nechrání samotnou myšlenku vzešlou z tvůrčí činnosti, ale její projev, který je ovšem rovněž výsledkem tvůrčí činnosti.

Ve velké většině zemí jsou autorská díla chráněna **bez formalit**. Příslušný výtvar je považován za dílo a stává se tak předmětem ochrany již faktem svého vzniku. V některých zemích, především na americkém kontinentě, musí být dílo určitým způsobem označeno. Jen

ojediněle se lze setkat s požadavkem zápisu díla do úředního rejstříku jako podmínkou jeho ochrany (např. v USA před jejich přistoupením k Bernské úmluvě o ochraně uměleckých a literárních děl – registrace autorských děl sice již není v USA podmínkou ochrany, nicméně tato registrace přináší jejímu vlastníku určité výhody).

Rozlišujeme tedy

a) evropský kontinentální systém autorského práva (*droit d'auteur*), který zdůrazňuje tvůrčí aspekt: právo vzniká vytvořením díla bez dalšího, výlučnost autorského práva, uznávání morálních práv,

b) angloamerický systém *copyright*, který chrání spíše ekonomické zájmy: důraz klade na ekonomické využití díla, neuznává morální práva, přiznává autorská práva i právnickým osobám.

Autorské právo znamená právo autora díla kontrolovat užití svého díla. Při užití díla jde především o výlučné dispoziční právo autora (právo nakládat s dílem, tj. dávat souhlas k **užití díla**, jímž je *rozmnožování díla, jeho veřejné provozování a veřejný přednes, vystavení, pořízení jeho záznamu, vysílání, jakož i překlad a adaptace*). Při užití díla musí být rovněž zachována osobní práva autorská (např. uvedení jména autora při užití díla).

Obecně stanovenou podmínkou ochrany je **původnost díla**. Původnost díla neznámá totéž co novost u vynálezu. Dílo je původní, je-li individuálním ztvárněním myšlenkového obsahu. Tato autorskoprávní individualita díla je dána právě individuálním ztvárněním určitých skutečností, které však samy o sobě předmětem autorského práva nejsou (námet). Autorské právo se vztahuje nejen na celek díla, ale i na takové jeho jednotlivé části, které mají povahu individuálního tvůrčího ztvárnění.

Dalším pojmovým znakem díla je jeho vznik jakožto **výsledku tvůrčí činnosti**. Dílo musí být projevem osobnosti svého tvůrce. Zatímco u vynálezu je možné, aby jeho původcem bylo nezávisle na sobě i několik osob, jejichž tvůrčí činnost (výzkum a vývoj) se ubírala stejným nebo obdobným směrem, u autorskoprávního díla toto možné není. Vylučuje to jeho povaha, neboť jeho pojmovým znakem je již zmíněná autorskoprávní individualita. Vývoj v poslední době však přináší v tomto směru určité změny, neboť autorskoprávní ochrana se poskytuje běžně i výtvorům, které nejsou díly v uvedeném smyslu a u kterých autorskoprávní individualita nemůže existovat vůbec nebo existuje jen v určitém užším smyslu (počítačové programy).

Díla jsou chráněna bez ohledu na způsob jejich vyjádření (písemné, grafické, zvukem, obrazem, trojrozměrným znázorněním apod. - tedy díla slovesná, divadelní, hudební, výtvarná, filmová, fotografická apod.) a zpravidla i bez ohledu na to, jsou-li publikována. Není rozhodující, na jakém hmotném nosiči je dílo zaznamenáno (papír, kámen, filmový pás, magnetický záznam apod.). V některých státech (například USA) je fixace díla na hmotný substrát podmínkou jeho ochrany (tedy nestačí například nezaznamenaný ústní přednes).

b) Mezinárodní aspekty autorskoprávní ochrany

Vztahy k cizině upravuje § 107 autorského zákona, který vychází z principu **teritoriality**, avšak vzhledem k neexistenci veřejnoprávního aktu, kterým by ochrana byla založena, zároveň také z principu **personality**.

Působnost autorského zákona je z povahy věci omezena na území České republiky. Znamená to, že zákon se vztahuje pouze na případy *užití díla, resp. výkonu výkonných umělců v tuzemsku*.

Zákon však dále rozlišuje díla (výkony výkonných umělců)

- a) *českých státních příslušníků*, a to bez ohledu na místo vytvoření nebo zveřejnění díla (výkonu),
- b) *cizích státních příslušníků*.

Zatímco na autory, kteří jsou českými příslušníky, se autorskoprávní ochrana stanovená zákonem vztahuje vždy, u cizích státních příslušníků musí být splněn některý z následujících předpokladů:

- 1) Stanoví tak *mezinárodní smlouva*. Musí jít o případ pokrytý smlouvou předepisující *národní (asimilační) režim*, tedy zejména o *Bernskou úmluvu, Všeobecnou úmluvu o autorském právu, Smlouvu WIPO o právu autorském, Římskou úmluvu (Mezinárodní úmluvu o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních organizací), Smlouvu WIPO o výkonech výkonných umělců a zvukových záznamech atp.* nebo případnou dvoustrannou dohodu. Pro určení, zda se daná smlouva na daný případ vztahuje, jsou rozhodující její ustanovení o osobní působnosti (která může zahrnovat i autory bez státní příslušnosti).
- 2) Je *zaručena vzájemnost*. Zákon výslovně požaduje *záruku* vzájemnosti, tedy vzájemnost ve vztahu k jinému státu oficiálně uznanou např. ve formě mezinárodní smlouvy. Nestačí vzájemnost faktická, kterou by bylo možno zjišťovat na základě faktického stavu. V praxi tato možnost připadá v úvahu jen ve vztahu k USA pro případy, k nimž došlo před rokem 1960.
- 3) Nejde-li o žádný z uvedených případů, vztahuje se autorský zákon na díla cizích státních příslušníků nebo osob bez státní příslušnosti, byla-li v Československu, resp. v České republice *poprvé zveřejněna* nebo *má-li zde autor bydliště*.

c) Bernská úmluva na ochranu literárních a uměleckých děl

Bernská úmluva je založena na dvou základních zásadách: **teritoriality a asimilace**. Podle zásady teritoriality se autorskoprávní vztahy řídí vždy právem státu, pro jehož území se ochrana uplatňuje (**lex loci protectionis**). Zásada asimilace znamená uplatnění **národního režimu, resp. principu národního zacházení**, tedy povinnost smluvního státu nakládat s příslušníky ostatních smluvních států jako se svými vlastními příslušníky.

Článek 2 Úmluvy vymezuje literární a umělecká díla jako všechny výtvořiny z literární, vědecké a umělecké oblasti, a to bez ohledu na způsob jejich vyjádření. Následuje podrobný výčet jednotlivých druhů děl z hlediska formy jejich vyjádření. Vnitrostátní právo smluvních států může stanovit, že podmínkou ochrany díla je jeho zachycení na hmotný záznam (nosič). Za původní díla jsou považovány i překlady, úpravy a podobná zpracování jiných děl, jakož i díla souborná (sborníky, encyklopedie). Zvláštní úprava je pro zákonodárství členských zemí vyhrazena pokud jde o ochranu úředních textů, děl užitého umění, politických proslovů, přednášek apod.

Subjekty ochrany jsou podle článku 3 Úmluvy autoři, kteří jsou občany některého ze států Unie a autoři, jejichž dílo bylo poprvé uveřejněno v některém ze států Unie. Autoři, kteří

mají na území státu Unie trvalé bydliště a nejsou jeho občany, mají postavení jeho občanů. Za uveřejněné dílo se považuje dílo vydané se souhlasem autora, pokud nabídka jeho rozmnoženin uspokojuje potřeby veřejnosti. Za uveřejnění se nepovažuje provozování díla dramatického, provedení díla hudebního, vysílání rozhlasem a televizí apod. Pokud jde o autory filmových děl, jsou chráněni podle úmluvy, pokud výrobce díla má sídlo nebo trvalé bydliště v členském státu Unie.

Článek 5 Úmluvy rozvádí **národní (asimilační) režim**. Autoři mají ve státech Unie (kromě státu původu díla) práva stanovená zákony těchto států pro vlastní občany a navíc práva zvlášť přiznaná touto úmluvou. Princip národního zacházení je nezávislý na jakýchkoli formalitách, což znamená, že pro přiznání autorskoprávní ochrany a k výkonu autorských práv se nevyžadují žádné formality jako je registrace, případně jiný formální úkon. Rozsah ochrany a právní prostředky k uplatnění práv určuje právo státu, kde se uplatňuje nárok na ochranu (jedná se opět o *lex loci protectionis*, nikoli *lex fori*). Ochrana ve státě původu se řídí vnitrostátním právem.

Článek 6 stanoví právo členských států Unie na retorsní (odvetné) opatření (tj. omezení ochrany) vůči občanům nečlenského státu s trvalým bydlištěm mimo Unii, jejichž dílo by bylo jinak podle článku 3 úmluvy chráněno, nechrání-li dostatečně tento -nesmluvní stát díla autorů, kteří jsou příslušníky některého z členských států Unie.

Osobních (morálních) práv autorů se týká článek 6 bis. Jedná se o právo na autorství a na odpor proti znetvoření, zkomolení nebo jiné změně díla, která by byla na újmu cti nebo dobré pověsti autora.

Dobu ochrany stanoví článek 7 na dobu života autora plus 50 let s tím, že u děl filmových je to 50 let od zpřístupnění díla veřejnosti, resp. od jeho vytvoření. U děl fotografických a děl užitého umění mohou smluvní státy svým zákonodárstvím stanovit dobu ochrany kratší, nejméně však 25 let od vytvoření díla. Tato lhůta je prodloužena Smlouvou o právu autorském na 50 let (viz dále). Nutno podotknout, že Evropské společenství (dnes EU) ve svých členských státech prodloužilo délku ochrany majetkových autorských práv na život autora + 70 let, a to na základě směrnice č. 2006/116 *o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících (kodifikované znění)*, která zrušila směrnici č. 93/98 *o harmonizaci doby ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících*. Po vzoru Evropského společenství (EU) došlo ke stejnému prodloužení doby ochrany majetkových autorských práv i v USA.

Články 8 až 14 specifikují jednotlivá **výlučná práva autorů** týkající se jejich děl. Tato práva jsou podrobně specifikována k kapitole o subjektivních právech.

Podle článku 14 bis **filmové dílo** je chráněno jako dílo původní, i když je výsledkem zpracování díla jiného, jehož ochrana tím není dotčena. Zákonodárství smluvních států stanoví, kdo je nositelem autorského práva k filmovému dílu.

Dovoluje-li to zákonodárství smluvního státu, jehož je autor příslušníkem, a v míře, v jaké to dovoluje smluvní stát, v němž je ochrana uplatňována, autor originálu uměleckého díla nebo originálu rukopisu (spisovatel nebo skladatel) má po prvním převodu vlastnictví originálu díla nebo rukopisu právo na podíl z výtěžku z prodeje rozmnoženin díla (tzv. *droit de suite* - článek 14 ter).

V článku 15 se stanoví, že jméno autora má být uvedeno na díle obvyklým způsobem, což postačuje pro to, aby byl autor za takového považován a mohl soudně stíhat porušení svých práv ve státech Unie.

Podle článku 16 může být každá neoprávněně pořízená rozmnoženina díla zabavena ve státě Unie, kde dílo požívá ochrany. To se vztahuje i na rozmnoženiny přicházející ze státu, kde dílo není chráněno.

Z dalších článků úmluvy stojí za zmínku článek 19, podle něhož zákonodárství států Unie mohou stanovit širší (avšak nikoli užší) ochranu. Taktéž smluvní strany mohou mezi sebou sjednávat mezinárodní smlouvy zaručující širší ochranu nebo obsahující jiná ustanovení, která neodporují této úmluvě (článek 20).

Další články úmluvy obsahují úpravu administrativních otázek (výstavby Bernské unie). Příloha úmluvy obsahuje zvláštní ustanovení o rozvojových zemích, kde se připouští pro rozmnožování a překlady děl za určitých podmínek uplatnění volnějších podmínek ochrany.

Vzhledem k překotnému vývoji informatiky a reprodukční, spojovací a jiné techniky se ukazuje, že Bernská úmluva potřebuje nutně aktualizaci. Bylo rozhodnuto o zahájení prací na dodatkovém protokolu k této úmluvě, a to v rámci Světové organizace duševního vlastnictví. Výbor expertů pověřený těmito pracemi se sešel od roku 1991 již několikrát. Vzhledem k tomu, že zamýšlené změny a doplňky se týkají i práv příbuzných, je o nich pojednáno zvlášť, a to na konci části druhé této publikace.

d) Všeobecná úmluva o právu autorském

Tato úmluva je ve srovnání s Bernskou stručnější a obsahuje obecnější formulace. V zásadních věcech vychází ze stejných principů jako úmluva Bernská. Liší se především v těchto bodech:

- a) Článek III Všeobecné úmluvy umožňuje překonat rozdílnosti jednotlivých právních systémů tím, že stanoví **formální podmínky ochrany** uveřejněného (nikoli neuveřejněného) díla. Uveřejněné dílo musí být opatřeno tzv. výhradou autorského práva, která sestává ze tří prvků: symbolu písmene C v kroužku, jména nositele autorského práva a vyznačení roku prvního uveřejnění díla. Tato výhrada musí být uvedena na každém exempláři díla.
- b) Článek IV stanoví, že délka ochrany se řídí právem státu, kde je dílo chráněno (*lex loci protectionis*), avšak zároveň ji určuje minimálně na dobu života autora plus 25 let.
- c) Pařížská revize přinesla výjimky z ochrany aplikované ve vztahu k rozvojovým zemím, avšak vnesla je přímo do textu úmluvy (na rozdíl od Bernské úmluvy, kde jsou stanoveny ve zvláštní příloze).

e) Smlouva WIPO o právu autorském (1996)

Rychlý vývoj technických prostředků používaných při tvorbě, reprodukci a užívání autorských děl si vyžádal rozvoj stávající mezinárodní úpravy. Tohoto úkolu se ujala *Světová organizace duševního vlastnictví* v Ženevě, kde probíhala po několik let jednání o Protokolu k Bernské úmluvě. V závěru jednání bylo rozhodnuto o tom, že nový dokument bude mít formu samostatné mezinárodní smlouvy, která *naváže na Bernskou úmluvu jakožto tzv. zvláštní dohoda* v rámci této úmluvy. *Smlouva WIPO o právu autorském (spolu se Smlouvou WIPO o výkonech výkonných umělců a zvukových záznamech)* tak byla přijata na mezinárodní konferenci 20. prosince 1996. Česká republika je její smluvní stranou. V současné době (v roce 2009) má tato úmluva 70 členů. Kromě členských států EU patří mezi smluvní strany samotná EU jako samostatný subjekt mezinárodního práva veřejného. Především v návaznosti na přijetí dvou uvedených smluv WIPO přijalo Evropské společenství směrnici č. 2001/29 o *harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv souvisejících v informační*

společnosti, v níž se mimo jiné promítají ustanovení těchto smluv včetně jejich bližší konkretizace.

Smlouva obsahuje v hmotně právní úpravě ochrany autorských práv tyto nejdůležitější novinky:

- **Počítačové programy:** Jsou chráněny jako literární díla podle Bernské úmluvy (viz kapitolu o počítačových programech).

- **Soubory údajů (databáze):** Představují výsledek duševní tvůrčí činnosti spočívající ve *způsobu výběru údajů nebo uspořádání svého obsahu*. Autorskoprávní ochrana databáze je nezávislá na případné autorskoprávní ochraně jejích prvků (údajů či jiných materiálů).

- **Právo na rozšiřování díla:** Včlenění tohoto nového práva ukončilo další dlouholeté diskuse, a sice o tom, zda souhlas s užitím díla, tj. zhotovením jeho rozmnoženin, zahrnuje také souhlas s jejich rozšiřováním. Stoupenci tohoto názoru vycházeli z toho, že zhotovení rozmnoženin (např. vydání literárního díla) není samoúčelné a proto automaticky zahrnuje i jejich rozšiřování. Úmluva však stanoví, že autoři literárních a uměleckých děl mají výlučné právo udílet svolení k zpřístupnění originálu nebo rozmnoženin svých děl veřejnosti prodejem nebo jiným převodem vlastnictví.

- **Právo na pronajímání díla:** Týká se počítačových programů, filmových děl a děl obsažených na zvukových záznamech. Autoři těchto děl mají výlučné právo udělovat souhlas ke komerčnímu pronajímání exemplářů svých děl veřejnosti. Filmových děl se toto právo týká jen v případě, kdy by komerční pronajímání vedlo k rozsáhlému kopírování těchto děl, které by podstatným způsobem poškozovalo výlučné právo autora na užití díla.

- **Právo na sdělování díla veřejnosti:** Opět nové výlučné právo, jehož obsahem je udílení souhlasu ke sdělování děl veřejnosti jakýmkoli prostředky (rozhlas, televize, počítačové sítě apod.), včetně způsobů zpřístupnění děl, že kdokoli může mít k nim přístup na místě a v čase podle své vlastní volby (tzv. přenos na vyžádání, neboli on-demand realizovaný prostřednictvím počítačové sítě, typicky Internetu).

- **Závazky týkající se technických prostředků k omezení nakládání s díly:** Smluvní státy se zavazují stanovit právní ochranu a opatření proti obcházení, resp. neutralizaci technických prostředků zamezujících neoprávněnému nakládání s díly (blokování počítačových programů proti kopírování, kódování komerčního televizního vysílání apod.).

- **Závazky týkající se elektronických informací o identifikaci práv (digital rights management information):** Touto informací se rozumí informace identifikující dílo, jeho autora, jiného nositele práv k dílu apod. Smluvní strany se zavazují k tomu, že přijmou účinná opatření proti osobě, která vědomě způsobí, umožní, usnadní nebo zatají porušení kteréhokoli práva autora, a to tím, že bez jeho svolení odstraní nebo pozmění jakoukoli elektronickou informaci o identifikaci práv nebo exempláře děl s takto odstraněnou nebo pozměněnou identifikací rozšiřuje, dováží za účelem rozšiřování, vysílá nebo sděluje veřejnosti.

- **Doba ochrany fotografických děl:** Namísto 25 let podle Bernské úmluvy bude uplatňována obecná doba ochrany (50 let od smrti autora).

V českém autorském zákoně již byly provedeny patřičné úpravy reflektující ustanovení této smlouvy, resp. smluv a směrnice EU 2001/29.

f) Dohoda TRIPS

Ustanovení o autorském právu obsahuje tato dohoda v člancích 9 a násl. Z odkazu na Bernskou úmluvu je výslovně vyňato ustanovení o morálních právech (článek 6 bis), které není přijatelné především pro americkou koncepci copyright. Důvodem je neexistence tohoto institutu v právních rádech států amerického kontinentu, včetně USA, pro něž by byl nepřijatelný. Důsledkem je pak větší volnost pro tzv. multimedialní průmysl některých zemí používat pro svou komerční produkci díla nebo jejich části od různých autorů bez nutnosti uvádět jejich jména a tedy pátrat po nich (typické pro Japonsko) nebo do těchto děl z komerčních důvodů někdy i velmi výrazně zasahovat (dodatečné kolorování starých, původně černobílých filmů, stereofonizace starých, původně monaurálních zvukových záznamů - typické pro USA).

Další ustanovení (článek 11) se týká pronajímání počítačových programů a kinematografických (filmových) děl. Autoři nebo jejich nástupci musí mít ve smluvních státech právo zakázat nebo povolit komerční pronajímání svých děl pro veřejnost. Podle článku 14 totéž platí pro výrobce zvukových záznamů. Pro kinematografická díla toto platí jen v případě, že takové pronajímání by vedlo k rozsáhlému kopírování takových děl, což by závažně porušilo výlučné právo reprodukce (užití) díla.

g) Ochrana počítačových programů

POVAHA POČÍTAČOVÉHO PROGRAMU Z HLEDISKA PRÁVNÍ OCHRANY

Počítačový program je možno vymezit jako *soubor instrukcí vyjádřených formou textu, kódů, schémat nebo jiným způsobem, na jejichž základě samočinný počítač plní určitý úkol nebo dosahuje určitého výsledku*. Širším pojmem je *programové vybavení* (software), kam patří nejen vlastní program, ale i další eventuální programy pomocné a zejména průvodní dokumentace nezbytná pro práci s programem.

Počítačové programy se objevily mnohem později než samy počítače. Počítače minulých generací, vybavené elektronikami a později tranzistory, žádné programy nepotřebovaly. Byly konstruovány pro velmi omezený počet funkcí a tudíž "naprogramovány" již z výroby. Teprve vynález integrovaných obvodů (chipů) a jejich masová aplikace při výrobě počítačů vedly k tomu, že počítač určité konstrukce byl potenciaálně schopen plnit řadu různých funkcí. K tomu však potřeboval instrukce, které by, zjednodušeně řečeno, určité obvody zapojovaly a jiné vypojovaly tak, aby celek provedl požadovaný úkon a oznámil výsledek. Programy v dnešním smyslu se tak objevily v 60. letech a v 70. letech již začaly problémy s jejich právní ochranou.

První myšlenkou bylo vytvořit pro počítačové programy, jakožto výsledky tvůrčí lidské činnosti, zvláštní (nový) druh ochrany. Bylo zřejmé, že určitý počítačový program sám od sebe nemá pojmové znaky vynálezu a ochrana cestou patentu nebo jiného obdobného průmyslového práva tudíž nepřipadá v úvahu. Ani ochrana autorskoprávní se na první pohled nejevila vhodnou. Nebylo jasné, zda lze program považovat za autorské dílo, když je jeho účel diametrálně odlišný. Byly také pochybnosti, zda autorskoprávní ochrana je pro počítačové programy dostatečná.

V 70. letech, kdy se o ochraně programů v jednotlivých zemích teprve začínalo uvažovat, se Světová organizace duševního vlastnictví s předstihem chopila této problematiky a vypracovala dokument nazvaný Vzorová ustanovení o ochraně programového vybavení

počítačů (1978). Tento dokument předpokládal pro počítačové programy zvláštní druh ochrany s tím, že by se mohla eventuálně realizovat prostřednictvím autorskoprávního zákonodárství.

Další vývoj v drtivé většině zemí probíhal ve znamení odporu k zvláštní ochraně a zvláštní úpravě. Bylo třeba najít nějaké schůdné řešení poskytující dostatečnou absolutní ochranu, a to hned a bez nutnosti vymýšlet nové právní instituty, přijímat nové zákony a sjednávat nové mezinárodní smlouvy. Tím byla pragmaticky zvolena cesta sice snadná, avšak ne vždy nejvhodnější - totiž aplikace autorskoprávní úpravy na ochranu počítačových programů. Jeden stát po druhém doplňoval svůj autorský zákon o další předmět ochrany - počítačový program, Československo nevyjímaje (novelou autorského zákona č. 89/1990 Sb.). Hlasy autorskoprávních profesionálů poukazující na to, že počítačové programy nemohou být beze zbytku považovány za autorská díla, i když je svou vnější formou připomínají, byly jen výjimečně vyslyšeny. Projevilo se to tím, že v některých zemích je počítačovým programům poskytována autorskoprávní ochrana s určitými specifiky (např. ve Francii).

Přes veškeré námitky týkající se jen částečné vhodnosti klasické autorskoprávní ochrany pro počítačové programy je stávající vývoj zřejmě nezvratný, a to zejména poté, co Evropská společenství přijala v r. 1991 směrnici č. 91/250 o *právní ochraně počítačových programů*. Obdobná úprava již platí mimo jiné i v USA a v Japonsku, čímž jsou pokryti tři největší světoví producenti počítačových programů udávající světový trend.

Jaké jsou argumenty ve prospěch specifické, tedy nikoli autorskoprávní ochrany? Především účel počítačového programu je zcela jiný, než účel literárního nebo uměleckého díla. Program sice v jedné ze svých forem (zápis v programovacím jazyku) vzdáleně připomíná text literárního díla, ale tím veškerá podobnost končí. Zatímco literární, umělecká a jiná díla jsou určena k tomu, aby byla sama o sobě vnímána lidmi, text počítačového programu je uživateli zpravidla lhostejný a ve většině případů i nesrozumitelný. Žádný uživatel si nekupuje program proto, aby si ho přečetl. Zajímá ho výhradně *výsledek aplikace* programu, nikoli znění programu samotného.

Nejzávažnější skutečností je ovšem fakt, že se autorskému právu podsouvá k ochraně něco, co fakticky není dílem, a to jenom proto, že to nelze chránit z jiného titulu. Český autorský zákon sice stanoví, že "za předmět ochrany [podle tohoto zákona] se považují i programy počítačů, pokud splňují pojmové znaky děl podle tohoto zákona", ale jeden z důležitých znaků děl v zákoně výslovně zmíněn není: je jím znak autorskoprávní individuality, která je bezprostředním projevem osobnosti autora. Tento znak bychom u některých počítačových programů těžko hledali, zejména u těch, které jsou složeny z rutinních podprogramů postrádajících původnost.

Zastánci autorskoprávní ochrany počítačových programů uvádějí tyto argumenty:

- a) Každý program je nebo může být vyjádřen ve formě zápisu textu. Není důvodu, proč by tento text nemohl být chráněn stejně jako jiný vědecký nebo instruktážní text.
- b) Kromě nejjednodušších rutinních programů se tvůrčí prvek uplatňuje v dostatečné míře, aby mohl být program jako takový považován za výsledek tvůrčí práce.

Dodejme zde, že průmyslově právní (patentová) ochrana počítačových programů je zásadně vyloučená, neboť program nemá pojmové znaky vynálezu. Mnoho zemí však umožňuje patentovou ochranu počítačových programů, které jsou nedílnou součástí nějakého vynálezu.

Pokusme se nyní přenést od jevové stránky k aspektům funkčním. Poskytuje autorské právo programům takovou ochranu, jaká je skutečně zapotřebí?

Obsahem autorského práva je především výlučné právo k dílu. To může být užíváno jinou osobou jen se souhlasem autora. Užíváním se rozumí rozmnožování díla, veřejné provozování a veřejný přednes díla, pořizování záznamů díla, vysílání díla, jakož i jeho překlad nebo adaptace. U počítačového programu je nesporné, že nemůže být použit, aniž by předcházelo pořízení jeho kopie. Nemusí jít vždy o klasický příklad, kdy neoprávněný uživatel si vypůjčí od oprávněného záznam programu na některém z nosičů (na příklad na CD), pořídí si jeho kopii na svůj nosič a původní vrátí. Program může být počítačem použit, jen je-li umístěn v jeho vnitřní paměti, tedy "nahrán" z vnějšího nosiče. Toto "nahrání" není nic jiného než zhotovení kopie programu. Oprávněné i neoprávněné užití programu tedy nutně v každém případě zahrnuje jeho reprodukci a zdá se tedy, že autorské právo je právě tím právním prostředkem ochrany, jakého je třeba. Zákazem nedovoleného okopírování programu se automaticky zabrání jeho neoprávněnému užití.

Praktické zkušenosti některých zemí, zejména "počítačové velmoci", jakou jsou USA, však ukazují, že věc není tak jednoduchá. Ochrana proti kopírování sice chrání text (znění) programu (v programovacím jazyce, resp. tzv. programovém kódu), avšak nechrání některé jeho další aspekty, které mohou mít mnohem větší komerční význam a které přitahují pozornost nikoli uživatelů, ale výrobců programů. Jedná se především o vnitřní strukturu a "design" programu, které jsou nejnákladnějšími a tudíž nejhodnotnějšími složkami programu. Je to vlastně způsob fungování programu a tedy ovládání počítače. I z hlediska inovačního se jedná o nejhodnotnější aspekt programu, nesrovnatelně významnější, než je znění programu v programovém kódu. Z četné judikatury soudů USA je v této oblasti velmi zajímavé rozhodnutí ve věci *Whelan Associates v. Jaslow Dental Laboratory, Inc.* (1986), kde žalovaná strana vytvořila a komercializovala program pro provoz zubní laboratoře, který byl napodobeninou obdobného programu žalobce. I když text obou programů v programovém kódu se velmi podstatně lišil, byla převzata koncepce a vnitřní struktura žalobcova programu, čímž se napodobenina funkčně velmi přiblížila původnímu programu a žalobci odčerpala značný počet zákazníků. Soud rozhodl ve prospěch žalobce a učinil závěr, že nejvýznamnější složkou programovací činnosti bylo vytvoření struktury a logiky programu. Účelem každého programu je řešit určité problémy. Soud pak uznal za chráněný způsob, jakým programátor koncipoval svůj program, aby řešil určitý problém (provoz zubní laboratoře).

Uvedené soudní rozhodnutí, i když je velmi přesvědčivé co do zdůvodnění nutnosti ochrany vnitřní struktury programu, nutí k zamyšlení o dosahu autorskoprávní ochrany. V USA je počítačový program považován za dílo, a to zpravidla literární. Je únosné chránit autorským právem vnitřní strukturu (koncept) díla? A co další aspekt programu - způsob a forma komunikace počítače s uživatelem při aplikaci programu (uživatelské rozhraní - user interface)? I tento aspekt programu má velký komerční význam, neboť právě on mnohdy ovlivňuje oblíbenost jednotlivých programů plnících stejnou nebo obdobnou funkci mezi různými uživateli. Stejněho způsobu propojení uživatele lze ovšem dosáhnout více programy různých znění, takže klasická autorskoprávní ochrana literárního díla nám zde nebude nic platná. K tomu je však třeba dodat, že způsob propojení uživatele zatím nikde není předmětem ochrany a může být tedy legálně napodobován.

Nemenší rozpaky vzbuzuje případná ochrana zobrazení vytvořeného programem na obrazovce. Komerční úspěch počítačových her závisí často především na tomto aspektu. Nezřídka se stává, že úspěšné obrazové elementy oblíbených her jsou napodobovány tak, že je stejného nebo podobného efektu dosaženo jinak formulovaným programem. V USA je v takových případech tendence považovat program za dílo audiovizuální, nikoli literární. Tím je však chráněno jen výsledné zobrazení a není chráněn vlastní text programu, neboť stejný program nemůže být chráněn zároveň jako dvě různá díla.

Uvedené praktické problémy vedou k úvahám o tom, zda je, respektive má být u počítačového programu předmětem ochrany skutečně jen *jevová stránka*, tedy *projev tvůrčího řešení* programátora, nebo také některé aspekty *obsahu tohoto tvůrčího řešení*. Ve druhém případě by už šlo o ochranu nepochybně nad rámec autorského práva, které, jak známo, chrání pouze projev (vyjádření) myšlenky, nikoli myšlenku samu. Zdá se, že u počítačového programu není snadné oddělit myšlenku od jejího projevu tak, jako na příklad u literárního díla. Americké soudy pro to používají tzv. plurality expressions test, tedy test možného různého vyjádření určité myšlenky. Existují-li různé cesty, jak naprogramovat počítač pro splnění určité funkce, pak řešení, jak přimět počítač ke splnění této funkce, je nechránitelnou myšlenkou, avšak každý z více možných programů, který umožňuje realizovat tento cíl, je projevem této myšlenky a může být předmětem autorskoprávní ochrany. Nezdá se však, že by se v uvedené věci *Whelean Ass. v. Jaslow D. L.* soud tímto testem řídil, neboť pak by musel spor dopadnout podstatně jinak: nepochybně bylo více způsobů, jak formulovat program plnící požadovanou funkci (správa zubní laboratoře).

Další vývoj v oblasti tvorby a aplikace počítačových programů pravděpodobně ještě výrazněji ukáže, že ochrana programů jakožto autorských děl není tím nejlepším řešením. Již dnes je možno poukázat na tyto praktické potíže:

1. Neoprávněné užití počítačového programu nespočívá jen v pořízení kopie bez souhlasu autora. Může jím být i napodobení programu či převzetí jeho částí pro vytvoření jeho napodobeniny jiným subjektem. Tímto druhým rysem se účel ochrany přibližuje spíše oblasti průmyslově právní (neoprávněné užití vynálezu).
2. Zdá se, že nestačí, aby předmětem ochrany byla jen jevová stránka programu (zápis jeho znění), ale je účelné chránit i některé aspekty jeho obsahu (např. vnitřní strukturu). Otázkou je, zda i toto je skutečně možné na bázi autorskoprávní.
3. V rámci autorskoprávní ochrany se obecně připouští pořizování kopií díla bez souhlasu autora pro osobní potřebu pořizovatele. Tato zásada je však neaplikovatelná na počítačové programy, neboť by tak jejich ochrana ztratila z větší části smysl. Programy proto v tomto ohledu musí podléhat zvláštnímu režimu.

Vraťme se však ještě pro úplnost k patentové ochraně programů. Bylo zde již řečeno, že bez dalšího nepřipadá v úvahu, neboť počítačový program není vynálezem. Je-li však program *součástí vynálezu*, pak se pochopitelně patent chrání takový vynález vztahuje na všechny části vynálezu, a tedy i na program. Půjde o vynálezy určitých zařízení ovládaných procesorem, který ke svému fungování program nezbytně potřebuje. Program v tomto případě neřídí jen chod procesoru, jako je tomu u počítače, ale vlastně chod celého patentovaného zařízení.

POČÍTAČOVÉ PROGRAMY A BERNSKÁ ÚMLUVA

Bylo již řečeno, že navzdory všem námitkám byla prakticky na celém světě přijata autorskoprávní ochrana počítačových programů, respektive programového vybavení počítačů. Je-li tomu tak, pak by totéž mělo platit v mezinárodním měřítku, tedy mezinárodní smlouvy týkající se ochrany autorských děl by se měly automaticky vztahovat i na ochranu počítačových programů. Jak je tomu však ve skutečnosti?

Velké rozpaky v praxi smluvních států donedávna nedovolily vyslovit závěr, že Bernská úmluva a Ženevská všeobecná úmluva se jednoznačně vztahují i na ochranu počítačových programů. Přípravné práce na Smlouvě o autorském právu počítaly proto s

výslovnou úpravou této otázky. Programy měly být chráněny podle Bernské úmluvy jako díla literární a umělecká, avšak s těmito hlavními výjimkami:

- a) Ochrana programů může být vykonávána buď ve prospěch autora, jak je stanoveno v článku 2 odst. 6 Bernské úmluvy, nebo ve prospěch jiné osoby, podobně jako je tomu u děl kinematografických.
- b) Aplikujeme-li definici publikace (článek 3 odst. 3) na programy, je třeba konstatovat, že zpravidla nejsou zveřejněny a je s nimi proto třeba zacházet jako s díly neuveřejněnými.
- c) Ustanovení o morálních právech (článek 6 bis) bude ve většině případů prakticky neaplikovatelné, neboť mnohdy nelze skutečného autora programu identifikovat.
- d) Délka ochrany by měla být stanovena jako pro díla slovesná, případně jako pro díla kinematografická (podle toho, jak se určí autor).
- e) Výlučné právo autora nebo jinak určené osoby povolit zpracování díla by se mohlo aplikovat na programy s tím, že za zpracování je třeba považovat převedení programu z jedné formy do druhé, např. z programovacího (zdrojového) jazyka do strojového (cílového) jazyka (nejde o překlad). Totéž platí o tzv. dekompilaci programu, tj. o jeho převedení do formy, v níž je patrná jeho struktura.
- f) Dále je třeba modifikovat pravidla o kopírování programů bez souhlasu autora, neboť pravidla týkající se literárních a uměleckých děl jsou jen částečně použitelná.

Uvedené diskuse byly ukončeny přijetím *Smlouvy WIPO o autorském právu* v roce 1996, která stanoví, že počítačové programy jsou chráněny jako literární díla a spadají do věcné působnosti Bernské úmluvy. Tím byly ukončeny dlouholeté diskuse o tom, zda se Bernská úmluva vztahuje také na počítačové programy, které nejsou výslovně uvedeny v demonstrativním výčtu jejího článku 2.

DOHODA TRIPS

Rovněž podle této dohody (článek 10) jsou počítačové programy chráněny jako literární díla podle Bernské úmluvy, a to bez ohledu na způsob vyjádření (tj. ve zdrojovém i strojovém kódu). Také databáze jsou chráněny jako autorské dílo, představují-li z důvodu výběru svých prvků nebo jejich uspořádání duševní výtvar.

SMĚRNICE O PRÁVNÍ OCHRANĚ POČÍTAČOVÝCH PROGRAMŮ

Jak již bylo uvedeno výše převážilo stanovisko, že počítačový program je chráněn jako dílo literární ve smyslu Bernské úmluvy a tento princip byl promítnut do uvedených mezinárodních smluv. Nicméně v takovém případě musí takový počítačový program splňovat veškeré pojmové znaky autorského díla, tj. především

- 1) výsledek tvůrčí činnosti autora,
- 2) jedinečnost výsledku tvůrčí činnosti a
- 3) vyjádření díla v jakékoli objektivně vnímatelné podobě. Jedinečnost výsledku v pojetí autorskoprávním znamená, že takový výsledek může existovat (být vytvořen) pouze jeden. To v praxi znamená, že pouze takovým jedinečným programům je poskytována ochrana autorským právem.

Evropské společenství (dnes EU) však snížilo tento standard pro získání ochrany tím, že dle článku 1 odst. 3 směrnice o právní ochraně počítačových programů je počítačový program chráněn, pokud je původní v tom smyslu, že je vlastním duševním výtvořem autora. Místo kritéria jedinečnosti jako je tomu u drtivé většiny děl, aby mohla požívat ochrany autorským právem, ve vztahu k počítačovým programům postačuje princip původnosti ve smyslu vlastního duševního výtvořu autora (programátora). Mohou tedy paralelně existovat dva (případně více) shodných či téměř identických počítačových programů.

Shora popsáný přístup dokazuje problematičnost aplikace autorského práva na ochranu počítačových programů, o níž bylo pojednáno výše.

h) Ochrana databází

Jak již bylo zmíněno výše, autorskoprávní ochrana databází (souborů údajů, děl či jiných prvků, materiálů atp.) byla zakotvena v Dohodě TRIPS a následně ve Smlouvě WIPO o autorském právu. Není zde však samozřejmě chráněn obsah databáze, nýbrž ochrana autorským právem se poskytuje databázi, kdy výběr nebo uspořádání jejího obsahu představuje vlastní duševní výtvoř autora. Například běžný telefonní seznam by toto kritérium nesplňoval. Obě mezinárodní smlouvy pro úplnost deklarují, že nejsou dotčena autorská práva k obsahu databáze.

Na půdě EU existuje směrnice č. 96/9/ES *o právní ochraně databází*. Podle této směrnice je databáze soubor děl, údajů nebo jiných nezávislých prvků, které jsou systematicky nebo metodicky uspořádány a které jsou jednotlivě přístupné elektronickými nebo jinými prostředky.

Podstata autorskoprávní ochrany databází podle uvedené směrnice je shodná jako ve smyslu citovaných mezinárodních smluv. Jediné kritérium spočívá v tom, aby se jednalo o vlastní duševní výtvoř autora z hlediska způsobu výběru nebo uspořádání obsahu databáze. Nevyžaduje se tedy podmínka jedinečnosti, jako je tomu i v případě počítačových programů dle směrnice citované na konci předchozí kapitoly. Autorskoprávní ochrana se vztahuje na strukturu databáze.

Důležitý přínos databázové směrnice spočívá v tom, že pořizovatelům databází se přiznává právo *sui generis* zabránit vytěžování, anebo zužitkování celého obsahu databáze nebo jeho podstatné části. Pořizovatelem databáze se rozumí fyzická nebo právnická osoba, která na svou odpovědnost pořídí databázi, nebo pro kterou tak z jejího podnětu učiní jiná osoba. Smyslem těchto zvláštních práv (práva na vytěžování a na zužitkování obsahu databáze) je především ochrana investice pořizovatele databáze. Tato práva jsou zcela nezávislá na autorskoprávní ochraně databáze. I když tedy databáze nesplňuje podmínky z hlediska autorskoprávního, nemá to vliv na existenci práv *sui generis* pořizovatele databáze.

Pro srovnání lze uvést, že právo USA žádná zvláštní práva pro pořizovatele databází nezná. K databázím se tak mohou vázat pouze autorská práva. Právě uvedené konstatování potvrzuje rozhodnutí Nejvyššího soudu USA v případě *Feist Publications v. Rural Telephone Service*. Nejvyšší soud USA dospěl k závěru, že pouze minimální stupeň tvořivosti postačuje k tomu, aby se stalo dílo chránitelné autorským právem, ale telefonní seznam nesplňuje ani tento nízký standard jelikož abecední seznam jmen je znám již po staletí. Proto soud rozhodl, že takový seznam nemůže být chráněn autorským právem. Jak podle amerického, tak komunitárního (unijního) práva pouhé údaje nejsou chránitelné. Ale mezi těmito dvěma systémy existuje podstatný rozdíl, který má závažné důsledky pro pořizovatele databází v USA. Jak již bylo řečeno, na rozdíl od práva EU, neposkytuje americké právo pro

pořizovatele databází práva *sui generis*. To znamená, že bez ohledu na to, kolik peněz tvůrce databáze investoval, kdokoli může kopírovat takovou kolekci úplně nebo zčásti. Nejvyšší soud USA odmítl princip dříve aplikovaný některými soudy, kdy se pro udělení autorských práv brala v úvahu i autorova vynaložená práce, tzv. „doktrína potu čela“. Není pochyb, že takový telefonní seznam není originálním autorským dílem, ale Kongres kupodivu opakovaně odmítá jakékoli návrhy pro přijetí zvláštní ochrany pro pořizovatele databází (ochrana jejich vynaložených prostředků). Tento přístup na druhou stranu vede k větší diseminaci databází, které nejsou chránitelné autorským právem.

IV. 2. PRÁVA PŘÍBUZNÁ

(práva k zvukovým záznamům, k výkonům výkonných umělců, k rozhlasovému a televiznímu vysílání)

Boj proti pirátství

Práva nositele autorského nebo příbuzného práva jsou porušena, je-li jakékoli jednání vyžadující jeho souhlas učiněno jinou osobou bez tohoto souhlasu. Nedovolené kopírování pro komerční účely a nedovolené komerční využívání těchto kopií se označuje jako *pirátství*.

Podstatnou náležitostí pirátství je cíl protiprávní činnosti, jímž je obchodní prospěch. Proto je také pirátství převážně záležitostí organizovaných skupin, které nejen vyrábějí kopie, ale zejména zajišťují jejich distribuci v tuzemsku i v zahraničí.

Pirátství se s rozvojem reprodukční techniky stalo neobyčejně vážnou hrozbou pro nositele práv autorských a příbuzných. Kopírovací zařízení všeho druhu jsou technicky dokonalá a snadno dostupná. U digitálního záznamu zvuku nebo obrazu lze jen obtížně odhalit kopii, neboť ta je identická s originálem a tudíž nerozeznatelná.

U zvukových a obrazových záznamů se vyskytují dvě, resp. tři formy pirátství. Nejjednodušší formou je primitivní kopírování běžně zakoupeného záznamu, který slouží jako matrice. Příznačná pro tuto formu je špatná kvalita kopií a zejména obalu, jakož i nezvykle nízká cena kopií prodávaných na trhu. Protiprávní původ těchto falzifikátů je obvykle zřejmý i pro neoborníka.

Druhou formou je pečlivé a kvalitní kopírování s použitím obalů na první pohled nerozeznatelných od obalů legálně vyrobených kopií. Jsou rovněž používány všechny původní značky a symboly (ochranná známka, symboly copyright apod.). Takto vyrobené a distribuované pirátské kopie někdy spolehlivě oklamou spotřebitele. K jejich identifikaci je třeba odborného testu. I zde může být podezřelá nízká cena, neboť distribuce pirátských kopií za cenu kopií legálně zhotovených by neměla smysl.

Třetí forma spočívá v tom, že je protiprávně pořízen (na příklad na koncertě či v kině) zvukový nebo zvukově obrazový záznam jako originál a z něj jsou pak zhotovovány kopie za účelem distribuce. Na rozdíl od předchozích případů zde pirát kopíruje sice vlastní originál, ten však nebyl legálně pořízen, a proto nelegální jsou i jeho kopie.

Předpokladem účinného postihu pirátství je především existence kvalitního zákonodárství, které bude pamatovat na všechny jeho aspekty z hlediska hmotně právního a dá také příslušným orgánům dostatečné pravomoci k faktické realizaci postihu. Tyto orgány (celní správa, policie) by měly mít možnost zasahovat ex offio, a to kdekoli, kde je podezření z

výroby nebo distribuce falzifikátů (tedy nikoli jen na hraničních přechodech při dovozu). Měly by mít možnost přísně postihovat různé formy účasti na pirátství i jako přestupky, nejen jako trestné činy. V mnoha zemích, kde je na potírání pirátství skutečný zájem, a to i rozvojových, jsou za tímto účelem vytvářeny specializované orgány.

Druhá část: Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě

přehled

I. Jednotlivá práva vyplývající z duševního vlastnictví a jejich ochrana

I. 1. PRÁVA VYPLÝVAJÍCÍ Z DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ . VÝLUČNOST PRÁV

I. 2. JEDNOTLIVÁ PRÁVA

I. 3. DŮSLEDKY PORUŠENÍ PRÁV

- a) Prostředky ochrany a vynucení práv
- b) Spory o výlučná práva majitele patentu

I. 4. PORUŠOVÁNÍ PRÁV K DUŠEVNÍMU VLASTNICTVÍ V MEZINÁRODNÍM OBCHODĚ

- a) Odpovědnost za právní vady zboží spočívající v nárocích třetích osob vyplývajících z práv k duševnímu vlastnictví
- b) Kolizní otázky právních vad zboží

II. Dispozice s právy z duševního vlastnictví

II. 1. LICENČNÍ SMLOUVA

II. 2. FRANCHISINGOVÁ SMLOUVA

III. Ochrana duševního vlastnictví na jednotném vnitřním trhu EU

IV. Společná obchodní politika EU: Ochrana duševního vlastnictví v obchodu EU s třetími státy

IV.1. Význam ochrany duševního vlastnictví v mezinárodním obchodě a jednotlivé typy problémů z hlediska EU

IV.2. Právní nástroje ochrany duševního vlastnictví v obchodě EU

IV.3. Dohoda TRIPS – nejvýznamnější právní nástroj účinné ochrany práv k duševnímu vlastnictví v mezinárodním obchodě

IV.4. Opatření celních orgánů EU při obchodu se zbožím z třetích zemí při porušení práv k duševnímu vlastnictví

IV.5. Komunitární vyčerpání práv k duševnímu vlastnictví u zboží dovezeného z třetího státu

I. Jednotlivá práva vyplývající z duševního vlastnictví a jejich ochrana

I. 1. PRÁVA VYPLÝVAJÍCÍ Z DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ VÝLUČNOST PRÁV

Nositel práva má k jeho předmětu (patentovanému vynálezu - výrobku, ochranné známce, autorskému dílu apod.) výlučná práva ve dvojitým smyslu: a) *práva vyplývající z ochrany proti porušení práva*, tedy proti neoprávněnému využívání, b) *výlučné právo udílet souhlas k využívání předmětu tohoto práva*, čímž se vylučuje situace uvedená ad a). Kromě toho může nositel práva (patentu, známky atd.) *své právo převést na jinou osobu*.

Výlučnost těchto práv vyplývá z toho, že nikdo jiný než jejich nositel není oprávněn k jejich využívání.

NUCENÁ LICENCE

Ve většině zemí je za určitých přesně stanovených podmínek dovoleno využívání předmětu průmyslového práva (zejména patentovaného výrobku) bez souhlasu majitele práva (patentu), a to na základě tzv. *nucené licence*. Cílem tohoto opatření je přispět k tomu, aby vynálezy skutečně napomáhaly rozvoji průmyslové výroby a technickému pokroku a nebyly naopak brzdou průmyslového rozvoje, hospodářské soutěže a prostředkem k vytváření nežádoucích monopolů. Nucená licence musí být *nevýlučná* (tj. musí připouštět další licence) a je vždy vázána na část podniku, která je způsobilá ji využívat.

Nucené licence mohou být udělovány i z jiných důvodů, než je zneužití patentu. Jde o případy, kdy to vyžaduje naléhavý veřejný zájem. Podrobnější podmínky stanoví státy vnitřním zákonodárstvím. Udělení nucené licence na této bázi není vázáno na žádné lhůty.

Česká úprava v § 20 zákona č. 527/1990 Sb., týkající se vynálezů, převzala plně pravidla Pařížské unijní úmluvy, tedy podmínku nevyužívání nebo nedostatečného využívání vynálezu bez řádných důvodů. O nucenou licenci lze žádat po 4 letech od podání přihlášky nebo po 3 letech po udělení patentu podle toho, která z obou lhůt je delší.

I. 2. JEDNOTLIVÁ PRÁVA

VÝLUČNÁ PRÁVA MAJITELE PATENTU

V českém právu jsou výlučná práva majitele patentu upravena v § 11 a násl. *zákona č. 527/1990 Sb. o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích.*

Majitel patentu má výlučné právo patentovaný vynález *využívat*, respektive *udělovat souhlas* jiným subjektům *k jeho využívání*. Toto výlučné právo může být v praxi realizováno dvěma způsoby: využitím právní ochrany proti jeho porušování a dispozicí s tímto právem. Disponovat lze i s patentem samotným - lze ho převést na jinou osobu.

U vynálezů aplikovaných na *výrobek* má majitel patentu výlučné právo patentovaný výrobek **vyrábět, užívat, prodávat a dovážet**. U vynálezů týkajících se *postupů* má výlučné právo obdobného obsahu ve vztahu k výrobku přímo vytvořenému takovým postupem. Neslouží-li patentovaný proces produkci výrobku, je obsahem výlučného práva jeho užití (např. způsob měření zvláště vysokých teplot).

Výroba znamená, že výrobek popsáný v patentu je realizován ve skutečnosti. Porušení práv k patentu cestou výroby znamená, že výrobek obsahující patentovaný vynález vyrábí osoba jiná než majitel patentu, a to bez jeho souhlasu.

Užití patentovaného výrobku (rozumí se komerční užití) nemusí být trvalé nebo opakované - k tomu, aby šlo o porušení práva stačí, jde-li o užití jednorázové. Není rozhodující, kdo aplikovaný vynález užívá (není-li to ovšem majitel patentu). Může jít i o výrobek jen obdobný tomu, jaký je patentem chráněn. Užití patentovaného výrobku je bez souhlasu majitele patentu nicméně v určitých případech dovoleno. Kromě nucené licence je to

při použití k vědeckému výzkumu, v tranzitujících vozidlech nebo případ, kdy patentovaný výrobek byl v daném státě uveden na trh se souhlasem majitele patentu.

Mezinárodního obchodu se týkají především dvě další formy porušení patentových práv, a to *prodej a dovoz*. Při *prodeji* patentovaného výrobku není rozhodující, zda byl vyroben se souhlasem nebo bez souhlasu majitele patentu. I v prvním případě je třeba souhlasu k prodeji, neboť ten není zahrnut v souhlasu k výrobě.

Dovoz patentovaného výrobku znamená jeho fyzické překročení hranic do státu, kde je patentován. Není rozhodující, ze kterého státu je dovážen, ani zda je určen k prodeji nebo k jinému komerčnímu využití anebo k bezplatné distribuci. Dovoz a užívání patentovaného výrobku pro osobní potřebu nelze považovat za využívání patentových práv, neboť ta byla konzumována prodejem výrobku jednotlivci.

Svolení k výrobě, užití atd. patentovaného výrobku uděluje majitel patentu jinému subjektu zpravidla licenční smlouvou, a to za úhradu. Bývá omezeno několikerým způsobem: teritoriálně, resp. prostorově (na určitý stát), časově (na určitou omezenou dobu), případně co do množství výrobků nebo co do účelu jejich využití.

VÝLUČNÁ PRÁVA MAJITELE PRŮMYSLOVÉHO VZORU

Majitel průmyslového vzoru má výlučné právo průmyslový vzor využívat, poskytovat souhlas k jeho využívání jiným osobám nebo na ně průmyslový vzor převést.

VÝLUČNÁ PRÁVA MAJITELE ZNÁMKY

Majitel zapsané ochranné známky má výlučné právo **užívat** svou známku, tedy a) *označovat* jí své výrobky nebo služby a *užívat* ji ve spojení s nimi, včetně značky R v kroužku. b) *dávat souhlas k užívání* shodného nebo zaměnitelného označení pro stejné nebo podobné výrobky (služby), pro které je známka zapsána, *umísťovat* takové označení na výrobky, *vyvázet*, *dovážet* a *uvádět* takto označené výrobky na trh, *využívat* toto označení v obchodní firmě a reklamě. Majitel ochranné známky může rovněž svou známku *převést* na jinou osobu, a to smlouvou. Na základě jiných skutečností může známka *přejít* na jinou osobu (např. v důsledku smrti nebo zániku majitele známky). Znamka může být rovněž majitelem poskytnuta jako zástava.

Majitel *všeobecně známé známky* nebo *známky s dobrým jménem* se může domáhat zákazu užívání své známky nebo označení s ní zaměnitelného i v případě, kdy se jedná o zboží zcela jiného druhu, než pro který je jeho známka zapsána, pokud by takové užití známky ukazovalo na souvislost mezi ním a zbožím nebo pokud by bez řádného důvodu těžilo z rozlišovací způsobilosti či dobrého jména známky s dobrým jménem nebo jim bylo na újmu. Jedná se o ochranu proti tzv. *ředění*.

Je-li na zboží, které je nebo má být uvedeno na trh, umístěno označení shodné nebo zaměnitelné s určitou ochrannou známkou, má její majitel právo na informaci o původu těchto výrobků nebo služeb. Tohoto práva bude nepochybně využívat v případech, kdy bude mít pochybnosti o původu takového zboží. Předmětné právo na informace náleží i ostatním vlastníkům průmyslových práv, jak bude pojednáno níže.

Uvedl-li vlastník známky svůj výrobek jí označený na trh či tento výrobek byl uveden na trh jiným subjektem, avšak se souhlasem vlastníka známky, nemůže tento uplatňovat

námítky proti jeho následnému prodeji v rámci obchodu v daném státě, případně regionu (například vnitřním trhu Evropských Unie). Jeho právo je vyčerpáno uvedením výrobku na trh, které zahrnuje i veškerý jeho další prodej, než se dostane ke spotřebiteli. Teorie **vyčerpání práv** znamená, že nelze uplatňovat práva ke známce poté, co zboží jí označené bylo v daném státě poprvé v souladu s právem uvedeno na trh a prodáno. majitel známky tak poté nemůže bránit třetím osobám užívat známku s tímto zbožím. To tedy může být dále prodáváno, známka může být používána v reklamě atd. Podmínkou ovšem je, že zboží nesmí být podrobena žádné změně, včetně smíchání se zbožím jiným nebo včetně změny obalu, resp. odstranění známky z obalu (výjimky z tohoto pravidla včetně přesných podmínek stanovil Evropský soudní dvůr ve své judikatuře). Vyčerpání práv upravuje § 11 zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách.

Práva z ochranné známky mohou být omezena (§ 10) tak, že vlastník známky je povinen strpět užívání označení shodného nebo zaměnitelného s jeho známkou, a to ve třech směrech: a) jde o užívání vlastního jména, obchodní firmy, názvu či adresy, b) jde o vyznačení účelu výrobku (služby), příslušenství nebo náhradních dílů, c) jedná se o údaje týkající se druhu, jakosti, množství, účelu, hodnoty, zeměpisného původu, doby výroby výrobku nebo poskytnutí služby nebo jiných jejich vlastností.

Vlastnictví známky může přecházet z jedné osoby na druhou. Jedním z těchto způsobů je její převod (prodej). Je-li však účelem známky identifikace výrobce určitého zboží nebo poskytovatele služby, jímž je zpravidla její vlastník (jejich tzv. obchodní původ), má pak po změně vlastníka smysl?

Známka může získat svým dlouhodobým užíváním dobré jméno, které má samo o sobě velkou hodnotu. Toto dobré jméno však nemusí automaticky přejít se známkou na nového vlastníka. Bude-li tomu tak, projeví se to nepochybně i na ceně známky. Nový vlastník bude mít snahu udržet pověst známky tím, že bude dbát na zachování kvality vyráběného zboží nebo poskytovaných služeb. Změna vlastníka známky nemusí vést nutně k oklamání spotřebitele, neboť ve většině případů stejně konkrétní vlastník známky není veřejnosti znám. Jde-li však o známku veřejnosti dostatečně známou a spojovanou s určitým zbožím a dojde-li ke změně vlastníka a ke změně kvality nebo jiného aspektu tohoto známého zboží, může dojít k oklamání spotřebitele, který se domnívá, že prodaná známka označuje stále stejné zboží.

Vedle porušování známkových práv je třeba ještě zmínit podobnou situaci, při které sice nedochází k přímému porušení práv z ochranné známky, avšak která má velmi podobné účinky. Je to případ, kdy zapsaná známka (nebo známka s ní zaměnitelná) je použita bez souhlasu majitele jiným subjektem, avšak pro označení zboží zcela jiného druhu než pro jaké je zapsána. Práva z ochranné známky tím porušena nejsou, avšak používání známky zapsané pro jiné zboží může naplňovat skutkovou podstatu nekalosoutěžního jednání. Může jít na příklad o *parazitování* na známé známce, jak ukazují četné příklady ze zahraniční praxe. Známka *Johnny Walker* označující pěnu do koupele v plastické láhvi, která je napodobeninou láhve od této whisky, stěží může vyvolat záměnu. Klame však spotřebitele tím, že vyvolává dojem zaručené výborné kvality výrobku (pěny), neboť uvedená známka je známá jako značka velmi kvalitní whisky. Spotřebitel může být oklamán i tak, že od sebe z důvodu použití stejné nebo podobné známky nerozezná dva různé výrobce. Kdo ví, zda šicí stroje TOYOTA vyrábí jako vedlejší produkt známá automobilka, nebo zda je to úplně jiný výrobce, který používá stejnou známku pro jiný druh zboží?

Obecně platí, že tam, kde dojde ke zneužití známky způsobem, kdy nejsou přímo porušena známková práva, je možná obrana cestou ochrany proti nekalé soutěži, kterou toto zneužití nepochybně bude.

Jak již však bylo stručně pojednáno výše, vlastníci ochranných známek s atributem *všeobecné známosti* nebo *dobrého jména* mají právo domáhat se ochrany proti užívání identického či zaměnitelného označení pro výrobky či služby, které nejsou shodné nebo podobné těm, pro něž je tato známka chráněna, resp. zapsána.

VÝLUČNÁ PRÁVA MAJITELE ZÁPISU TOPOGRAFIE INTEGROVANÉHO OBVODU

Tato práva jsou upravena v §§ 10 a 11 *zákona č. 529/1991 Sb. o ochraně topografií polovodičových výrobků*.

Majitel zápisu má zejména následující výlučná práva: a) reprodukovat topografii jakýmkoli způsobem, b) vyrábět, dovážet nebo rozšiřovat polovodičové výrobky obsahující chráněnou topografii, c) udělovat souhlas k úkonům uvedeným ad a) i b).

VÝLUČNÁ PRÁVA AUTORA A NOSITELE PRÁV PŘÍBUZNÝCH

Vnitrostátní úprava

Mezi autorská práva podle *autorského zákona* patří tato výlučná práva autora díla: a) *Právo k rozmnožování díla*, tj. zhotovování jeho kopií. Rozmnožit dílo (např. vydat knihu) může jiný subjekt jen se svolením autora uděleného např. ve formě licenční nakladatelské smlouvy. Takové smlouvy se mohou týkat i dalších činností, jako překlady díla, jeho rozhlasového nebo televizního vysílání apod. b) *právo na rozšiřování díla*, tj. uvádění rozmnoženin díla zachycených v hmotné podobě (například CD, DVD, knihy apod.) do oběhu. Jedná se typicky o prodej těchto rozmnoženin. c) *Právo sdělování díla veřejnosti*. Dílo může být komunikováno většímu množství lidí i bez rozmnožení, a to veřejným provozováním (přednes přednášky, provedení hudebního díla na koncertě, divadelní hry v divadle). Dílo nelze provozovat bez souhlasu autora. Do práva na sdělování díla veřejnosti spadají kromě živého provozování i další způsoby, například rozhlasové či televizní vysílání nebo přenos přes počítačové sítě (především internetu), a to jak v reálném čase, tak na vyžádání (neboli *on-demand*). d) *Právo k pořízení zvukového záznamu díla*. Kopie zvukových záznamů lze dnes již pořizovat stejně snadno jako kopie textu díla. Pokud jde o hudbu, je zvukový záznam nejmasovější formou komunikace díla širokému publiku. K pořízení zvukového záznamu je nezbytný souhlas všech zúčastněných autorů (hudby, textu, aranžmá apod.). e) *Práva ke kinematografickému dílu (k pořízení obrazového záznamu díla)*. Týká se případů, kdy např. divadelní hra je zaznamenána za účelem reprodukce dalšímu publiku. K tomu je opět třeba souhlasu autora (autorů). f) *Právo rozhlasového nebo televizního vysílání*. To je možno provést pouze se souhlasem autora vysílaného díla. Týká se i přenosu signálu po kabelu. g) *Překlad nebo adaptaci díla* je možno provést jen se souhlasem autora. Adaptací se rozumí změna formy díla (slovesné dílo je adaptováno na dílo dramatické nebo filmové) nebo změna prezentace díla s ohledem na určení jinému publiku (přetvoření vysokoškolské učebnice v příručku určenou pro širokou veřejnost). h) Právo na pronájem a půjčování originálů či rozmnoženin děl. Rozdíl mezi pronájmem a půjčováním spočívá v tom, že pronájem je úplatný, zatímco půjčování nikoli a mohou jej provádět pouze zařízení přístupná veřejnosti (například knihovny, školy atp.). Pronájem a půjčování se vztahuje na zpřístupňování děl zachycených na hmotných nosičích.

Kromě uvedených majetkových práv požívají autoři nepřevoditelných **práv morálních (osobnostních)**, ke kterým patří a) *právo na autorství díla*, tj. právo osobovat si autorství, mezi něž spadá právo rozhodnout, jakým způsobem má být jeho autorství uvedeno při zveřejnění a dalším užití díla (buď uvedením jména autora, jeho pseudonymu nebo autor zůstane anonymní). b) *právo na nedotknutelnost díla*, což znamená bránit se proti znetvoření, zkomolení nebo jinému pozměňování díla, které by se mohlo dotknout autorovy cti nebo pověsti. Sem patří na příklad kolorování starých černobílých filmů, které mění charakter a celkový ráz díla a podle některých názorů je znetvořuje. c) *právo rozhodnout o zveřejnění díla*. Pouze autor má právo rozhodnout kdy a zda vůbec bude dílo zveřejněno. Morální práva jsou nezávislá na existenci práv majetkových a jejich trvání není časově omezeno.

Bernská úmluva

Články 8 až 14 specifikují jednotlivá **výlučná práva autorů** týkající se jejich děl. Pro díla literární a umělecká jsou to tato výlučná práva: - překládat dílo nebo udílet svolení k překladu, - udílet svolení k rozmnožování díla jakýmkoli způsobem a v jakékoli formě, přičemž smluvní státy mohou stanovit, že za určitých podmínek (např. pro osobní potřebu) může být zhotovena kopie díla nebo jeho části bez svolení autora, nenarušuje-li se tím normální využívání díla a nezpůsobuje-li se tím neospravedlnitelná újma oprávněným zájmům autora (článek 9), - udílet svolení k rozhlasovému a televiznímu vysílání díla a svolení k pořízení záznamu díla, - udílet svolení k veřejnému přednesu literárního díla a svolení k veřejnému přenosu přednášeného díla, - udílet svolení k zpracování, úpravám a jiným změnám díla, - udílet svolení k filmovému zpracování díla a k veřejnému provozování takto zpracovaného díla.

U děl dramatických, hudebně dramatických a hudebních má autor výlučné právo dávat svolení k veřejnému provozování díla, k veřejnému přenosu takto provozovaného díla, k pořízení záznamu provozovaného díla a k veřejnému provozování tohoto záznamu. Smluvní státy mohou samostatně stanovit výhrady a podmínky týkající se výlučného práva autora hudebního díla a autora textu, který již udělil svolení k jeho záznamu společně s hudebním dílem, udílet svolení k zvukovému záznamu uvedeného hudebního díla, případně i s textem. Právo těchto autorů na přiměřenou odměnu tím nesmí být dotčeno.

Smlouva o autorském právu

Tato poslední smlouva zavádí jako doplnění režimu Bernské úmluvy následující práva: - *Právo na rozšiřování díla*: autoři literárních a uměleckých děl mají výlučné právo udílet svolení k zpřístupnění originálu nebo rozmnoženin svých děl zachycených v hmotné podobě veřejnosti prodejem nebo jiným převodem vlastnictví. - *Právo na pronajímání díla*: Autoři počítačových programů, filmových děl a děl zachycených na zvukových záznamech mají výlučné právo udělovat souhlas ke komerčnímu pronajímání exemplářů svých děl veřejnosti. - *Právo na sdělování díla veřejnosti*: autoři mají výlučné právo udílet souhlas ke sdělování děl veřejnosti jakýmkoli prostředky.

I. 3. DŮSLEDKY PORUŠENÍ PRÁV

a) Prostředky ochrany a vynucení práv

OBECNÉ POZNÁMKY

V případě porušení práva se může jeho nositel domáhat - ukončení protiprávního stavu, - stažení právně vadného zboží z trhu, - náhrady škody a bezdůvodného obohacení. Porušení práv z duševního vlastnictví může být i trestným činem (viz §§ 150 a násl. trestního zákona).

Právní prostředky ochrany práv k duševnímu vlastnictví jsou trojího druhu: občanskoprávní, správní a trestní.

a) Občanskoprávní prostředky zahrnují právo žádat zákaz protiprávní činnosti (výroby, prodeje, dovozu apod.), náhradu vzniklé škody, případně i zabavení příslušného zboží a jeho zničení. Stanovení výše škody pravidelně působí potíže, neboť ji nelze přesně a někdy ani přibližně určit. Zpravidla se uplatňuje náhrada škody ve výši finanční ztráty, která vznikla majiteli práva protiprávní činností porušitele. Druhý způsob, který připadá v úvahu, je založen na kalkulaci ušlého zisku, který se považuje za shodný se ziskem, jehož dosáhl porušitel práv. Třetí způsob vychází z ceny licence, která by byla udělena, kdyby porušitel postupoval podle práva. Vzhledem ke stručně nastíněné obtížnosti vyčíslit výši škody došlo k usnadnění této situace vlastníkům práv k duševnímu vlastnictví na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2004/48/ES ze dne 29. dubna 2004 o vymáhání práv k duševnímu vlastnictví, jež byla transponována do českého právního řádu přijetím zákona č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví, podle jehož ustanovení § 5 odst. 2 může soud na návrh stanovit náhradu škody, výši bezdůvodného obohacení, které získal porušovatel v důsledku ohrožení nebo porušení práva, a přiměřené zadostiučinění paušální částkou nejméně ve výši dvojnásobku licenčního poplatku, který by byl obvyklý při získání licence k užívání práva v době neoprávněného zásahu do něj.

b) Správní prostředky se uplatní nejčastěji u dovozu. Orgány celní správy kontrolují původ dováženého zboží a v případě zjištěného porušení práva mohou zboží nepropustit do volného oběhu ve státě dovozu, případně je opět zabavit a zničit (viz zákon č. 191/1999 Sb., o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví a o změně některých dalších zákonů).

c) Trestní sankce jsou stanoveny v trestním zákoně a mohou se uplatnit pouze tehdy, dosahuje-li nebezpečnost jednání pro společnost určitého stupně. Méně závažná porušení průmyslových práv by mohla být postihována jako správní přestupek ve smyslu ustanovení § 33 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Trestní zákon upravuje trestné činy v oblasti duševního vlastnictví v oddíle čtvrtém hlavy šesté (trestné činy hospodářské). Oproti předchozímu trestnímu zákonu (zákonu č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů) došlo na základě **nového trestního zákoníku** (zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů) k zavedení kvalifikovaných skutkových podstat vykazujících vyšší stupeň společenské nebezpečnosti a podstatnému zpřísnění sankcí za naplnění znaků některé z těchto skutkových podstat. Kritériem pro udělení vyšší sankce (šest měsíců až pět let nebo tři roky až osm let odnětí svobody) je především získaný prospěch, způsobená škoda jinému nebo rozsah, v jakém se pachatel činu dopustil. Relativní mírnost sankcí svědčí o tom, že zákonodárce patrně považuje za účinnější jiné formy postihu, tedy občanskoprávní a správní.

Porušování tvůrčích práv průmyslových se týká § 269, který postihuje neoprávněné zásahy do práv k chráněnému vynálezu, průmyslovému vzoru, užitému vzoru nebo topografii polovodičového výrobku. Trestní sazba za naplnění základní skutkové podstaty v prvním odstavci je poměrně nízká - odnětí svobody až na dva roky, zákaz činnosti nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Odst. 2 a 3 citovaného ustanovení však stanovuje za kvalifikované jednání sankce mnohem vyšší. Dle odst. 2 lze udělit trest odnětí svobody šest měsíců až pět let, peněžitý trest nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, jestliže tento čin vykazuje znaky obchodní činnosti nebo jiného podnikání, pachatel získal tímto činem značný prospěch, způsobil jinému značnou škodu nebo dopustil-li se takového činu ve značném rozsahu. Trest odnětí v délce tří až osmi let hrozí pachateli, který získal tímto činem prospěch velkého rozsahu, způsobil jinému škodu velkého rozsahu nebo dopustil-li se takového činu ve velkém rozsahu

Průmyslová práva na označení jsou upravena v § 268. U ochranných známek je sankcionováno neoprávněné užití cizí ochranné známky nebo známky s ní snadno zaměnitelné, a to při uvedení do oběhu výrobků nebo poskytnutí služeb takovou známkou označených nebo nabízení, zprostředkování, výroba, dovoz, vývoz, jiné opatření nebo přechovávání těchto výrobků pro tento účel. Totéž platí o neoprávněném užití obchodní firmy nebo označení s ní zaměnitelné a označení původu nebo zeměpisného označení či označení s ním zaměnitelným. U neoprávněného užití obchodní firmy označení původu nebo zeměpisného označení se na rozdíl od ochranné známky k trestnosti vyžaduje pohnutka dosažení hospodářského prospěchu. Trestní sazba je zde stejná jako za trestný čin porušování průmyslových práv.

Porušování práv autorských, práv souvisejících s autorskými právy a práv k databázi je postihováno ve smyslu ustanovení § 270. Základní trestní sazba odnětí svobody do 2 let nebo propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty se obdobně jako u předchozích trestných činů zvyšuje s ohledem na obchodní činnost či jiné podnikání pachatele nebo výše získaného prospěchu, způsobené škody či rozsahu činu, kterého se pachatel dopustil. v případech, kdy se jedná o obchodní činnost nebo jiné podnikání či pachatel získal tímto činem značný prospěch, způsobil jinému značnou škodu nebo dopustil-li se takového činu ve značném rozsahu, hrozí mu trest odnětí svobody na šest měsíců až pět let, peněžitý trest nebo propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty. Pokud pachatel uvedeným činem získá pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, způsobil-li tím jinému škodu velkého rozsahu nebo se dopustí takového činu ve velkém rozsahu, může mu být uložen trest odnětí svobody na tři roky až osm let.

Do trestního zákoníku byla zařazená nová skutková podstata padělání a napodobení díla výtvarného umění (§ 271), za jejíž naplnění hrozí pachateli vyšší sazba trestu odnětí svobody než v případě výše uvedených trestných činů. Postižitelné je padělání výtvarného díla nebo napodobení výtvarného díla jiného autora v úmyslu, aby nové dílo bylo považováno za původní dílo takového autora. Sankce za jednání v prvním odstavci představuje trest odnětí svobody až na tři léta, zákaz činnosti nebo propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty. Za naplnění kvalifikované skutkové podstaty dle odst. 2 lze uložit pachateli trest odnětí svobody v délce jednoho roku až šesti let nebo tři roky až deset let v případě spáchání činu ve smyslu odst. 3.

Výklad pojmů "značný prospěch/prospěch velkého rozsahu" a "značný/velký rozsah" bude náležet judikatuře, která je v České republice v této oblasti stále ještě vzácná.

Dle ustanovení § 33 zákona o přestupcích se za přestupek považuje neoprávněné vykonávání práv, která jsou zákony na ochranu průmyslového vlastnictví vyhrazena majitelům těchto práv, nebo neoprávněné užití obchodní firmy či jakéhokoli značení zaměnitelného s obchodní firmou nebo označením příznačným pro jiného podnikatele. Se

spácháním takového přestupku zákon spojuje sankci ve formě pokuty do výše pouze 15.000,- Kč.

ÚPRAVA V DOHODĚ TRIPS

Vynucení práv je věnována Část III Dohody (články 41 a násl.). Činí rozdíl mezi obecným porušením práva, pro které obvykle postačí občanskoprávní prostředky, a cílevědomou činností vážně porušující tato práva (padělání a pirátství), pro kterou jsou zapotřebí účinnější a přísnější prostředky (opatření na hranicích, trestní postih). Padělané zboží je definováno jako zboží označené známkou otrocky napodobenou a pirátství jako porušování autorských nebo příbuzných práv, pokud jde o pořizování rozmnoženin.

Všeobecné povinnosti smluvních států

Postupy vedoucí k vynucení práv musí být účinné, musí zabraňovat porušování práv a odrazovat další potencionální porušitele. Nesmí však zároveň být překážkou legitimního obchodu. Dohoda stanoví určité minimální požadavky na řízení, které jsou v zemích s vyspělou právní kulturou samozřejmé (vyločení zbytečných složitostí, průtahů, nepřiměřeně vysokých nákladů, možnost opravného prostředku, resp. přezkoumání správního rozhodnutí soudem apod.). Dohoda naproti tomu nevyžaduje zvláštní soudy nebo jiné orgány ani jiné zásahy do justičního systému smluvních států.

Občanskoprávní a správní prostředky a řízení

Pro jakýkoli případ porušení práva z duševního vlastnictví musí být k dispozici občanskoprávní prostředky. Pro toto řízení platí běžné obecné zásady (oznámení žaloby odpůrci, právo na zastoupení apod.). Je-li důkaz, který uvádí žalobce na podporu svého návrhu, v rukou odpůrce, musí mít soud pravomoc nařídít odpůrci předložení tohoto důkazu.

Soudům musí být dána pravomoc nařídít porušovateli, aby upustil od svého jednání. Cílem přitom může být zabránit propuštění příslušného zboží, v souvislosti s nímž dochází k porušení práv, do obchodní sítě po jeho proclení. Dále musí mít soudy pravomoc uložit porušovateli náhradu zaviněné škody, jakož i náhradu nákladů řízení.

Soudy musí rovněž mít pravomoc nařídít, aby zboží, jímž se porušuje právo, bylo bez náhrady odstraněno z obchodní sítě tak, aby se předešlo jakémukoli poškození majitele práva nebo bylo zničeno. Odstranění z obchodní sítě se týká rovněž materiálu a nástrojů sloužících k výrobě uvedeného zboží. U zboží s padělanou ochrannou známkou zásadně nestačí k jeho uvolnění do obchodní sítě pouze tuto známku odstranit. Zneužije-li žalující strana řízení k poškození žalované strany, musí ji přiměřeně odškodnit.

Totéž platí přiměřeně pro správní řízení, jehož výsledkem je některé z uvedených občanskoprávních nápravných opatření.

Předběžná opatření

Soudům musí být dána pravomoc nařídit předběžné opatření za účelem zabránit porušení jakéhokoliv práva k duševnímu vlastnictví a zvláště zabránit propuštění dováženého zboží ihned po proclení do obchodní sítě. Účelem předběžného opatření může být rovněž zajištění důkazu.

Předběžné opatření lze přijmout i bez slyšení druhé strany, zvláště je-li nebezpečí nenapravitelného poškození práva nebo zničení důkazu. Nejpozději po provedení opatření však musí o něm být druhá strana bezodkladně vyrozuměna.

Předběžné opatření bude na návrh odpůrce zrušeno, nebude-li řízení ve věci samé zahájeno v přiměřené lhůtě. Není-li tato lhůta stanovena, činí 20 pracovních, příp. 31 kalendářních dní (je-li delší).

Pro informaci se uvádí, že v českém právu jsou předběžná opatření možná podle OSŘ (§ 74 a násl.). Nařizuje je soud na návrh před zahájením řízení, je-li třeba zatímně upravit poměry účastníků nebo je-li obava z ohrožení soudního rozhodnutí. Předběžným opatřením lze účastníku uložit, aby nenakládal s určitými věcmi nebo právy nebo aby něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel (§ 76). Podle § 78 OSŘ lze před zahájením řízení zajistit důkaz, je-li obava, že později jej nebude možno provést vůbec nebo jen s velkými obtížemi.

Správní orgán může před skončením řízení účastníku uložit, aby něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel (§ 43 správního řádu). Lze rovněž nařídit zajištění věcí, které mají být zničeny nebo učiněny nepotřebnými, anebo jichž je třeba k provedení důkazů. Předběžné zabránění nebo zabavení není upraveno. Propadnutí věci je správní sankce (§§ 11 a 15 spr.ř.).

V trestním právu existuje tzv. ediční povinnost, tj. povinnost vydat věc související se spácháním trestného činu, a to i před zahájením řízení. Tuto věc lze případně vrátit.

Opatření na hranicích (v rámci celního řízení)

Porušování práv nelze vždy zabránit hned při výrobě. Toto porušení se často projeví až v okamžiku, kdy zboží dorazí na státní hranice a má být dovezeno do tuzemska. Zde hrají hlavní úlohu celní orgány.

Řízení o propuštění zboží do volného oběhu může být na návrh nositele práva přerušeno, a to nejméně v případech, kdy je označeno padělanou ochrannou známkou nebo kdy porušuje autorská práva (pirátské zboží). Navrhovatel je povinen předložit dostatečné důkazy a informace k tomu, aby celní orgány mohly zboží spolehlivě rozpoznat. Od navrhovatele může být požadováno složení záruky (jistoty).

Dojde-li k přerušování řízení o propuštění zboží, musí o tom být bezodkladně vyrozuměn navrhovatel a dovozce. Řízení ve věci samé musí navrhovatel zahájit do 10 dnů, jinak může být zboží propuštěno. Navrhovatel musí uhradit dovozci a majiteli zboží škodu, která jim vznikla neoprávněným zadržením zboží.

Nápravnými opatřeními zde jsou zničení nebo likvidace zboží, v souvislosti s nimiž jsou práva porušována. U zboží s padělanou ochrannou známkou nelze povolit jeho reexport v nezměněném stavu. Uvedená opatření se neuplatňují u malého (nepatrného) množství zboží neobchodní povahy (*de minimis dovozy*).

Trestní řízení

Trestně stíháno musí být ve smluvních státech přinejmenším úmyslné padělání ochranné známky nebo porušení autorského práva v komerčním měřítku. Sankcí je odnětí svobody a/nebo peněžítý trest, a to obojí v dostatečné výši. Možná jsou i další opatření (zabavení nebo konfiskace, případně zničení příslušného zboží a materiálu a nástrojů, používaných k jeho výrobě).

b) Spory o výlučná práva majitele patentu

Spory týkající se patentu nebo výlučných práv z něj vyplývajících mohou být dvojího druhu. Častější jsou ty, v nichž se brání majitel platného patentu proti porušování svých práv. Druhou skupinu pak tvoří spory o patent samotný - je zpochybněna jeho platnost a tedy i práva z něj vyplývající. I jeden určitý spor se může jevit dvojace: z hlediska majitele patentu půjde o porušování jeho výlučných práv jinou osobou a z hlediska této osoby může jít o jednání, které nebude protiprávní, neboť patent je vadný a má být zrušen.

Výlučnost práv majitele patentu (případně nabyvatele licence) logicky znamená, že v rámci působnosti patentu jiným osobám je využívání patentu zakázáno. Majitel patentu se může domáhat vůči porušovateli v první řadě ukončení protiprávního stavu, tedy zastavení využívání patentovaného vynálezu. Neoprávněným využíváním patentu vzniká škoda, jejíž náhradu lze rovněž žádat. Uplatnit lze náhradu skutečné škody i ušlého zisku. Porušování patentu je zároveň nekalosoutěžním jednáním, a proto je postižitelné i podle předpisů o nekalé soutěži. Zaviněné porušování patentu lze postihovat i trestně právně. V rámci trestního řízení lze zabavit, případně zničit zařízení použité k výrobě i samotné výrobky.

Spory pro porušení patentu jsou zpravidla velmi nákladné, zdlouhavé a jejich výsledek je značně nejistý. Nákladnost a zdlouhavost je dána odborností projednávané věci, která vyžaduje vypracování znaleckých posudků a spolupráci patentových zástupců, případně specializovaných advokátů. Žalobce musí dokázat porušení patentu, a to podle patentových nároků. Někdy se může na první pohled zjevné porušení patentu ukázat ve světle formulace patentových nároků jako jednání právně nezávadné, neboť tyto nároky byly formulovány příliš úzce nebo neúplně. Využití mezer v nárocích tak může při sporu patent zcela znehodnotit.

Žalovaná strana může eventuálně přejít do protiútoky a domáhat se zrušení patentu. Před podáním žaloby majitele patentu může sama podat žalobu určovací, tedy aby soud vyslovil, že patent není porušován. Žaloba majitele patentu pro porušování práv pak nemůže mít úspěch.

I. 4. PORUŠOVÁNÍ PRÁV K DUŠEVNÍMU VLASTNICTVÍ V MEZINÁRODNÍM OBCHODĚ

a) Odpovědnost za právní vady zboží spočívající v nárocích třetích osob vyplývajících z práv k duševnímu vlastnictví

Nároky třetích osob založené na průmyslových nebo autorských právech k předmětu plnění smlouvy jsou zvláštním případem právních vad zboží. Tato otázka je praktická

především u smluv kupních; připadá v úvahu rovněž u smluv o dílo. Právní vada spočívá v tom, že zboží, které je předmětem smlouvy, je takovým právem zatíženo. Jde o případy neoprávněného zásahu do práva třetí osoby, která je jeho nositelem. Zásah oprávněný (tj. se souhlasem této třetí osoby) nemůže působit právní vadu.

Důsledky právních vad tohoto druhu jsou dvojí: a) Ve vztahu mezi stranami smlouvy odpovídá zásadně za tyto vady prodávající, který je povinen plnit řádně, tedy zboží právně bezvadné, nejde-li o okolnosti, za nichž je prodávající odpovědnosti zproštěn. Jedná se zde o odpovědnost smluvní, neboť není splněn závazek ze smlouvy. Dopadají na ni ustanovení smlouvy a práva, kterému tato smlouva podléhá. b) Porušení smlouvy je v těchto případech zároveň porušením práva. Ve vztahu ke třetí osobě může podle okolností za neoprávněný zásah do jejího práva odpovídat jak prodávající, tak kupující, případně oba. Toto porušení má povahu deliktů.

DŮSLEDKY PRÁVNÍCH VAD PLNĚNÍ MEZI STRANAMI SMLOUVY

ad a) Právní úprava odpovědnosti prodávajícího může být obsažena ve smlouvě samé a v právu rozhodném pro vztah založený smlouvou. Toto rozhodné právo určíme podle zákona č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním tak, že nejprve zjistíme podle § 2, zda se na posuzovaný závazkový vztah vztahuje mezinárodní smlouva. Není-li tomu tak, určíme podle § 9 a 10 rozhodné právo pomocí kolizní normy.

Mezinárodně smluvní úprava

Mezinárodní smlouvou, která obsahuje hmotně právní úpravu mezinárodní kupní smlouvy včetně otázky zde zkoumané, je *Vídeňská úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980* (č. 161/1991 Sb.). Odpovědnost za právní vady vznikající porušením práv k duševnímu vlastnictví upravuje ve svém článku 42. Má charakter *normy přímé*: obsahuje unifikovanou hmotně právní úpravu, takže nevyžaduje určení rozhodného práva, neboť je tímto právem sama.

Úprava ve Vídeňské úmluvě vychází z několika předpokladů: - právní vady z porušení práv z duševního vlastnictví jsou specifickými právními vadami, vyžadujícími zvláštní úpravu, - práva z duševního vlastnictví jsou teritoriálně omezena, - odpovědnost prodávajícího je třeba stanovit v mezích předvídatelnosti. Článek 42 Úmluvy, který právní vady upravuje, zní následovně: *(1) Prodávající musí dodat zboží, které není omezeno žádným právem nebo nárokem třetí osoby založeném na průmyslovém nebo jiném duševním vlastnictví, o němž v době uzavření smlouvy věděl nebo nemohl nevědět, jestliže takové právo nebo nárok se zakládá na průmyslovém nebo jiném duševním vlastnictví: a) podle práva státu, kde zboží bude znovu prodáno nebo jinak použito v případě, že strany v době uzavření smlouvy zamýšlely takový další prodej nebo jiné takové použití v tomto státě, nebo b) podle práva státu, kde má kupující místo podnikání, v ostatních případech. (2) Povinnost prodávajícího podle předchozího odstavce se nevztahuje na případy, kdy a) v době uzavření smlouvy kupující věděl nebo nemohl nevědět o takovém právu nebo nároku, nebo b) právo na nárok vyplývá z toho, že prodávající postupoval podle technických výkresů, návrhů, vzorců nebo jiných podkladů, které mu opatřil kupující.*

Předpoklady odpovědnosti

V prvé řadě je třeba spolehlivě určit, co zahrnuje *průmyslové a jiné duševní vlastnictví*. Často se k tomuto účelu používá definice obsažená v *Úmluvě o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví* z roku 1967, která sice obsahuje dnes již neúplný demonstrativní výčet jednotlivých práv, avšak k tomuto výčtu dodává, že to jsou i *jakákoli jiná práva, která jsou výsledkem duševní činnosti na poli průmyslovém, vědeckém, literárním nebo uměleckém*. Takto pojatou definici lze přijmout.

Právní vady zboží je třeba vázat k určitému okamžiku. Z odstavce 1 vyplývá logická zásada, že pro *existenci* právních vad, tedy práv třetích osob, je rozhodná doba plnění. Mezi uzavřením smlouvy a plněním může totiž uplynout i poměrně dlouhá doba, za kterou se situace může velmi podstatně změnit. Zároveň je však třeba brát v úvahu rozumnou ochranu prodávajícího, který musí znát situaci v době uzavření smlouvy, přičemž mnohdy může jen těžko předpokládat, jaký bude další vývoj práv třetích osob, o kterých v tomto okamžiku nemusí ani vědět nebo která zatím neexistují. *Odpovědnost* prodávajícího za právní vady je proto vždy vázána na *subjektivní faktor*, jímž je *vědomost* o právní vadě. Tuto vědomost nelze vázat na okamžik jiný než je uzavření smlouvy.

Dalším předpokladem odpovědnosti je realizace jejího *teritoriálního vymezení*. Proávající odpovídá za právní vady z práv duševního vlastnictví jen v určitých státech, které jsou vymezeny dvojím způsobem, a to kumulativně: - státy, v nichž je příslušné právo chráněno, - státy, do nichž má zboží směřovat, případně stát sídla kupujícího.

Vzhledem k teritoriální omezenosti těchto práv nemůže být odpovědnost tam, kde toto právo neexistuje. Zároveň odpovědnost nemůže být tam, kde není zboží, které je právy zatíženo. Odpovědnost tedy nastává ve státě, kam je zboží podle smlouvy dodáno a kde má být podle smlouvy konzumováno nebo kam má být podle téže smlouvy dále prodáno. Vídeňská úmluva neuvádí stát prodávajícího, neboť pro mezinárodní vztah prodávající - kupující není rozhodující, zda je zboží ve státě prodávajícího zatíženo právy z duševního vlastnictví či nikoli, samozřejmě pokud tento stát není státem, kde má být zboží užito nebo kam má být reexportováno. Všechny uvedené státy musí ovšem být jako takové stranami smlouvy předpokládány v době jejího uzavření. To se týká také státu, kam má být zboží dále prodáno, čímž se kupující chrání proti případným regresním nárokům dalších nabyvatelů.

Ochrana práv ve státě kupujícího je rozhodující pro založení odpovědnosti tam, kde strany nepředpokládaly v době uzavření smlouvy užití nebo další prodej zboží v jiných státech.

Posledním předpokladem odpovědnosti je *vědomost prodávajícího* o tom, že tato práva existují, a sice v době uzavření smlouvy. Vídeňská úmluva používá formulace *práva, "o nichž prodávající věděl nebo nemohl nevědět"*. Problém může působit interpretace výrazu "nemohl nevědět", resp. jeho prokazování. Zcela jistě se bude vztahovat na případy práva registrovaného v příslušném rejstříku (patenty, známky, průmyslové vzory apod.). Potíže naproti tomu nepochybně budou v oblasti autorskoprávní, kde s výjimkou několika zemí (např. USA) žádná oficiální registrace děl neexistuje.

Vyloučení odpovědnosti

Odpovědnost prodávajícího je vyloučena dále v těchto případech: - v okamžiku uzavření smlouvy kupující věděl nebo nemohl nevědět o existenci práva, - právo vyplývá z toho, že prodávající vycházel z podkladů kupujícího, - kupující převzal závazek zabezpečit tato práva v zemi užití zboží (tedy namísto kupujícího).

Postupuje-li prodávající podle podkladů (návodů) dodaných podle smlouvy kupujícím, a v důsledku toho zatíží zboží právem třetí osoby, neodpovídá, neboť v tomto případě chybí jeho zavinění. Zajímavá právní situace může nastat, ví-li prodávající o těchto právech. S ohledem na zásadu dobré víry by měl kupujícího o právech třetích osob informovat. Neučiní-li to, odpovídá podle odstavce 1. Trvá-li kupující na použití svých podkladů přesto, že se o právech třetích osob dozvěděl, nemůže nastat odpovědnost prodávajícího, neboť zde opět chybí zavinění.

Práva z odpovědnosti za právní vady

Tato práva jsou upravena v člancích 43 a následujících Vídeňské úmluvy. Práva z odpovědnosti jsou zde stejná jako u obecných právních vad.

Úprava obsažená v českém právu

V českém právu je odpovědnost za právní vady zboží upravena v § 433 odst. 2 obchodního zákoníku. Na vztahy s mezinárodním prvkem, tedy na mezinárodní obchodní transakce, se toto ustanovení použije jen tehdy, a) nevztahuje-li se na něj Vídeňská úmluva (což budou vzhledem k širokému okruhu jejích smluvních států málo četné případy) a b) zvolily-li strany kupní smlouvy (případně jiné smlouvy, např. smlouvy o dílo) jako obligacní statut české právo, resp. vyplývá-li při neexistenci volby práva použití českého práva z jiné kolizní normy (např. je-li české právo právem prodávajícího). V této souvislosti je třeba zdůraznit, že na kupní smlouvu mezi českým a slovenským subjektem je nutno aplikovat Vídeňskou úmluvu, neboť ani ČR, ani SR neučinily prohlášení podle čl. 94 Úmluvy o aplikaci shodných národních úprav.

Podstatná odlišnost obchodního zákoníku od Vídeňské úmluvy je v tom, že za podle obchodního zákoníku má zboží právní vady i v případě, že požívá ochrany podle práva prodávajícího. Toto ustanovení není příliš praktické, neboť v případě závazkového vztahu s mezinárodním prvkem je kupujícímu lhostejno, jaký je statut zboží ve státě prodávajícího, s výjimkou případů, kdy by místo plnění bylo atypicky situováno do státu prodávajícího.

ÚČINKY PRÁVNÍCH VAD ZBOŽÍ VŮČI TŘETÍM OSOBÁM

Při vadném plnění spočívajícím v porušení práv z duševního vlastnictví třetí osoby je třeba rozdílně hodnotit každý ze tří právních vztahů, které zde vznikají: a) vztah *prodávající - kupující*: odpovědnost je dána v rámci závazkového vztahu; bylo o ní pojednáno výše, b) vztah *prodávající - třetí osoba* a c) vztah *kupující - třetí osoba*: Pro tyto dva právní vztahy platí, že na ně nedopadá ani smlouva zakládající vztah mezi prodávajícím a kupujícím, ani úprava tohoto závazkového vztahu ve Vídeňské úmluvě nebo v rozhodném právu. Jedná se o mimosmluvní odpovědnost, tedy o civilní delikt, neboť jde o právem zakázaný zásah do absolutního práva třetí osoby.

Pro úplnost zde zmiňme v této souvislosti situaci při porušení licenční smlouvy, která je zcela odlišná. Zde nemusí být na první pohled jasné, zda jde o odpovědnost smluvní nebo mimosmluvní. Neoprávněný zásah do práva třetí osoby (poskytovatele licence) je

zároveň porušením licenční smlouvy. Zde je třeba vycházet z charakteru porušení této smlouvy. Spočívá-li porušení smlouvy v neoprávněném zásahu do práva (např. zboží, které je předmětem licence, je vyváženo do státu, který smlouva nepovoluje), dostáváme se nad rámec smlouvy a takovéto jednání je třeba považovat za porušení práva (delikt). Naproti tomu takové porušení licenční smlouvy, které nespočívá v neoprávněném zásahu do práva, zůstane v rámci smluvního vztahu a bude mít za následek odpovědnost smluvní (např. nezaplacení licenčního poplatku).

b) Kolizní otázky právních vad zboží

V závazkovém vztahu s cizím prvkem, v němž došlo k porušení povinnosti jedné ze stran spočívajícím v právně vadném plnění, vzniká otázka posouzení těchto vad. Vznikají zde dva okruhy problémů, které je v této souvislosti třeba řešit: 1. zda plnění má právní vady, tj. otázka existence nebo neexistence těchto vad a 2. eventuální právní následky těchto vad, tedy odpovědnost.

ad 1. Existence právních vad. S ohledem na teritoriální omezenost práv k duševnímu vlastnictví často dochází k tomu, že plnění ze smlouvy podle práva státu A vykazuje právní vady, neboť je s tímto právem v rozporu, zatímco podle práva státu B žádný rozpor neexistuje a plnění je tudíž právně bezvadné. Právní vady zboží jsou relativní a jejich posuzování má smysl jen ve světle konkrétního právního řádu. Který právní řád bude tedy pro jejich identifikaci a posouzení relevantní? **a)** U průmyslových práv vznikajících na základě veřejnoprávního aktu je situace následující: Práva k vynálezu vznikají udělením patentu, který je *aktem aplikace práva*. Patent je tedy konstituuje, je jejich titulem, a tudíž odpověď na otázku *zda práva existují* najdeme v patentu. Přitom budeme zkoumat jeho působnost časovou a teritoriální, jakož i věcné vymezení předmětu ochrany. Obdobné platí o právech, vznikajících na registračním principu (ochranné známky, průmyslové a užité vzory apod.). Práva zde vznikají rozhodnutím státního orgánu o zápisu do příslušného rejstříku.

Až potud při posuzování uvedené otázky vystačíme s příslušnými právními tituly, které jsou akty aplikace práva, tedy akty *veřejnoprávní povahy*. Z toho vyplývá, že *právní účinky* těchto aktů se nemohou řídit právem jiným než *státu, jehož orgán příslušný dokument vydal patent) nebo učinil příslušný úkon (zápis do rejstříku)*. Na další otázku, a sice *jaká práva náležejí* majiteli patentu, známky, průmyslového vzoru atd., tedy odpoví uvedený právní řád. Zde se ovšem nepohybujeme v oblasti kolizního práva, neboť jde o aplikaci veřejnoprávních předpisů. Kolizní normu budeme potřebovat až v okamžiku, kdy se dostaneme do oblasti práva soukromého, tedy při zkoumání *právních následků porušení práv*.

Pro úplnost je třeba uvést, že použití uvedených veřejnoprávních předpisů může být nahrazeno použitím pravidel mezinárodní smlouvy, upravuje-li tyto otázky, jako je na příklad *Úmluva o udělování evropských patentů (Evropská patentová úmluva)*. Rovněž se uplatní mnohostranné úmluvy nebo dvoustranné smlouvy stanovící pro cizince *tzv. národní (asimilační)* nebo jiný režim nebo přímo práva *ex conventione* (např. *Pařížská unijní úmluva*). **b)** Poněkud jiná je situace u práv autorských a příbuzných, neboť tato práva *vznikají bez účasti státního orgánu*, a při jejich vzniku tedy chybí veřejnoprávní prvek. Dále vzhledem k tomu, že vznikají automaticky zároveň se vznikem, resp. projevením jejich předmětu, není jejich vznik vázán na *vůbec žádný právní akt*. Právním titulem těchto práv je proto příslušný *právní normativní akt*, tedy zákon. Ten odpoví na všechny otázky, které si můžeme v této souvislosti klást, tedy *za jakých podmínek práva vznikají a dále existují, co je jejich obsahem* atd. Vzhledem k prostorové působnosti národních právních úprav, která je vždy povahou věci omezena na teritorium vlastního státu, nemůže být použit

právní řád jiný než státu, v němž se příslušný subjekt ochrany dovolává. Tento právní řád se označuje jako *lex loci protectionis*.

I zde se uplatní úmluvy stanovící cizinecký režim a případně i vlastní věcnou úpravu (např. *Bernská úmluva na ochranu literárních a uměleckých děl*).

Máme-li tedy posoudit, zda dodávané zboží má právní vady, jinými slovy zda byla jeho dodáním podle smlouvy porušena práva k duševnímu vlastnictví třetí osoby, musíme vycházet z věcné, prostorové a časové působnosti ochranného dokumentu (titulu práv) a práva státu, na jehož území se ochrana požaduje.

Zajímavá situace může nastat v případě, kdy *lex loci protectionis* a *lex fori* jsou dva různé právní řády. Tak na příklad český prodávající dodá německému kupujícímu za účelem dalšího prodeje zboží opatřené značkou, která sice není v Německu pro daný druh zboží zapsána jako známka, ale majitel jiné v Německu zapsané známky má za to, že by mohlo mezi jeho značkou a značkou zboží dojít k záměně a že je tudíž klamán spotřebitel. Kupující argumenty majitele známky uzná a zboží stáhne z prodeje. Zboží je v důsledku toho ve státě kupujícího neprodejné, což prodávající popírá, a kupující tudíž uplatní práva z odpovědnosti za právní vady, a to u českého soudu. Tento soud bude muset řešit jako předběžnou otázku zda právní vada existuje, tedy zda jsou porušena práva německého majitele známky.

S ohledem na to, co bylo řečeno, nemůže pro tuto otázku použít práva jiného než státu, kde k porušení mělo dojít, tedy práva německého. *Lex fori* je však české právo (a *lex causae* kupní smlouvy může být ještě jiné právo). Rozhodné právo, resp. rozhodný právní předpis pro předběžnou otázku zde nebyl určen cestou kolizní, nýbrž prostřednictvím veřejnoprávního charakteru příslušné právní normy a její prostorové působnosti. Právo žádného jiného státu nelze tak použít také proto, že se žádné na uvedenou otázku nemůže z hlediska prostorového vztahovat. Jedná se zde o případ *přihlédnutí* soudem k zahraniční veřejnoprávní (nutně použitelné) normě.

ad 2. Právní následky právních vad, odpovědnost. Poté, co jsme vyřešili předběžnou otázku a dospěli k závěru, že zboží právní vady má, dostáváme se do oblasti práva soukromého. Jsme plně v závazkovém vztahu založeném příslušnou smlouvou a právní následky takto vadného plnění se budou řídit samotnou smlouvou, případně obligačním statutem smlouvy, resp. ustanoveními mezinárodní smlouvy, pokud se na tento případ vztahuje (čl. 42 a násl. Vídeňské úmluvy o smlouvách o mezinárodní koupi zboží).

II. Dispozice s právy z duševního vlastnictví

Práva z duševního vlastnictví, resp. jejich využívání, mohou být sama předmětem mezinárodní transakce. Účelem tohoto přehledu není podat výčet všech existujících smluvních typů, ale poukázat na ty, které jsou v mezinárodním obchodě nejčastější: *smlouva licenční a smlouva franchisingová*.

II. 1. LICENČNÍ SMLOUVA

Licence obecně v právu znamená *dovolení*, a to činnosti, která je za jiných okolností *zakázaná* (z latinského *licere = dovolit*). *Licenční smlouvu* je možno stručně vymezit jako smlouvu o svolení k užití předmětu licence, tedy vynálezu chráněného patentem nebo jiného chráněného tvůrčího průmyslového práva, tedy nehmotného statku. Je tedy smlouvou *o využití předmětu práva* (nikoli o převodu práva samotného).

Zejména po druhé světové válce dochází k prudkému rozvoji mezinárodního transferu technologií. Licence je vlastně nejstarší formou, jíž se projevuje dělba práce ve vědě a technice. Původně se licence týkaly především využití vynálezů chráněných patenty, zatímco v současné době jsou předmětem licencí rovněž výrobní zkušenosti, zajištění strojů, surovin apod. Přibližně 10% světové výroby vyspělých zemí se tak uskutečňuje na základě licencí. Nákup licence umožňuje mimo jiné využití známky a dobrého jména zahraniční firmy, rozšíření zkušeností v oboru a snížení rizika průmyslově právních kolizí.

a) Patentové licence

POJEM

Patentové licence jsou nucené a smluvní.

Nucená licence je výjimečným opatřením, ke kterému za určitých podmínek sahá stát, aby donutil majitele patentu vynález využívat (viz kapitola IV). V mezinárodním obchodě však mají praktický význam *licence smluvní*. Licenční smlouva zakládá vztah mezi vlastníkem technologie, chráněné patentem, a jejím potencionálním uživatelem. Majitel patentu většinou z nejrůznějších důvodů svůj vynález nevyužívá sám. Buď k tomu není způsobilý (nemá potřebný kapitál) nebo to pro něj není ekonomicky výhodné. Často vynález využívá v jednom místě, kde má výrobní závod, avšak k jeho využití v místech jiných je pro něj výhodnější svěřit výrobu či distribuci patentovaného výrobku jinému subjektu. Pohnutkou je snaha dosáhnout realizace vynálezu za co nejvýhodnějších podmínek. Na straně nabyvatele licence je často zájem na ekonomicky výhodnější výrobě chráněného zboží na určitém území než jeho dovoz odjinud. Právním nástrojem k tomu je licenční smlouva.

Nezbytnou podmínkou pro poskytnutí licence je *výlučné právo poskytovatele licence nakládat s jejím předmětem*. Poskytnutím licence dochází k tomu, že poskytovatel licence konstituuje na základě svého práva a v jeho rámci pro nabyvatele právo nové (tzv. konstitutivní převod). Po poskytnutí licence trvá právo poskytovatele licence nadále, avšak jeho výkon je po dobu trvání licenční smlouvy omezen.

DRUHY LICENCE A JEJÍ OMEZENÍ

Licence se z hlediska okruhu svých subjektů vyskytuje ve třech formách:

- a) **výlučná**, která je poskytnutá pouze jedinému nabyvateli a nesmí být poskytnutá dalšímu; z licence je vyňat i sám její poskytovatel,
- b) **samostatná (výhradní)**, která se od výlučné liší jen tím, že právo využívat patentovaný vynález si majitel patentu ponechává,
- c) **nevýlučná (nevýhradní)**, kterou může majitel patentu udělit komukoli, tedy paralelně i více nabyvatelům. Výlučnost licence musí být ve smlouvě přesně vymezena.

Je však třeba si uvědomit, že vzhledem k teritoriálnímu omezení působnosti patentu se výlučnost váže vždy jen k určitému státu a nevztahuje se na patenty udělené na týž vynález v jiných státech. Lze si ovšem představit výlučnou licenci pokrývající všechny takové patenty. Pak by šlo o světovou exkluzivitu nabyvatele licence na využití takto patentovaného vynálezu. V praxi je licence vždy omezená, a to několikerým způsobem:

a) Věcné omezení znamená, že licence je udělena buď na výrobu, nebo na distribuci (prodej), či na užívání vynálezu. Uvedená kritéria mohou být různě kombinována. Omezení může být i užší, např. povolení se uděluje jen k výrobě určitého zboží. Licence může být omezena i kvantitativně, tedy může být např. stanoveno minimální nebo maximální množství vyráběného nebo distribuovaného zboží.

b) Teritoriální omezení nejčastěji odpovídá teritoriální působnosti patentu, avšak nemusí s ním být totožné. Může být užší a zahrnovat jen určitou geografickou oblast, což je praktické především u licencí distribučních. Jednotlivé složky licence mohou být kombinovány, např. výroba je povolena ve státě A a distribuce ve státech A, B a C. Takovéto smlouvy však již znamenají dělení trhů a mohou se dostat do rozporu se soutěžním právem dotčených států.

c) Časové omezení licence se může, ale nemusí krýt s dobou platnosti patentu. Licence nemůže být sjednána na dobu delší, spíše se může stát, že patent v době platnosti licenční smlouvy ztratí platnost sám (např. nezaplacením udržovacích poplatků), což má nezbytně za následek zánik licenční smlouvy, neboť zanikl její předmět.

d) Další omezení licence se může týkat např. nároků patentu, využití patentu jen ve vymezených oblastech apod. Někdy může být součástí licence povinnost nabyvatele odebrat určité zboží (např. výrobní zařízení, které má zajistit náležitou kvalitu vyráběného zboží).

PRÁVA A POVINNOSTI STRAN LICENČNÍ SMLOUVY

Základní povinností majitele patentu je jeho povinnost strpět, aby nabyvatel využíval jeho vynálezu, a to v rozsahu stanoveném smlouvou. Nejde však o povinnost jedinou. Zpravidla má majitel patentu povinnost k aktivní součinnosti nezbytné k tomu, aby nabyvatel mohl předmět smlouvy řádně užívat. Touto součinností může být předání technické dokumentace, odborná pomoc či předání zkušeností. Často se v licenčních smlouvách objevuje vzájemná povinnost informovat o zlepšeních vynálezu, který je předmětem licence.

Vzhledem k tomu, že licence spočívá na patentu, má jeho majitel také povinnosti týkající se ručení za vady patentu. Majitel patentu nepochybně odpovídá za existenci ochrany, tedy za platnost patentu, a to v době uzavření smlouvy. Pokud jde o osud patentu po této době, bude rozhodné, zda majitel patentu mohl o jeho pozdějším zániku vědět nebo ho důvodně předpokládat (např. kdyby v době uzavření smlouvy již byl podán návrh na zrušení patentu). Není-li tato otázka upravena ve smlouvě, bude záležet na právu, jímž se řídí licenční smlouva.

Stejným způsobem bude třeba posuzovat otázku eventuální povinnosti majitele patentu udržovat ho v platnosti po dobu platnosti licenční smlouvy. Naproti tomu lze zcela jednoznačně říci, že majitel patentu nemá povinnost podnikat kroky na ochranu patentu při jeho porušování ze strany třetích osob.

Pokud jde o věcné vady patentovaného vynálezu, nutno je posuzovat z hlediska objektivního a subjektivního.

a) Objektivní hledisko spočívá v tom, že vynález nemá výslovně uvedené vlastnosti nebo není vůbec technicky proveditelný, což je důvod pro odstoupení od smlouvy.

b) Subjektivní hledisko zkoumá vztah stran smlouvy k těmto vadám. Nebyly-li tyto vady v době uzavření smlouvy patrné, lze se dovolávat omylu, věděl-li o nich majitel patentu a zatažil-li je, lze se podle okolností dovolávat podvodu.

Majitel patentu pochopitelně neručí za obchodní riziko spojené s využíváním vynálezu.

Hlavní povinností nabyvatele licence je platit licenční poplatky. Licenční poplatek může mít podle charakteru licence nejrůznější podobu. Nejjednodušší, avšak nepříliš častý je jednorázový paušální poplatek. Používá se tam, kde předmět licence má relativně malou hodnotu a kde není rozhodující doba, na kterou je licence sjednána. Častější je periodické placení určité částky po dobu trvání smlouvy, což je vlastně rozdělení celkového poplatku na pevné splátky. Jinou formou je poplatek odvozovaný z míry využití licence, např. jako procento z hodnoty vyráběného zboží. V tomto případě může být hrazen i v naturáliích, tedy jako část produkce. Tento způsob se používá tam, kde nabyvatel licence má potíže s placením větších částek v příslušné měně a kde je pro něj proto z ekonomického hlediska přijatelnější.

Nabyvatel se zavazuje k utajení skutečností, které mu majitel patentu v rámci licence sdělil, a které mají důvěrný charakter. Tato povinnost trvá i po skončení smluvního poměru. Ve smlouvě může být sjednána povinnost nabyvatele umožnit majiteli patentu kontrolu kvality, případně množství produkce.

Majitel patentu také může nabyvatele licence zavázat k tomu, aby její předmět dostatečně využíval. Extrémním případem by bylo blokování využití vynálezu ze strany nabyvatele licence (např. v rámci konkurenčního boje), což by nepochybně narazilo na pravidla o hospodářské soutěži. Velmi diskutabilní je otázka, zda nabyvatel licence může podnikat kroky na ochranu patentu, zanedbává-li je sám jeho majitel. Není-li tato záležitost upravena ve smlouvě, záleží na právu státu, kde byl patent udělen. Například v České republice může nabyvatel licence vymáhat práva jen se souhlasem jejich vlastníka, přičemž tento souhlas se nevyžaduje, pokud ve lhůtě jednoho měsíce od doručení oznámení nabyvatele o porušení či ohrožení práva nezhájil vlastníka či majitel práva řízení ve věci porušení či ohrožení práva sám.

UKONČENÍ PLATNOSTI LICENČNÍ SMLOUVY A JEHO NÁSLEDKY

Smlouva může pozbýt platnosti i před uplynutím lhůty, na kterou byla sjednána, a to výpovědí nebo odstoupením od smlouvy. Výpověď nelze licenční smlouvu uzavřenou na dobu určitou, nebylo-li to sjednáno. Odstoupit od smlouvy lze v případech, kdy její realizace neodpovídá předpokladům, tedy např. při jejím závažném a opakovaném porušení jedné strany. Podle okolností se může odstupující strana domáhat náhrady vzniklé škody. Odstoupit od smlouvy lze i v jiných případech, které vyplývají z povahy věci, např. zákaz výroby, vývozu apod. patentovaných výrobků. V těchto případech ztrácí licence pro nabyvatele smysl, neboť za licenční poplatek nemůže získat žádnou protihodnotu. Naproti tomu změna majitele patentu sama o sobě důvodem k odstoupení od smlouvy není, neboť práva nabyvatele tím nejsou dotčena.

Následky skončení smluvního vztahu nejsou z právního hlediska složité, avšak v praxi se mohou zkomplikovat. Nabyvatel licence se dostává do stejného postavení jako kterýkoli

jiný subjekt, tedy platí-li patent nadále, nesmí jej dále využívat. Zůstanou mu však výrobní zkušenosti, čímž se dostává do fakticky výhodnějšího postavení než ostatní soutěžitelé na trhu, včetně majitele patentu. Již bylo zmíněno, že povinnost mlčenlivosti o předmětu licence, kterou má nabyvatel vůči majiteli patentu, trvá i po skončení platnosti smlouvy. Ta by měla tuto otázku podrobně upravovat, aby se majitel patentu mohl domáhat na nabyvateli licence náhrady eventuální škody vzniklé v důsledku porušení této povinnosti.

OBSAHOVÉ NÁLEŽITOSTI LICENČNÍ SMLOUVY

Licenční smlouva zpravidla obsahuje následující prvky:

- *úvod (preamble)*, kde strany proklamují svůj úmysl a účel smlouvy, což může pomoci při interpretaci případných nejasných ustanovení smlouvy,
- *definice používaných termínů*, rovněž důležité pro interpretaci smlouvy, - *určení rozsahu licence*, a to zpravidla ve dvojitým smyslu: *teritoriálně*, tedy na jakém území mohou být patentová práva a know-how využívány a za druhé *účelově*, stanovením účelu jejich využívání (výroba, distribuce, prodej),
- *vzájemná práva a povinnosti obou stran*, tedy závazek poskytovatele licence nejen povolit využívání patentu, ale i poskytnout know-how, technickou pomoc, zaškolení pracovníků nabyvatele, někdy i určité díly pro montáž a služby, jakož i závazek nabyvatele dodržet při výrobě určité parametry apod.,
- *určení druhu licence* (výlučná, jediná, nevýlučná),
- *určení práva rozhodného pro smlouvu*, tedy volba práva dohodou stran, přičemž je nutno mít na zřeteli i případný vliv kogentních předpisů zúčastněných států,
- *způsob řešení sporů*, zpravidla ve formě rozhodčí doložky, dovolují-li to právní řády zúčastněných stran,
- *dobu, na kterou se smlouva uzavírá* a po kterou tedy budou trvat práva nabyvatele,
- *časové určení počátku realizace závazků ze smlouvy*, a to i pro nabyvatele, který se např. zaváže začít s výrobou příslušných produktů k určitému datu nebo v určité lhůtě po uzavření smlouvy,
- *podmínky ukončení platnosti smlouvy* před uplynutím období, na které byla smlouva uzavřena,
- *okolnosti osvobozující od odpovědnosti*,
- *otázky související s dotčenými průmyslovými právy*,
- *placení licenčního poplatku*, a to buď zaplacení jednorázové paušální částky nebo provádění pravidelně se opakujících plateb, jejichž výše může být specifikována nejrozličnějším způsobem.

b) Známkové a smíšené licence

Předmětem známkové licence je právo nabyvatele užívat ochrannou známku poskytovatele. Výhodnost tohoto postupu vychází z toho, že nabyvatel dosáhne obchodního prospěchu v důsledku používání zavedené známky, která má sama určitou, a někdy velmi značnou hodnotu. Známková licence je základem **franchisingu**, o němž je pojednáno dále. Kromě

některých franchisingových smluv je čistá známková licence velmi vzácná. Běžná je její kombinace s licencí na *know-how* a ještě častější s licencí *patentovou*. Smíšené licence jsou tak nejčastější formou licencí. Pro obě strany představují svou komplexností nejvyšší přínos.

c) Kolizní problematika licenčních smluv

Pro licenční smlouvy platí zásadně totéž, co pro jiné smlouvy v oblasti závazkového práva. Prakticky ve všech zemích je možná dohoda stran o tom, kterému právnímu řádu bude smlouva podléhat (volba práva). Není-li takto rozhodné právo zvoleno, je třeba použít podpůrné kolizní normy, v našem případě § 10 *zákona č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním*, který odkazuje na právo, jehož použití odpovídá rozumnému uspořádání vztahů, což bude patrně nejčastěji právo poskytovatele licence.

II. 2. FRANCHISINGOVÁ SMLOUVA

POJEM

Franchising představuje vztah mezi dvěma subjekty, z nichž jeden (*příjemce franchisy*) má oprávnění provozovat podnikatelskou činnost pod obchodním názvem, s používáním ochranných známek a podle pokynů druhé strany, jíž je *poskytovatel franchisy*, který příjemci za úplaty předal celkový obchodní koncept metody podnikání v dané oblasti. Oba subjekty jsou na sobě nezávislé.

Franchising se uplatňuje při prodeji zboží a poskytování služeb ponejvíce od 50. let, která znamenala počátek jeho prudkého rozšiřování, zejména pokud jde o americké firmy. Dnes je již masově rozšířen a na příklad v USA se touto formou uskutečňuje téměř třetina maloobchodního prodeje. Po roce 1989 se s franchisingem setkáváme běžně i v České republice. Rychlé občerstvení (fast food) poskytuje *Mac Donald's* či *Kentucky Fried Chicken*, ubytovací služby síť hotelů *Holiday Inn* a parfémy prodává *Yves Rocher*.

Franchising dnes zasahuje do nejrůznějších oblastí, které všechny spočívají v ekonomické činnosti, jíž je výroba, zpracování nebo distribuce zboží, či poskytování služeb. Oblíbenost franchisingu je založena na kombinaci dvou faktorů: výsledku dlouhodobých zkušeností poskytovatele a jeho jménu, resp. pověsti na jedné straně a podnikatelském duchu příjemce na straně druhé. Franchising se zakládá franchisingovou smlouvou.

Mechanismus jeho fungování a podoba smlouvy je patrná z následujícího fiktivního příkladu. CAPPELLETTI je jméno restaurací, podávajících k rychlému občerstvení typická italská jídla. CAPPELLETTI je ochranná známka a zároveň obchodní jméno, pod nímž je činnost provozována. Poskytovatel franchisingu je firma s názvem CAPPELLETTI, Inc. Tato firma vypracovala systém přípravy a prodeje jídel ve velkém množství, s nízkými náklady a za nízké ceny. Úspěch restaurací CAPPELLETTI je dán zejména sortimentem jídel, jejich kvalitou, čistotou a prostředím restaurací a cenovou dostupností. Všechny restaurace jsou výrazně označeny svým typickým logem a jsou stejně vyzdobeny. Používají spolehlivě vyzkoušený jednotný systém vnitřního řízení a účetnictví. Firma CAPPELLETTI Inc. celý tento systém vytvářela a vylepšovala po mnoho let a investovala do něj nemalé prostředky. Tím se stal velmi hodnotnou zkušeností, která je nyní ve formě franchisingu předmětem obchodu. CAPPELLETTI Inc. tak své zkušenosti předává malým, případně středním

podnikatelům, kteří si jejich využitím, jakož i využitím jeho obchodního jména zajistí mnohem větší pravděpodobnost úspěchu svého podnikání. Poskytovatel franchisingu nejen poskytuje zkušenosti, ale určuje i způsob jejich využití, tedy může závazně stanovit jakékoli podrobnosti příslušné činnosti. Z důvodů ochrany své známky a svého jména, které nabyvatel ve své činnosti užívá, si zachovává právo kontrolovat dodržování stanovených parametrů, postupů a standardů. Tím je zajištěno udržení dobré pověsti známky a obchodního jména CAPPELLETTI. Protiplněním ze strany nabyvatele je placení odpovídajícího poplatku. Ten bývá často kalkulován na bázi procenta z obchodního obratu dosaženého provozovnou nabyvatele.

SMLOUVA O ZPROSTŘEDKOVÁNÍ, BĚŽNÁ LICENCE A FRANCHISINGOVÁ SMLOUVA

Smlouva o maloobchodním prodeji je uzavřena mezi výrobcem nebo distributorem zboží na jedné straně a jeho prodejcem na straně druhé. Prodejce může být zástupce výrobce nebo nezávislý obchodník. Jde-li o druhý případ, uzavírá s druhou stranou dohodu o distributorství. Je-li dohodnuta výlučnost, prodejce má jistotu, že výrobce nebo distributor budou jednat ve věci prodeje příslušného zboží na vymezeném území výhradně s ním.

Licence se může týkat rovněž práv na označení (ochranné známky). Franchisingovou smlouvu lze charakterizovat tak, že poskytovatel franchisingu, který vyvinul systém provozování určité hospodářské činnosti, vyjadřuje tímto způsobem souhlas s tím, aby nabyvatel užíval tento systém podle pokynů poskytovatele. Zmíněný systém obsahuje „balík“ průmyslových (a někdy i autorských) práv, především ochrannou známku a obchodní jméno, vždy zároveň a příslušným *know-how* a *obchodním tajemstvím*. Cílem využití je prodej zboží nebo poskytování služeb (nebo obojí) konečným spotřebitelům.

Pro právní vztah založený franchisingem je typické:

- a) povolení (licence) využívat vytvořený systém činnosti včetně průmyslových práv a *know-how*,
- b) trvalost vztahu, která má zajistit dlouhodobé fungování franchizované jednotky (podniku nabyvatele),
- c) právo poskytovatele dozírat na fungování franchizované jednotky a dávat k tomu závazné pokyny.

Zpravidla je franchizovaných provozoven jednoho poskytovatele větší množství. Všechny tyto provozovny pak tvoří síť, kterou spotřebitel vnímá jako jeden celek a očekává od nich identické výstupy. Proto vždy celá tato franchisingová síť používá jednotného označení, jména a způsobu prezentace identického prodávaného zboží či poskytovaných služeb. Tuto jednotnost zajišťuje poskytovatel právně franchisingovými smlouvami a fakticky kontrolami a udělováním pokynů.

OBSAH FRANCHISINGOVÉ SMLOUVY

a) Práva a povinnosti poskytovatele franchisy

Povinnosti poskytovatele franchisy mohou být rozděleny do dvou skupin. První se týká příslušného průmyslového vlastnictví vzhledem k tomu, že užívání známky, obchodního jména, know-how a případných dalších práv poskytovatele musí být povoleno příjemci. Druhá oblast závazků poskytovatele se týká předání informací o systému a metodě podnikání, kterou příjemce převezme.

1. Poskytovatel musí poskytnout práva k užívání všech potřebných elementů duševního vlastnictví, bez nichž nelze tuto podnikatelskou činnost provozovat. Kromě toho musí dát příjemci k dispozici i know-how, nezbytné obchodní tajemství, výrobní údaje a obchodní informace. Ve smlouvě musí být vše podrobně specifikováno stejně, jako ve smlouvě licenční. Poskytovatel má také povinnost o svá chráněná práva pečovat, neboť ztráta jejich ochrany (např. neobnovením zápisu známky) by zmařila účel franchisingu. Smlouva by měla také řešit, jaké budou úkoly obou stran při efektivní ochraně práv, které jsou předmětem smlouvy, především ve státě příjemce (např. při napadení ochranné známky). může být na příklad dohodnuto, že právní postih porušitele vždy zajistí poskytovatel, avšak že příjemce poskytne potřebnou součinnost a pomoc.

2. Předání potřebných informací o systému a metodě provádění příslušné ekonomické činnosti může mít různou formu: - *písemný materiál* (příručka, která obsahuje instrukce na příklad ke způsobu provozování jednotky, o nábore zaměstnanců a jejich profesní přípravě, o účetnictví, skladování apod.), - *odborná příprava* některých pracovníků příjemce, kteří zastávají klíčová nebo jinak důležitá místa a kteří budou předávat své nové zkušenosti dalším, - *průběžná trvalá pomoc a interakce podle potřeby*, která může zahrnovat na příklad pomoc poskytovatele při mimořádných událostech nebo při změnách podmínek podnikání ve státě příjemce. O běžnou interakci pak půjde na příklad při rozsáhlé změně na straně spotřebitelů (vzrůst kupní síly) nebo při běžném vylepšování fungování provozovny příjemce. Poskytovatel rovněž zpravidla poskytuje tzv. zajišťovací služby, tedy reklamu a vůbec propagaci, marketing, průzkum trhu apod.

b) Práva a povinnosti příjemce franchisy

Povinnosti příjemce franchisy lze řadit do čtyř skupin: (1) dodržování plánu rozvoje, (2) placení dohodnutých poplatků, (3) dodržování určitých požadavků poskytovatele směřujících ke kontrole kvality výstupů a (4) respektování důvěrnosti informací.

(1) Plán rozvoje není součástí každé franchizingové smlouvy.

(2) Specifikace poplatků placených příjemcem poskytovateli je podstatnou náležitostí franchisingové smlouvy. Formy těchto poplatků jsou různé a mohou být kumulovány. Patří sem *počáteční poplatek*, někdy nazývaný „vstupní“, který je jednorázový a vybírá se za poskytnutí franchisy. Další formou je *periodický poplatek* placený vždy za určité období po celou dobu trvání vztahu.

(3) Poskytovatel má právo dozírat na to, jak příjemce zachází s předmětem franchisy. To je velmi důležité, neboť oba vystupují pod stejným obchodním jménem a užívají stejnou ochrannou známku a vady u příjemce by poškozovaly pověst poskytovatele, případně dalších příjemců stejné franchisy.

(4) *Požadavek respektování důvěrnosti informací* se bude týkat především samotného systému, který je předmětem franchisy. Ten může být předmětem obchodního tajemství, stejně tak jako výroba některých finálních produktů, které nejsou jinak chráněny (např. hamburgerů).

c) Další ustanovení smlouvy

Jako další ustanovení smlouvy o franchisingu je možno uvést eventuální výlučnost franchisy, dobu, na kterou se vztah sjednává, vypovězení nebo zrušení smlouvy a povinnosti stran při ukončení smlouvy.

1. Poskytovatel franchisy může příjemcům, zejména je-li jich více, *omezit působnost franchisy na určité území*. Na každém takto vymezeném území pak působí jedna franchisová jednotka a mezi jednotlivými jednotkami pak nedochází ke konkurenci.
2. Franchisa je sjednávána obvykle na *dobu určitou* s možností prodloužení nebo naopak vypovědi před skončením této doby. Franchisa může také kdykoli skončit dohodou stran.
3. Jako důvod jednostranného ukončení franchisy může být sjednáno podstatné porušení povinnosti některé ze stran. V praxi to bude zpravidla příjemce, který nesplní stanovené povinnosti nebo jinak nedodrží podmínky smlouvy. Smlouva by ovšem měla definovat podstatné porušení. Dohodnuta může být také náhrada škody vzniklé porušením a následným ukončením smlouvy.
4. Poskytovatel franchisy může být po jejím skončení zainteresován na tom, aby bývalý příjemce dále nevykonával stejnou nebo podobnou činnost. Zákaz této činnosti (zpravidla určitým způsobem omezený) může být sjednán ve smlouvě.

III. Ochrana duševního vlastnictví na jednotném vnitřním trhu EU

Právo Unie obsahuje poměrně rozsáhlou úpravu průmyslových, autorských a příbuzných práv. S duševním vlastnictvím se můžeme v právu Evropské unie setkat ve dvojitým smyslu. Je to především v rámci úpravy duševního vlastnictví jako takového, tedy vzniku jednotlivých práv, jejich obsahu, trvání atd. I Evropská unie tak má své právo autorské, známkové atd., tedy soubor předpisů hmotně právních, kolizních i procesních upravujících tato práva, i procesních, upravujících zejména jejich udělování.

Druhá situace, kdy se s právy k duševnímu vlastnictví v právu EU setkáváme, je v oblasti realizace tzv. *jednotného vnitřního trhu*, kde tato práva působí jako určitý regulátor a někdy dokonce jako brzda pohybu zboží a volné soutěže v rámci tohoto trhu. Právo EU se proto musí s těmito právy právě z tohoto hlediska vypořádat.

Proč je duševní vlastnictví v Evropské unii problém? Uplatnění práv z duševního vlastnictví, která mají výlučnou povahu, představuje vždy určitá omezení práv jiných subjektů, což dále znamená zásah do volného pohybu zboží nebo do hospodářské soutěže v Unii. Práva z duševního vlastnictví jsou rovněž teritoriálně omezena, tedy chráněna jen na území státu, který ochranu udělil. Je-li na příklad výrobek výrobce z členského státu A chráněn patentem také v členském státě B, může být ve státě B vyráběn a distribuován jen se souhlasem původního výrobce (majitele patentu). Tento souhlas se uděluje formou licenční smlouvy. Tato licence zahrnuje výlučné právo jejího příjemce uvádět výrobek na trh ve státě B. Toto výlučné právo znamená, že příjemce licence může bránit dovozu tohoto zboží z kteréhokoli státu, včetně státu A, do státu B. Uzavře-li výrobce podobné licenční smlouvy o

výrobě a výlučném uvádění na trh svého výrobku i v dalších státech Unie, znamená to opětné rozdělení jednotného vnitřního trhu Unie podle státních hranic, tedy krok opačným směrem, který zcela odporuje duchu Smlouvy ES.

Uvedeným postupem by byl zcela negován účinek článků 34-36 Smlouvy o fungování EU o odstranění překážek obchodu mezi členskými státy. Na druhé straně je však nutno práva k duševnímu vlastnictví respektovat.

Smlouva ES tedy chrání na jedné straně volný pohyb zboží v rámci jednotného vnitřního trhu a na druhé straně práva k duševnímu vlastnictví, tedy dvě zcela protikladné věci. Tento rozpor musel vyřešit Soudní dvůr, který **oddělil otázku existence práv od jejich výkonu**. Stalo se tak s patřičným odůvodněním v rozhodnutí č. 119/75, *Terrapin (Overseas) Ltd v. Terranova Industrie C. A. Kapferer and Co.* Zde Soudní dvůr obojí skutečně oddělil a konstatoval, že zatímco *existence* práva je chráněna Smlouvou (článkem 30), jeho *výkon* nikoli. Výkon práv k duševnímu vlastnictví tak musí respektovat články 28-30 (volný pohyb zboží), jakož i 81 a 82 Smlouvy. Příjemci výlučných licencí tak nemohou uplatňovat své právo bránit dovozu téhož zboží jinými subjekty (tzv. *paralelní dovozy*). Soudní dvůr se odvolal na kontext Smlouvy ES: "... *Zatímco Smlouva se nedotýká existence práv, upravovaných zákonodárstvím členských států ve věcech průmyslového a obchodního vlastnictví, výkon těchto práv může být, podle okolností, omezen ustanoveními Smlouvy. ... Článek 36 (dnes 30) ve skutečnosti připouští výjimky z volného pohybu zboží jen potud, pokud jsou odůvodněné pro účely zachování práv, která jsou předmětem tohoto vlastnictví.*"

Soudní dvůr tak podal výklad článku 30 Smlouvy ES, který byl přijat poněkud s rozpaky. Lze mu vytknout především málo jasnou hranici mezi existencí práva a jeho výkonem. Právem lze namítnout, že právo, které nemůže být vykonáno, přestává mít svůj pravý smysl. A nejen to - jeho komerční hodnota se zmenšuje. To platí především o právech průmyslových. Příjemce výlučné licence se nemůže dovolávat zamezení paralelních dovozů, což snižuje její význam a tím i hodnotu. Totéž lze říci o patentech a ochranných známkách, které jsou způsobilé chránit s menší intenzitou, než v klasické situaci uznávané teritoriální působnosti těchto práv. Soudní dvůr však v tomto i v dalších případech dal, jak je vidět, před zájmy soukromé osoby přednost zájmům Unie.

Teorie oddělení existence a výkonu práva je doplněna ještě dále, a to **teorií o vyčerpání práv**. Posuzujeme-li řetězec transakcí v rámci výroby, distribuce a spotřeby chráněného výrobku, musíme vědět, ve kterém stadiu lze ještě právo uplatnit a ve kterém již nikoli. Tento řetězec zahrnuje tyto hlavní stadia: výroba - první uvedení na trh výrobcem nebo jím pověřenou osobou - další prodej v rámci tohoto trhu - eventuálně vývoz-dovoz - konečné užití (spotřeba). Podle práva některých zemí dochází k vyčerpání práv z duševního vlastnictví ve stadiu prvního uvedení na trh. Pro transakce následující se tedy již těchto práv dovolávat nelze. Z této teorie vychází i Soudní dvůr, jak je vidět na následujících příkladech.

Nejvýznamnějším rozhodnutím, týkajícím se patentů, je *Centrafarm BV v. Sterling Drug Inc. (15/74)*. Sterling Drug je americký výrobce léčiv, který má své produkty chráněné patenty v několika zemích západní Evropy, mezi jinými i v Německu, Holandsku a Velké Británii. Centrafarm je firma, která tato léčiva dovážela z Velké Británie a Německa do Holandska, a to bez souhlasu výrobce (majitele patentů), který je v prvních dvou zemích sám uvedl na trh. Otázka zněla, zda za uvedených okolností může Sterling Drug bránit dovozu svých patentovaných výrobků do státu, v němž požívají ochrany, děje-li se tak bez jeho souhlasu. Holandské právo uznává výlučnost patentové ochrany v tom smyslu, že se vztahuje i na dovoz do Holandska. Umožňuje tedy zakázat nedovolený dovoz, což je ovšem překážka volného pohybu zboží mezi členskými státy.

Soudní dvůr stanovil, že obsahem práva z patentu je výlučné právo užívat patentovaný výrobek, čímž se rozumí jeho *výroba a první uvedení na trh*, a to buď přímo nebo prostřednictvím pověřeného subjektu. Na adresu holandské právní úpravy Soudní dvůr uvedl, že není-li právo majitele patentu vyčerpáno prvním uvedením na trh (rozuměj v rámci Unie), může se majitel patentu bránit dovozu patentovaného výrobku předtím uvedeného na trh v jiném členském státě. Důsledkem je ovšem omezení pohybu zboží ve společném trhu.

Taková překážka je opodstatněná pouze v případě, že výrobek byl uveden na trh bez souhlasu výrobce v členském státě, kde pro něj neexistuje patentová ochrana. Pak je k dovozu do členského státu, kde patentová ochrana existuje, skutečně třeba souhlasu výrobce jakožto majitele patentu. V opačném případě však nikoli - výrobek již byl *se souhlasem majitele patentu* uveden na trh (buď v jiném členském státě) a tím tedy došlo k vyčerpání jeho práv. Neexistuje tedy právní titul, na základě něhož by mohl bránit dovozu z tohoto jiného státu. Závěr pak zní, že *výkon práva majitele patentu, které je mu svěřeno právním řádem členského státu, a které spočívá v zákazu uvádět na trh v tomto státě výrobek chráněný patentem a uvedený na trh v jiném členském státě tímtož majitelem patentu nebo s jeho souhlasem, je neslučitelný s ustanoveními Smlouvy ES o volném pohybu zboží ve společném trhu*.

Zákaz nedovoleného dovozu je tedy možný jen v případě, že v druhém členském státě není výrobek patentově chráněn a majitel patentu účinného ve státě dovozu nedal k uvedení na trh v tomto druhém státě souhlas. Splněny musí být ovšem zároveň obě podmínky, jak vyplývá z rozhodnutí ve věci *Merck v. Stephar (187/80)*. V tomto případě byl výrobek uveden na trh ve státě bez patentové ochrany, avšak se souhlasem výrobce.

Dalším zajímavým případem, kde Soudní dvůr rozhodl s ohledem na jiné okolnosti jinak, je *Pharmon BV v. Hoechst AG (19/84)*. Firma Hoechst byla majitelem patentů na svá léčiva v Německu, Holandsku a Velké Británii. Britská společnost DDSA získala podle britského práva nucenou licenci na výrobu patentovaného výrobku a část své produkce dodala firmě Pharmon do Holandska v rozporu s podmínkami nucené licence a bez souhlasu majitele patentu. Tuto skutečnost Soudní dvůr nequalifikoval jako vyčerpání práv, neboť se tak stalo bez souhlasu majitele patentu a v rozporu s podmínkami nucené licence, která má účinnost jen ve Velké Británii.

Výše uvedený spor *Centrafarm v. Sterling Drug* měl své pokračování ve známkoprávní oblasti, a to jako věc *16/74 Centrafarm BV v. Winthrop BV*. Skutkový stav je stejný s tím rozdílem, že majitelem známky Sterling Drug ("Negram") byla v Holandsku společnost Winthrop BV. Otázka zde zněla, zda firma Winthrop může bránit dovozu do Holandska výrobků označovaných její chráněnou známkou, děje-li se tak bez jejího souhlasu. S použitím stejné argumentace jako v předešlém sporu (15/74) Soudní dvůr došel k závěru, že pokud bylo zboží uvedeno na trh v členském státě se souhlasem majitele známky, nelze uplatňovat omezení dovozu téhož zboží pod toutéž známkou do jiného členského státu, neboť práva ze známky byla vyčerpána již uvedením na trh ve státě prvním.

Pokud jde o právo autorské, vycházel Soudní dvůr vždy s obdobných zásad. Jako klasický příklad takového rozhodnutí je možno uvést *Deutsche Grammophon v. Metro (78/70)*. Firma DG vyráběla gramofonové desky, prodávala je v Německu a vyvážela do Francie. Tam je nakupovala firma Metro (za nižší cenu) a vyvážela je zpět do Německa, kde je prodávala levněji než DG. Firma DG tomuto jednání chtěla zabránit a odvolávala se na své výlučné právo distribuce desek v Německu, což však Soudní dvůr neuznal s tím, že uvedení desek na trh ve Francii bylo se souhlasem výrobce, tedy nositele práva. Podrobný rozbor ve stejném duchu je obsažen v rozhodnutích *Musik-Vertrieb Membran GmbH v. GEMA (55 a 57/80)*.

IV. Společná obchodní politika EU: Ochrana duševního vlastnictví v obchodu EU s třetími státy

IV.1. Význam ochrany duševního vlastnictví v mezinárodním obchodě a jednotlivé typy problémů z hlediska EU

Mezinárodní obchod nemůže řádně fungovat bez spolehlivé ochrany duševního vlastnictví, které se váže k předmětu tohoto obchodu. Investice do výzkumu a vývoje výrobků a následné vytváření dobrého jména jednotlivých výrobců, kteří se uplatňují na mezinárodním trhu, představují obrovské výdaje. Je proto třeba vyloučit, resp. maximálně omezit parazitování dalších subjektů, které tyto investice do výroby nevěnovaly a přizívají se na výsledcích práce jiných. Dalším rozhodujícím aspektem je ochrana spotřebitele - ten musí na trhu dostat zboží, které má předpokládané vlastnosti a které je bezpečné, což zaručuje jen původní výrobce. Proto musí být prvotně výsledky tvůrčí činnosti a druhotně práva na označení jejich produktů chráněny, což se děje právě cestou uplatňování jednotlivých práv k duševnímu vlastnictví.

Stěžejním problémem pro EU je zajistit právní čistotu zboží, které je předmětem obchodu. V první řadě jde o zboží dovážené ze třetích států. Zkušenosti ČR jsou v tomto směru velmi bohaté. Na český trh (a také na trh jiných členů ES) se běžně dostává zboží, které bylo vyrobeno pokoutními výrobci a které je prezentováno jako zboží produkované značkovými firmami. Jde především o padělky (zboží označené cizí ochrannou známkou, které s jejím majitelem nemá nic společného) a pirátské kopie autorských děl či zvukových záznamů, zhotovené opět bez souhlasu oprávněné osoby (autor, smluvní vydavatel). Takovéto zboží by se vůbec nemělo dostat na vnitřní trh ES, tedy ani na trh český.

Právní ochrana postupuje ve třech základních směrech:

1. Poskytnutí právní ochrany práv k duševnímu vlastnictví v ES. Není-li právo chráněno, není proti jeho porušení možno uplatnit právní ochranu. První oblastí je tak rozsáhlý souhrn komunitárních předpisů, které upravují udělování ochrany a její udržování. To se může realizovat buď na úrovni jednotlivých členských států (tradiční postup vyplývající z teritoriální omezenosti práv) nebo na úrovni komunitární (ochrana jedním dokumentem pro celé Unie - zatím známky, průmyslové vzory, v budoucnu i patenty). Významné jsou i četné mezinárodní smlouvy univerzálního charakteru (tedy mimo rámec ES) které velmi účinně napomáhají ochraně v mezinárodním měřítku.⁸
2. Faktická ochrana práv. Právní ochrana v užším smyslu nestačí, není-li účinně (fakticky) zajištěna. Je proto nutné upravit právem také donucovací opatření, která zajišťují respektování těchto práv a postihují důsledky jejich porušení. Tento aspekt byl v historickém vývoji právní úpravy duševního vlastnictví v minulosti podceňován a rozvíjí se až v posledních letech (zejména Dohoda TRIPS 1994 - viz dále). V současné době již nikdo nepochybuje o tom, že vynutitelnost práv k duševnímu vlastnictví je podstatnou náležitostí solidně fungujícího mezinárodního obchodu.
3. Rozsah ochrany práv. Ukazuje se, že neplatí zásada "čím silnější ochrana, tím lépe". Nepřiměřeně silná ochrana práv k duševnímu vlastnictví, zejména práv tvůrčích (patenty na

⁸ Nejdůležitější z nich jsou uvedeny níže v kapitole o TRIPS. Některé z nich pocházejí ještě z 19. století, což svědčí o tom, že již tehdy byla potřeba ochrany v mezinárodním měřítku potřebná. Kromě toho byly podniknuty úspěšné kroky k vytvoření regionální ochrany (např. Úmluva o udělování evropských patentů z roku 1973, která existuje a výborně funguje mimo rámec ES).

vynálezy, průmyslové a užité vzory, topografie integrovaných obvodů, počítačových programů, autorské právo apod.) by byla brzdou technologického rozvoje či šíření kultury. Proto jsou tato práva různým způsobem omezena. Pro mezinárodní obchod je nejdůležitější omezení výkonu těchto práv při po sobě následujících obchodních transakcích. Bylo by jistě neúnosné, aby prodejce v maloobchodě musel k prodeji určitého značkového zboží uzavřít licenční smlouvu s výrobcem. Ještě důležitější je, že v makroměřítku by neomezená ochrana znamenala nemožnost volného pohybu zboží v rámci vnitřního trhu ES, neboť jednotliví majitelé práv by tento volný pohyb mohli znemožnit neudělením souhlasu s užitím svého práva. Proto byla ve vnitrostátních právních řádech, jakož i v právu komunitárním vytvořena zásada vyčerpání práv, která znamená, že právo je vyčerpáno (a nelze ho tedy uplatnit) při první obchodní transakci, tedy prvním uvedením na rozhodný trh (národní, komunitární) se souhlasem majitele práva.

IV.2. Právní nástroje ochrany duševního vlastnictví v obchodě EU

Výše uvedeným třem oblastem odpovídají tři směry právní úpravy komunitární.

ad 1. Existuje dlouhá řada předpisů sekundárního práva ES, které upravují jednotlivá práva duševního vlastnictví z hlediska jejich udělování a trvání. Zpravidla jde o směrnice, tedy nástroje sbližování právních úprav v jednotlivých členských státech. Metoda nařízení se pak používá při úpravě ryze komunitárních institutů (např. ochranná známka Unie). Tato oblast nebude dále podrobněji rozváděna, neboť se přímo netýká vnějších obchodních vztahů ES.

ad 2. Impulsem k zajištění efektivní ochrany práv k duševnímu vlastnictví v mezinárodním obchodě se stala Dohoda TRIPS, tedy mnohostranná mezinárodní smlouva sjednaná v rámci GATT v 90. letech. EU a všechny členské státy jsou jejími stranami, a proto je dále podrobněji rozebrána.

Unie samo pocítilo potřebu vlastní podrobnější úpravy, a proto přijalo k provedení příslušných ustanovení Dohody TRIPS nařízení 3295/94, které bylo s účinností od 1. července 2004 nahrazeno novým nařízením č. 1383/2003. Důležitost tohoto dokumentu vyžaduje jeho bližší rozbor, který je uveden dále.

ad 3. Zatímco v národních právních řádech (včetně ČR) je vyčerpání práv považováno za běžný a "normální" institut, v komunitárním právu je tomu poněkud jinak. Teritoriální ochrana práv k duševnímu vlastnictví se dostává do rozporu s principem volného pohybu zboží na jednotném vnitřním trhu ES. V podstatě veškeré zboží (včetně některých služeb) je chráněno těmito právy a jeho absolutní ochrana by znamenala, že volný pohyb zboží mezi členskými státy bude vázán ve všech případech na souhlas majitele příslušného práva. Podle článku 34 SFEU je možné vývoz, dovoz nebo průvoz zboží mezi členskými státy zakázat nebo omezit s poukazem na ochranu "průmyslového a obchodního vlastnictví". To je při doslovném výkladu zcela nereálné, a proto ESD vytvořil svou judikaturou teorii komunitárního vyčerpání práv, která znamená, že uvedením zboží majitelem práva nebo s jeho souhlasem na trh Unie v kterémkoli členském státě se příslušné právo vyčerpává a další pohyb zboží mezi členskými státy je už z tohoto hlediska volný. To se týká i zboží dovezeného z nečlenských států, a proto teorie komunitárního vyčerpání práv je fakticky součástí společné obchodní politiky. Zaslouhuje proto taktéž pozornosti v následujícím textu.

IV.3. Dohoda TRIPS – nejvýznamnější právní nástroj účinné ochrany práv k duševnímu vlastnictví v mezinárodním obchodě

IV.3.1. Úvodní poznámky

Dohoda TRIPS je jednou z mnoha mnohostranných mezinárodních smluv, které upravují mezinárodní aspekty ochrany jednotlivých práv k duševnímu vlastnictví. Většina z nich vznikla na půdě Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO/OMPI) nebo jejích předchůdkyň. Soustředí se především na vlastní úpravu pravidel ochrany (tj. kdy a jak je dané právo chráněno), mezinárodních aspektů ochrany (asimilační režim), eventuálně postupů při vzniku práv (řízení). Všechny tyto smlouvy však mají jedno společné - upravují jen velmi rámcově, či častěji neupravují vůbec vynucování těchto práv. Tento nedostatek byl s rozvojem mezinárodního obchodu, zejména po druhé světové válce, postupně stále více pocíťován jako vážná mezera v mezinárodně právní úpravě. Nestačí se dohodnout na tom, jak ochrana jednotlivých práv vzniká a jaký je její obsah. Je třeba ji také efektivně zajistit.

Bylo zřejmé, že vnitrostátní právní úprava vynucování těchto práv v jednotlivých zemích nestačí. V některých zemích byla velmi neúčinná, což znamenalo, že se na ochranu příslušného práva nelze spolehnout a při obchodu s tímto státem je třeba počítat s rizikem ztrát. Problém se vyhroutil natolik, že v 80. letech (1986) byly v rámci Ministerské konference GATT zahájeny práce na vypracování mezinárodního dokumentu, který by poskytl právní základ pro efektivní zajištění průmyslově právní a autorskoprávní ochrany v členských zemích. Dokument ve formě samostatné smlouvy byl dopracován při jednání Uruguayského kola a byl přijat jako součást rozsáhlého souboru nových mnohostranných smluv doprovázejících vznik Světové obchodní organizace (WTO) v roce 1994. Smluvními stranami se staly automaticky všichni členové GATT, resp. WTO. V platnost Dohoda vstoupila, stejně jako všechny ostatní dohody WTO, 1. ledna 1995.⁹

Mezi mnohostrannými smlouvami upravujícími mezinárodní aspekty ochrany práv z duševního vlastnictví má tak Dohoda TRIPS zcela zvláštní postavení. Kromě klasických otázek právní ochrany těchto práv upravuje nově také vynucování těchto práv, čímž posunula vývoj této oblasti výrazně vpřed, aniž by se dotkla smluv existujících, které spíše jen doplňuje z hlediska potřeb mezinárodního obchodu. Z hlediska vynutitelnosti práv k duševnímu vlastnictví má tato mezinárodní smlouva ještě větší význam spočívající v tom, že nejdůležitější ustanovení Pařížské a Bernské úmluvy se stávají závaznými pro všechny její členy. Jejím cílem je omezit narušování a překážky mezinárodního obchodu, přičemž bere v úvahu potřebu účinné ochrany práv k duševnímu vlastnictví (jde zejména o obchod s padělkami a pirátským zbožím). Zároveň usiluje o to, aby se opatření potírající porušování těchto práv nestala překážkami poctivého obchodního styku.

Dohoda TRIPS má klíčový význam pro společnou obchodní politiku ES. Unie samo je její smluvní stranou, stejně tak jako jeho jednotlivé členské státy. Je pro ES i jeho členy závazná nejen z titulu mezinárodně právního (klasická vázanost mezinárodní smlouvou), ale i jako součást komunitárního práva. Upravuje tak vztahy

- mezi členskými státy EU a ostatními členy WTO,
- mezi EU a ostatními členy WTO.

⁹ Český překlad, který však není autentickým textem, je vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 191/1995, str. 2712 a n.

Je tedy pramenem práva jak pro ČR, tak pro EU jako samostatného člena. Z tohoto důvodu se budeme touto dohodou blíže zabývat.

IV.3.2. Pojetí Dohody TRIPS

Pokud jde o tradiční otázky ochrany duševního vlastnictví, obsažené v existujících mezinárodních smlouvách, tvůrci Dohody vycházeli z toho, že by měla přinést novou nebo dokonalejší úpravu v těchto oblastech:

- kromě osvědčeného národního (asimilačního) režimu pro celou oblast duševního vlastnictví zavést v určitých případech režim nejvyšších výhod (jako novinku v této oblasti zcela neobvyklou),
- u autorskoprávní ochrany netrvat na jinak obvyklé ochraně tzv. morálních práv (tedy nemajetkových, jako je právo na autorství nebo ochrana proti znetvoření díla),
- v oblasti autorských a příbuzných práv zavést právo k pronájmu díla (rental right), které může být případně zaměněno za krátkodobé výlučné právo k užívání díla s nárokem na odměnu,
- chránit nové a původní průmyslové vzory,
- v rámci ochrany zeměpisných označení poskytnout zvláštní (dokonalejší) ochranu pro vína a lihoviny,
- umožnit všeobecně patentovou ochranu po dobu 20 let od podání přihlášky, resp. v USA 17 let od udělení patentu (v praxi je rozdíl nevýznamný),
- zaručit patentovou ochranu ve všech oblastech (tedy vyloučit možnost vyjmout z ní např. léčiva), přičemž je možná zvláštní úprava pro ochranu nových rostlinných odrůd a plemen zvířat).

Vzhledem k tomu, že se jedná o závažné změny a také vzhledem k mnoha specifickým národním úpravám v mnoha zemích (např. specifické pojetí autorských práv v anglo-amerických zemích, dosud nedostatečná průmyslově právní i autorskoprávní ochrana v mnoha zemích rozvojových), je třeba počítat s přechodným obdobím jednoho roku obecně, 5 let pro rozvojové země a 10 let pro země nejméně vyvinuté.¹⁰

Podíváme-li se podrobněji na obsah Dohody, nenajdeme ve srovnání s dosavadními mnohostrannými smlouvami žádné převratné novinky, pokud jde o obsah jednotlivých práv a jejich ochrany. I když byly určité tendence tradiční systém průmyslových a autorských práv vytvořený na konci 19. století zcela přepracovat, nestalo se tak, neboť by to bylo pro většinu zemí neúnosné. Byl proto zvolen přijatelný způsob "vylepšení" dosavadního stavu.

V prvé řadě Dohoda přebírá osvědčený tradiční systém práv, který doplňuje o právo na pronájem autorských děl, ochranu souborů dat (databází), rozpracovává ochranu zeměpisných označení a chrání nově rovněž nezveřejněné technologické informace (know-how).

Dále přináší zcela novou právní úpravu vynucování těchto práv, čímž zaplňuje povážlivou mezeru v dosavadní mezinárodně smluvní úpravě. Tím vychází vstříc především výrobcům.

Novinkou je také vytvoření mechanismu pro řešení sporů, týkajících se práv k duševnímu vlastnictví, a to mezi státy (nikoli mezi jednotlivci).¹¹ Dohoda nevytváří

¹⁰ Gervais, D., *The TRIPS Agreement, Drafting History and Analysis*, 2. vydání, Sweet and Maxwell, Londýn, 2003, s. 24-25.

¹¹ Řešení sporů mezi jednotlivci je záležitostí národních soudů či rozhodců. V mezinárodním měřítku je

specifický systém pro spory z duševního vlastnictví, ale vztahuje na tuto oblast obecný systém řešení sporů v rámci WTO.

Zlepšení současného stavu mají také přinést další změny, jako zavedení režimu nejvyšších výhod, usnadnění procedur k získání ochrany práv v jednotlivých státech a přehlednost národních právních úprav.

Dohoda TRIPS navazuje na dosavadní existující mezinárodní smlouvy, z nichž výslovně vybírá čtyři stěžejní, obsahující obecnou úpravu ochrany: Pařížskou úmluvu na ochranu průmyslového vlastnictví (1883), Bernskou úmluvu na ochranu literárních a uměleckých děl (1886), Římskou úmluvu na ochranu výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních organizací (1961), všechny ve znění pozdějších změn a doplňků. Čtvrtou je Washingtonská smlouva o duševním vlastnictví týkajícím se integrovaných obvodů (topografií polovodičových výrobků - čipů), která byla přijata v roce 1989, ale nikdy nevstoupila v platnost pro nepřijatelnost ustanovení o nucených licencích, resp. o volném užití chráněných obvodů pro jejich významné producenty (USA, Japonsko), jakož i pro další státy.¹² Pokud jde o institucionální část, vychází Dohoda z Dohody WTO a Dohody mezi WTO a WIPO.

Přehledné resumé smyslu Dohody TRIPS vyplývá z její preambule, která podrobně specifikuje cíle smlouvy a jako každá preambule mezinárodní smlouvy je významnou interpretační pomůckou.

1. Nedostatečná ochrana duševního vlastnictví narušuje mezinárodní obchod, avšak ochrana neodůvodněně přehnaná by působila totéž. Dohoda se tak snaží o vyváženost mezi veřejným zájmem a zájmy jednotlivých nositelů práv. Proto obecně smluvní státy nejsou vždy povinny ex officio zakročit proti porušování práv, ale jsou povinny vytvořit předpoklady k tomu, aby tak mohly vždy učinit poškozené subjekty.
2. Totéž se týká obsahu a intenzity ochrany. Neúměrně intenzivní ochrana by byla překážkou využívání výsledků duševní činnosti lidí a zpomalovala by technologický a kulturní rozvoj. Proto je např. patentová nebo autorskoprávní ochrana časově omezená, existují nucené licence apod. Veřejný zájem tak nesmí stát proti zájmům nositelů práv, ale musí se uplatnit tam, kde bude podporovat šíření a komercializaci výsledků této činnosti.
3. Dohoda stanoví určité úlevy pro rozvojové země, které z objektivních důvodů nejsou s to zajistit plné vynucování práv, alespoň ne v krátké době.
4. Dohoda nezasahuje do "kompetencí" WIPO. Není nástrojem harmonizace práva na ochranu duševního vlastnictví ve smluvních státech, jak je tomu u mnoha smluv vytvořených na půdě WIPO. Zaměření WTO a WIPO jsou různá a tomu odpovídá i různá orientace smluv. Zatímco WIPO se zaměřuje spíše na pravidla o vzniku a obsahu ochrany jednotlivých práv,¹³ WTO (TRIPS) zajišťuje především efektivitu ochrany v mezinárodním obchodě.¹⁴

nejvýznamnějším orgánem pro řešení těchto sporů Arbitrážní a mediační centrum Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO/OMPI) v Ženevě (<http://arbitr/wipo.int/center/>).

¹² Washingtonskou smlouvu podepsalo několik států, ale ratifikoval ji jen jeden (Egypt). Proto nevstoupila (a patrně nikdy nevstoupí) v platnost. Důvodem je slabá ochrana (výjimky umožňující kopírování, resp. užití topografie integrovaného obvodu bez souhlasu majitele práva).

¹³ Pokud jde o devadesátá léta, WIPO významně pokročilo ve vytváření podrobné novelizované a hlavně modernizované úpravy některých práv. Příkladem uveďme Smlouvu o ochranných známkách (1994), Smlouvu o autorském právu (1996) nebo Smlouvu o uměleckých výkonech a zvukových záznamech (rovněž 1996).

¹⁴ To zcela neplatí o Evropské unii. Ta se ve své vlastní legislativní činnosti sice soustředí především na harmonizaci právní úpravy jednotlivých práv v členských státech (harmonizační směrnice týkající se např. ochranných známek, autorského práva, ochrany počítačových programů, databází apod.) nebo na vytváření vlastních komunitárních systémů ochrany (komunitární známka, průmyslový vzor, v budoucnu komunitární

Cíle Dohody jsou formulovány v článku 7 takto: "Ochrana a dodržování práv k duševnímu vlastnictví mají přispět k podpoře technických inovací a k převádění a šíření technologií, k vzájemným výhodám výrobců a uživatelů technologických znalostí způsobem, který bude přispívat k sociálnímu a ekonomickému blahobytu a k vyváženosti vzájemných práv a povinností."

IV.3.3. Stručný přehled jednotlivých ustanovení TRIPS

I. část - Obecná ustanovení a základní principy

Smluvní státy jsou povinny zajistit provádění (implementaci) Dohody na svém území, přičemž metodu implementace si stanoví samy (článek 1 odst. 1). Pro EU je důležité, že se nevyžaduje přímý účinek jejich ustanovení, pokud je použita metoda jiná. Znamená to ovšem také, že EU musí přizpůsobit své vlastní právo Dohodě.

Za duševní vlastnictví je považováno vše, co je předmětem úpravy Dohody, tedy autorské právo a práva související,¹⁵ ochranné známky, zeměpisná označení, patenty, průmyslové vzory, topografie integrovaných obvodů a ochrana nezveřejněných technologických informací (know-how) (článek 1 odst. 2). Oproti tradičnímu demonstrativnímu výčtu, obsaženému v Úmluvě o zřízení WIPO (1967), zde chybí užitné vzory a ochrana obchodního jména, jakož i ochrana proti nekalé soutěži.

Pokud jde o cizinecký režim, jako základ se uplatňuje režim národní (asimilační). Znamená to, že příslušník jiného smluvního státu má při ochraně práv zaručeno stejné právní postavení jako tuzemec. Srovnává se tak cizinec s tuzemcem (článek 1 odst. 3, článek 3). Naproti tomu pro jakákoli zvýhodnění příslušníka jiného smluvního státu platí, že stejné zvýhodnění musí být poskytnuto příslušníkům všech ostatních smluvních států. Jedná se o režim nejvyšších výhod, vycházející ze srovnání postavení v tuzemsku cizinců z různých států navzájem. Nejdůležitější povolenou výjimkou je zde materiální reciprocita podle Bernské úmluvy autorskoprávní a Římské úmluvy o právech příbuzných, která znamená, že s cizincem se v tuzemsku zachází tak, jak je zacházeno s tuzemcem (vlastním příslušníkem) v příslušném cizím státě (článek 4). Praktický dopad zavedení režimu nejvyšších výhod je ovšem značně omezený, neboť se nevztahuje na preferenční režimy zavedené před vstupem TRIPS v platnost, které tvoří jejich rozhodující část.

Článek 2 řeší zásadní otázku vztahu Dohody TRIPS ke čtyřem výše uvedeným mezinárodním smlouvám, jejichž smluvními stranami je většina členů WTO (úmluvy Pařížská, Bernská, Římská a Washingtonská o ochraně integrovaných obvodů). TRIPS se nedotýká závazků smluvních států, které vyplývají z uvedených dohod. Podle článku 5 se TRIPS rovněž nedotýká postupů vedoucích k získání práv k duševnímu vlastnictví a jejich udržování podle uvedených úmluv.

Velmi zajímavá a kontroverzní je otázka tzv. vyčerpání práv, která je upravena článkem 6. Podstata této teorie spočívá v tom, že právo k jakémukoli druhu duševního vlastnictví je vyčerpáno, tedy není uplatnitelné poté, co příslušný výrobek chráněný tímto

patent). Pokud jde o efektivní vynucování těchto práv a postih jejich porušování, nespolehá EU jen na TRIPS a vnitrostátní úpravu v členských státech, ale má i vlastní úpravu, a to ve formě nařízení, tedy přímo účinného "komunitárního zákona" (viz dále).

¹⁵ Z důvodu rozdílného pojetí tohoto institutu v zemích kontinentální Evropy a angloamerických se nepoužívá nám známého pojmu "práva příbuzná", který je koncipován jinak. Pojem "související práva" používá ze stejného důvodu v některých případech i komunitární právo.

právem byl (poprvé) uveden na trh, a to se souhlasem majitele práva. Podle toho, o jaký trh se jedná, rozlišujeme vyčerpání práv v měřítku národního trhu nebo v měřítku jednotného vnitřního trhu ES.¹⁶

Dohoda TRIPS stanoví pouze, že pro účely řešení sporů se nelze dovolávat vyčerpání práva. Vylučuje tak možnost dovolat se jakéhokoli "mezinárodního vyčerpání". EU považuje přitom za jediný subjekt (tedy uznává komunitární vyčerpání). To však neznamená, že mezinárodní vyčerpání práva je vyloučeno. Některé státy je uznávají ve svém vnitrostátním právu (Austrálie, Nový Zéland a mnohé rozvojové země). Mezinárodní vyčerpání práva je výhodné pro spotřebitele, protože zlevňuje dovážené výrobky (není třeba platit licenční poplatky), ale pro výrobce je zkázou. Proto také vyspělé země mezinárodní vyčerpání práv neuznávají. Dohoda tak představuje určitý kompromis - mezinárodní vyčerpání není výslovně zakázáno, ale ve sporech v rámci WTO se ho nelze dovolávat.

Článek 8, nazvaný poněkud nevhodně "Zásady", umožňuje členským státům přijímat určitá omezující opatření (např. z důvodu ochrany zdraví, proti zneužívání práv), pokud budou v souladu s Dohodou.

III. část - Donucovací prostředky týkající se práv k duševnímu vlastnictví

1. Všeobecné povinnosti smluvních stran

Tato část Dohody je opravdu novátorským počinem. Smluvní státy se zavazují, že v jejich právním řádu budou k dispozici donucovací prostředky (postupy), které umožní účinné postihování jakéhokoli porušení práv k duševnímu vlastnictví, jakož i prevenci a odstrašování. Tyto prostředky ale nesmějí omezovat legitimní obchod a musí být dány záruky proti jejich zneužití.

Postupy k vynucení práv musí být spravedlivé a nestranné, nesmí být neodůvodněně složité, nákladné ani zdlouhavé. Rozhodnutí přijaté ve správním řízení musí být soudně přezkoumatelné. Pro ochranu práv z duševního vlastnictví není třeba vytvářet zvláštní institucionální systém, lze využít existující správní a soudní orgány (článek 41).

2. Občanskoprávní a správní prostředky a řízení

Občanskoprávní a správní řízení musí být spravedlivé a nestranné. K tomu se vyžadují příslušné procesní záruky (články 42 a 43).

Pokud jde o jednotlivá opatření, soudy musí mít pravomoc přikázat straně, aby upustila od porušování práv a zabránit vstupu dováženého právně vadného zboží do oběhu ihned po proclení tohoto zboží (článek 44). Jsou možná i předběžná opatření (článek 50). Soudy musí mít pravomoc rozhodnout o náhradě škody, která byla porušením způsobena, jakož i o náhradě nákladů řízení (článek 45).

¹⁶ Teorii komunitárního vyčerpání práv zavedl do práva ES svou judikaturou Evropský soudní dvůr. Znamená, že právo je vyčerpáno pro celý jednotný vnitřní trh prvním uvedením na trh kteréhokoli členského státu, stalo-li se tak se souhlasem majitele práva. To se týká i chráněných výrobků dovážených z třetích států do ES. Blíže k uvedené judikatuře viz pojednání v jiné části této kapitoly.

Dalším donucovacím opatřením je stažení vadného zboží z oběhu, a to bez náhrady porušiteli. Totéž se týká zařízení, které slouží k výrobě takového zboží. Přitom je třeba dbát přiměřenosti nařízeného opatření. Pokud jde o neoprávněné užití ochranné známky, nestačí pouhé odstranění známky ze zboží nebo jeho obalu. Ve výjimečných případech je možná po odstranění známky omezená komercializace takového zboží (např. jeho poskytnutí dobročinným organizacím) (článek 46).

Žalovaná strana má právo na odškodnění stranou žalující ukáže-li se, že nařízená opatření byla neoprávněná či bezdůvodná (článek 48).

Uvedené zásady se vztahují také na správní řízení (článek 49).

3. Předběžná opatření

Soudní orgány mohou nařídit okamžitá a účinná opatření potřebná k tomu, aby bylo předem zabráněno uvedení do oběhu vadného zboží, nebo k zajištění důkazů. Taková opatření mohou být nařízena bez slyšení druhé strany, je-li pravděpodobnost vzniku nenahraditelné škody nebo zničení důkazů (článek 50).

4. Zvláštní požadavky pro opatření na státních hranicích

Smluvní státy musí umožnit, aby při dovozu mohlo být přerušeno celní řízení o propuštění zboží do oběhu, je-li odůvodněné podezření, že jde zjevně o zboží padělané nebo pirátské. Článek 51 obsahuje v této souvislosti následující definice:

Padělané zboží (tj. zboží označené neoprávněně ochrannou známkou) je jakékoli zboží, včetně obalu, nesoucí bez oprávnění ochrannou známkou, která je totožná s ochrannou známkou platně zapsanou pro takové zboží, nebo která svými podstatnými prvky nemůže být odlišena od takové známky a která tak porušuje práva majitele této známky podle právního řádu dovážející země.¹⁷

Pirátské zboží (tedy zboží vyrobené při porušení autorských nebo souvisejících práv) je jakékoli zboží, které je kopií (rozmnoženinou) pořízenou bez souhlasu nositele autorského nebo souvisejícího práva nebo osoby jím zmocněné (např. vydavatele literárního díla, zvukového záznamu) ve státě výroby, je-li toto zboží zhotoveno přímo nebo nepřímou z určitého výrobku a představuje-li zhotovení kopie porušení autorského nebo souvisejícího práva podle právního řádu dovážející země.

Ustanovení článků 52 až 60 upravují podrobnosti pro opatření na státních hranicích. Žadatel musí své důvodné podezření řádně doložit a může po něm být vyžadováno složení záruky nebo jistoty, aby se zabránilo zneužití práva. Neoprávněné zadržení zboží je titulem k náhradě škody vzniklé dovozci, případně vlastníku zboží.

Článek 59 specifikuje konkrétní opatření ve vztahu k padělanému nebo pirátskému zboží. Příslušné orgány státu dovozu musí mít pravomoc nařídit zničení takového zboží nebo

¹⁷ O padělané zboží jde jen tam, kde neoprávněně použitá ochranná známka je chráněna ve státě dovozu, ať už zápisem nebo jinak. Není-li známka chráněna, nemůže dojít k porušení známkových práv, ale podle okolností se může jednat o nekalosoutěžní jednání (např. při napodobení nechráněné, ale známé značky, které může být považováno za parazitismus).

výjimečně jeho jiné použití (přidělení dobročinné organizaci - článek 46). Padělané zboží nesmí být předmětem reexportu.

Uvedené zásady se nemusí uplatnit u malého množství zboží neobchodní povahy, které se nachází v osobním zavazadle cestujícího nebo je zasíláno v malých zásilkách (zásada de minimis - článek 60).

5. Trestní řízení

Smluvní státy jsou povinny zajistit, aby alespoň v případech úmyslného padělání nebo pirátství v komerčním měřítku proběhlo trestní řízení a byla uložena trestní sankce. Ta musí spočívat v odnětí svobody nebo v peněžité pokutě s odstrašujícím účinkem. Trestem může být také zabavení, propadnutí nebo zničení inkriminovaného zboží a zařízení sloužícího k jeho výrobě (článek 61).

Další části Dohody

1. Nabývání a udržování práv k duševnímu vlastnictví a související procedury inter partes (část IV Dohody)

Nabývání a udržování práv může být vázáno na dodržování určitých postupů a formalit, pokud jsou slučitelné s Dohodou. Řízení k udělení (zápisu) práva musí být uskutečněno v přiměřené lhůtě. Takové řízení (svým charakterem správní řízení), jakož i řízení o zrušení práva nebo řízení inter partes (podání odporu, žádost o výmaz apod.), musí být spravedlivé, nestranné a nesmí být zbytečně složité či zdlouhavé. Rozhodnutí správního orgánu musí být, až na výjimky, soudně přezkoumatelné (článek 62).

2. Předcházení sporům a jejich řešení (část V Dohody)

Článek 63 ukládá smluvním státům povinnost zajistit v oblastech upravených Dohodou zveřejnění svých právních předpisů a pravomocných soudních a správních rozhodnutí. Totéž se týká dvoustranných mezinárodních smluv. Na žádost jiného smluvního státu je třeba zaslat tyto informace jeho orgánům. Právní předpisy se notifikují Radě TRIPS. Výjimkou jsou odůvodněně důvěrné informace.

Konzultace a řešení sporů mezi smluvními státy se řídí články XXII a XXIII GATT 1994 a Ujednáním o pravidlech a řízení při řešení sporů WTO. Znamená to, že obecný systém řešení sporů mezi smluvními státy v rámci WTO se vztahuje i na Dohodu TRIPS (článek 64).

3. Ostatní významná ustanovení Dohody

Část VI obsahuje přechodná ustanovení. Zde je důležitá výjimka pro nejméně vyvinuté rozvojové země, která jim umožňuje oddálit závaznost ustanovení Dohody mimo články 3 - 5 o 10 let s tím, že Rada TRIPS může tuto dobu ještě prodloužit (článek 66).

Část VII upravuje institucionální stránku a obsahuje závěrečná ustanovení. Na provádění Dohody dozírá Rada TRIPS, která je rovněž nápomocna smluvním stranám, zejména při vzniku sporu (článek 68). Důležité je základní intertemporální ustanovení (článek 70 odst. 1), které vylučuje retroaktivitu Dohody. Ta se nevztahuje na jednání smluvních stran časově lokalizované před datum uplatňování Dohody, tedy v případě ES a ČR před 1. lednem 1996.

Dohoda je doplněna několika přílohami, které vesměs přebírají texty jiných dokumentů, na které se Dohoda odvolává.

IV.4. Opatření celních orgánů ES (EU) při obchodu se zbožím z třetích zemí při porušení práv k duševnímu vlastnictví

Účinná ochrana proti pohybu padělaného a pirátského nebo jinak právně vadného zboží do nebo z EU vyžaduje podrobnější právní úpravu činnosti celních orgánů při jeho přechodu přes vnější hranici EU nebo následně. Ustanovení Dohody TRIPS byla proto provedena vlastní komunitární úpravou, která podrobně reguluje činnost celních orgánů členských států při opatřeních, která zamezují faktickému pohybu takového zboží přes vnější hranici ES.

Původní úprava byla obsažena v nařízení Rady 3295/94, přijatém v době vstupu v platnost Dohody TRIPS. Toto nařízení bylo po téměř deseti letech nahrazeno nařízením Rady 1383/2003, k němuž Komise přijala prováděcí nařízení 1891/2004.

Cílem základního nařízení 3295/94 je zlepšit systém zakazující dovoz, vývoz a reexport padělaného, pirátského a obdobně vadného zboží. Obchod s tímto zbožím přináší újmu výrobcům, obchodníkům a majitelům práv a vede ke klamání spotřebitele. Je třeba především účinně bránit uvádění takového zboží na trh Unie, avšak současně nebránit plynulosti obchodu se zbožím legálním. To je úkolem celních orgánů členských států, které odbavují zboží na hraničních přechodech s třetími státy. Nemusí jít jen o situaci, kdy je podezřelé zboží objeveno při odbavování na hraničním přechodu. Může se tak stát i při následné celní kontrole ve vnitrozemí.

Nařízení v článku 2 stanoví velmi širokou definici zboží, které trpí právními vadami spočívajícími v porušování práv k duševnímu vlastnictví. Kromě padělků (zboží označené neoprávněně cizí ochrannou známkou nebo zaměnitelným symbolem, včetně obalů) je to zboží pirátské (kopie zhotovené bez souhlasu autora nebo jiné oprávněné osoby), jakož i zboží, u něhož došlo k porušení jiného práva (patentu, práva k odrůdě rostliny). Dále mohou být porušena kolektivní práva k označení původu (zeměpisnému označení) zboží. Stejně se postupuje ve věci zařízení na výrobu takového zboží.

Z Dohody TRIPS byla převzata zásada de minimis, tedy vyloučení individuálního dovozu neobchodního zboží.

Další části nařízení upravují podrobně procesní stránku, tedy podání návrhu celnímu orgánu na zásah, její náležitosti a řízení o této žádosti, jakož i opatření k zadržení zboží.

Vadné zboží nesmí být zejména

- dovezeno na celní území EU,
- uvedeno do oběhu v EU,
- vyvezeno z EU, pokud se tam nachází,

- reexportováno do třetího státu,
- umístěno do volné celní zóny nebo do volného celního skladu.

Členské státy musí zajistit, aby jejich příslušné orgány byly oprávněny nařít zničení vadného zboží nebo ho vyřadit z oběhu, případně přijmout další opatření, které by vyloučilo dosažení hospodářského prospěchu z tohoto protiprávního stavu. Zboží může být rovněž konfiskováno ve prospěch státu.

Každý členský stát musí stanovit sankce za porušení tohoto nařízení, které musí být účinné, proporcionální a musí mít odstrašující účinek.

IV.5. Komunitární (unijní) vyčerpání práv k duševnímu vlastnictví u zboží dovezeného z třetího státu

Zatímco v předcházejícím textu bylo pojednáno o důsledcích porušování práv k duševnímu vlastnictví převážně při dovozu zboží do EU, nyní se budeme zabývat situací, kdy sice k žádnému porušení práv při dovozu do EU nedošlo, avšak je omezen výkon těchto práv na vnitřním trhu ES. Jedná se tedy o osud zboží dovezeného z třetího státu do EU.

Již v počátcích fungování Unie se ukázalo, že majitel práva (např. vlastník patentu nebo ochranné známky), který neudělí souhlas k prodeji svých výrobků v jiném členském státě, kde má své právo rovněž chráněno, tak narušuje volný pohyb zboží v EU. Projevuje se tak věčný rozpor mezi uplatňováním práv k duševnímu vlastnictví a volným pohybem zboží.

Evropský soudní dvůr vytvořil teorii komunitárního (dnes unijního) vyčerpání práv z duševního vlastnictví, aby umožnil co nejmenší omezení intrakomunitárního volného pohybu zboží při maximálnímu respektování těchto práv. Ve své judikatuře stanovil, že

- a) prvním uvedením na trh EU *v kterémkoli členském státě* se souhlasem majitele práva se toto právo vyčerpává, tedy nelze ho při dalších transakcích ani jinak uplatnit,
- b) předchozí bod se týká pouze uplatnění (výkonu) práva, nikoli jeho existence, která je touto cestou nezpochybnitelná (teorie oddělení existence práva od jeho výkonu).